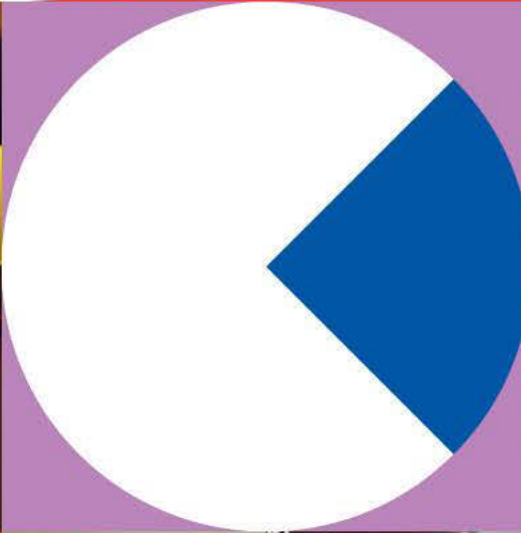
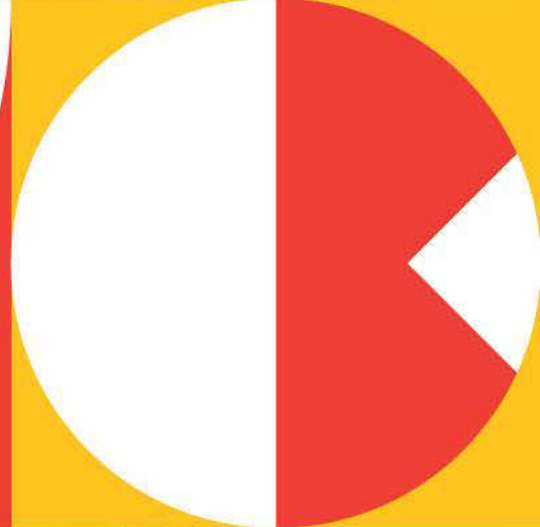

Jaarverslag 2019

Lezen
STICHTING LEZEN

Inhoud

Inleiding 4

Beleid en activiteiten op hoofdlijnen 6

Kerntaak 1: Weten en meten 8

Onderzoeksagenda 8

1.1 | Activiteiten binnen de leerstoelen 9

Bijzonder hoogleraar Leesgedrag (Vrije Universiteit Amsterdam),
Roel van Steensel 9

Bijzonder hoogleraar Lezen en digitale media (Universiteit Twente),
Eliane Segers 11

1.2 | Onderzoek door Stichting Lezen 12

1.3 | Externe onderzoeken 13

1.4 | Onderzoeksconsortia 14

1.5 | Stichting Lezen als maatschappelijk partner
bij onderzoeksaanvragen 16

1.6 | Samenvattend overzicht uitgevoerde activiteiten kerntaak 1 17

Kerntaak 2: Informeren, inspireren en activeren 18

2.1 | Kennisdeling 18

Websites 19

Brochures, themadossiers en tijdschrift 20

Congressen, symposia en workshops 25

2.2 | Deskundigheidsbevordering 27

2.3 | Landelijke campagnes 27

Campagnes van Stichting Lezen 27

Stichting Lezen als coördinator en inhoudelijk adviseur 29

Overige campagnes 30

2.4 | Samenvattend overzicht uitgevoerde activiteiten kerntaak 2 31

Kerntaak 3: Experimenteren en innoveren 32

3.1 | Projectaanvragen 33

3.2 | Extern gefinancierde projecten 35

3.3 | Samenvattend overzicht uitgevoerde activiteiten kerntaak 3 37

Kerntaak 4: Overtuigen en beïnvloeden 38

4.1 | Bewustwording 38

Ambassadeurs 38

Stichting Lezen in de pers 39

4.2 | Expertmeetings 39

4.3 | Overleg en krachtenbundeling 41

Leesoffensief 42

Leescoalitie 42

Samenwerking Letterenhuis 44

Adviescommissies 44

Platform Lêsbefoarderding Fryslân 44

Internationale samenwerking 44

4.4 | Samenvattend overzicht uitgevoerde activiteiten kerntaak 4 45

Organisatie 46

Positie in het bestel en financieel kader 46

Personeel en organisatie 48

Overzicht medewerkers in dienst 49

Samenstelling raad van toezicht 50

Relevante (neven)functies leden raad van toezicht 51

Bijlage 1 | Overzicht van programma's, activiteiten en producten 53

Bijlage 2 | Jaarverslag Kunst van Lezen 2019 55

Bijlage 3 | Verslag activiteiten Leescoalitie 2019 89

Colofon

© Stichting Lezen 2020

Fotografie BlueTphoto, Gerlinde de Geus, Chris van Houts, Jørgen Koopmanschap, Paul Ridderhof, Mylène Siegers, Marco de Swart, Annemarie Terhell, Elsbeth Tijssen

Vormgeving Lijn 1, Haarlem

Inleiding

Dit jaarverslag toont u dat 2019 een goed leesbevorderingsjaar was. Goede en structurele leesbevordering doet ertoe, daar is iedereen van overtuigd. Bij de allerjongsten beginnen en daarna volhouden. Veel professionals en ouders hebben bijgedragen aan het leesplezier van kinderen en jongeren. Maar we zijn er nog niet, dat weten we ook. Het rapport *Lees!* van de Onderwijsraad en Raad voor Cultuur (juni 2019) geeft dat klip en klaar aan. Ook de komende jaren gaan we ons inzetten voor goede leesbevordering en literatuureducatie.

In deze publicatie laten wij u graag zien wat Stichting Lezen het afgelopen jaar samen met vele andere organisaties en enthousiastelingen heeft gedaan aan leesbevordering. Wij danken het ministerie van OCW en onze partners, voor het vertrouwen, de steun voor ons werk en de constructieve samenwerking.

Het eerste hoofdstuk van dit jaarverslag bevat een samenvatting op hoofdlijnen van beleid en activiteiten in 2019. De volgende vier hoofdstukken geven een nadere toelichting op de stand van zaken en ontwikkelingen, geordend naar de kerntaken die wij in het kader van het cultuurbeleid vervullen:

- weten en meten
- informeren, inspireren en activeren
- experimenteren en innoveren
- overtuigen en beïnvloeden.

Het laatste hoofdstuk gaat in op de organisatie van Stichting Lezen.

Naast het reguliere werk in de leesbevordering en literatuureducatie heeft Stichting Lezen een taak in de preventie van laaggeletterdheid. Dit doen we vanuit het Actieprogramma Laaggeletterdheid Tel mee met Taal (2016-2019). Deze krijgt invulling in het programma Kunst van Lezen. Dat maakt geen deel uit van onze kerntaken als ondersteunende instelling voor leesbevordering in de culturele basisinfrastructuur (BIS). Kunst van Lezen komt in dit verslag slechts aan de orde waar het onlosmakelijk verbonden is met de structurele BIS-taken en daar waar het invloed heeft op de reguliere producten en activiteiten van Stichting Lezen. Voor de overzichtelijkheid hebben we ervoor gekozen om het inhoudelijke jaarverslag van Kunst van Lezen als aparte bijlage op te nemen.

Stichting Lezen is tevens penvoerder van de Leescoalitie, het bredere samenwerkingsverband van organisaties met een landelijke taak in taal- en leesbevordering om zoveel mogelijk mensen aan te zetten tot (voor)lezen. Zie voor een uitgebreidere toelichting op de activiteiten van de Leescoalitie bijlage 2.

Gerlien van Dalen,
Directeur-bestuurder Stichting Lezen

Beleid en activiteiten op hoofdlijnen

Stichting Lezen ontvangt als ondersteunende instelling voor leesbevordering en literatuureducatie in de Culturele Basisinfrastructuur (BIS) middelen vanuit de cultuurbegroting van het ministerie van OCW. Deze basisfinanciering benut Stichting Lezen in de periode 2017-2020 voor haar kerntaken en aanjaagfunctie: coördinatie, onderzoek, kennisdisseminatie, inhoudelijke vernieuwing, communicatie, samenwerking, agendering en leesbevorderingsinterventies. Evenals de afgelopen jaren ontving Stichting Lezen in 2019 daarnaast middelen uit het Actieprogramma laaggeletterdheid Tel mee met Taal voor de uitvoering van het leesbevorderingsprogramma Kunst van Lezen (verlengd tot en met 2024). Bovendien ontving ze in 2019 een projectsubsidie van het Ministerie van OCW voor de coördinatie van de Leescoalitie. Daarnaast ontvingen we publieke en private projectbijdragen voor nieuwe projecten en aanvullingen op de kernactiviteiten; dit betrof bijdragen van Stichting Kinderpostzegels, Stichting De Versterking, het Letterenfonds, Fonds 21, Leescoalitiepartners, de VriendenLoterij en een legaat.

De voorgenomen activiteiten zijn ruimschoots gerealiseerd. Stichting Lezen zette zich in 2019 in voor het verbeteren van het leesklimaat en de leescultuur door afstemming van activiteiten voor leesbevordering en literatuureducatie (coördinatie), onderzoek te genereren en verspreiden en deskundigheid en vernieuwing te stimuleren. SL stimuleert leerkrachten, bibliothecarissen, ouders/verzorgers kinderen en jongeren een stimulerende leesomgeving te bieden. We bereikten in 2019 ruim 9 miljoen intermediairs en algemeen publiek.

Kerntaken 2019

1 | Weten en meten

Onderzoek vormt de basis van effectieve leesbevordering. SL genereerde kennis door eigen en extern onderzoek en via onderzoekssamenwerking. Onderzocht in 2019: de leeswereld van jongeren, narratieve geletterdheid, leesbevordering voor vluchtelingen-kinderen, cultureel diverse teksten, digitale leesplatforms, De Nationale Voorleesdagen, lezen in het po, in kinderopvang en op de pabo, de digitale thuisomgeving van kleuters. Ook: wetenschappelijke studies naar effecten van BoekStart, de Bibliotheek *op school* po-vo en de VoorleesExpress.

2 | Informeren, inspireren en activeren

Versterking deskundigheid van professionele intermediairs in bibliotheek, boekenvak, onderwijs, kinderopvang en jgz (zie ook 1.2.5) en kennisdeling via websites, sociale media, brochures, het tijdschrift *Lezen*, congressen, opleidingen, workshops, expertmeetings en campagnes. SL heeft de regie over de landelijke programma's BoekStart en de Bibliotheek *op school* en de leesbevorderingscampagnes De Nationale Voorleesdagen (0-6 jaar), De Nationale Voorleeswedstrijd (6-12 jaar), Jonge Jury (12-16 jaar), De Weddenschap (12-20 jaar, vmbo en mbo), De Inktaap (15-18 jaar), was betrokken bij Literatour/ Boekenweek voor Jongeren, Poëzieweek en Boekenweek Live!, en bij de Pabo Voorleeswedstrijd en Read2me! (12-13 jaar).

3 | Experimenteren en innoveren

Het ontwikkelen en inbedden van effectieve methoden en activiteiten. In 2019: een website voor intermediairs in het vmbo, auteursbezoeken en creatief schrijven, lezen en digitale media, actualisering van de doorgaande leeslijn. SL ondersteunde 17 van de 24 aanvragen voor innovatieve projecten rond kansrijke nieuwe concepten, methodieken en interventies werden ondersteund: o.a. Vlogboek, de Grote Vriendelijke Podcast, Er was eens..., Stap op de rode looper. Ook deden we pilots rond betrokkenheid van laagtaalvaardige ouders bij (voor)lezen, rond de Bibliotheek *op school* mbo+pabo en rond netwerken leesbevordering.

4 | Overtuigen en beïnvloeden

Overleg, krachtenbundeling en goede relaties met partnerorganisaties en strategische partijen binnen de letteren en daarbuiten, ter bevordering van aandacht en middelen voor leesbevordering in onderwijs, kinderopvang, jeugdgezondheidszorg, bibliotheek, boekenvak. Dat gebeurde via strategische en inhoudelijke advisering (o.a. de Taalunie, de Taalraad, curriculum.nu, SLO, Raad voor Cultuur), via samenwerkingen (o.a. Leescoalitie/Leesoffensief) en gesprekken met o.a. VNG, OCW en politiek. Om het leesoffensief voor te bereiden nam SL i.s.m. de Leescoalitie het initiatief tot gesprekken met relevante partijen buiten het boekenvak, o.a. onderwijsraden, KNAW, SER. Medio 2019 eindigde de Leescoalitiecampagne *Lees met andermans ogen*, tweede helft 2019 is de nieuwe campagne *Lees voort!* voorbereid, gericht op grootouders als leesopvoeders.

Kerntaak 1: Weten en meten

Stichting Lezen genereert en ontsluit kennis en onderzoeksgegevens, stelt deze beschikbaar aan het werkveld en bestuurders en maakt de vertaling naar beleid.

Onderzoek vormt de basis voor effectief leesbevorderingsbeleid. In samenwerking met universiteiten en hogescholen zorgt Stichting Lezen voor een *onderzoeksagenda* die inspeelt op actuele ontwikkelingen en op behoeften en ervaringen van het werkveld.

Onderzoeksagenda

In 2019 is aan de onderzoeksagenda invulling gegeven via de door Stichting Lezen geïnitieerde bijzondere leerstoelen Leesgedrag (Vrije Universiteit) en Lezen en digitale media (Universiteit Twente), door eigen en extern onderzoek dat Stichting Lezen (deels) financiert en via samenwerking in consortia. Bovendien waren we als maatschappelijk partner betrokken bij zeven onderzoeksaanvragen van derden.

In 2019 is Stichting Lezen samen met onderzoeksbureau Qrius een onderzoek gestart naar de leeswereld van jongeren en jongvolwassenen. Er is een verdiepende analyse uitgevoerd van een jongerenmeting van SMB/GfK uit 2018 en nieuw onderzoek naar de leescultuur van jongeren geïnitieerd. Verder is er een onderzoek gestart naar de impact van de kwaliteit van de digitale thuisomgeving en doen we een literatuurstudie naar narratieve geletterdheid (samen met Frank Hakemulder van Universiteit Utrecht) en naar het voorlezen aan vluchtelingenkinderen.

Daarnaast zijn in 2019 diverse onderzoeken afgerond, zoals die naar de bekendheid, het gebruik en de waardering van De Nationale Voorleesdagen; naar leesbevordering in het primair onderwijs; en naar cultureel-etnische diversiteit in Nederlandstalige jeugdliteratuur.

Rondom Kunst van Lezen startte Stichting Lezen een samenwerking met de Universiteit Leiden voor het uitvoeren van een meta-analyse naar de effecten van vrij lezen op de taal- en leesontwikkeling van kinderen; een update van Suzanne Mols proefschrift uit 2010. Daarnaast werden er twee effectstudies afgerond, naar de Bibliotheek *op school* po en vo en naar de VoorleesExpress. Een effectstudie naar BoekStart op Termijn wordt in 2020 afgerond. Daarnaast zijn er twee marktonderzoeken gedaan naar leesbevordering op de pabo en voorlezen in de kinderopvang, met speciale aandacht voor de deskundigheid van pedagogisch medewerkers.

Al deze onderzoeken bieden inzicht in aspecten van succesvolle leesbevordering en aanpakken voor specifieke doelgroepen. De onderzoeksresultaten zijn gedeeld via onze publicatielijn *Lezen onderzocht*, persberichten, nieuwsbrieven, op onze websites Leesmonitor.nl en Lezen.nl en tijdens congressen en expertmeetings van Stichting Lezen en van derden.

1.1 Activiteiten binnen de leerstoelen

Bijzonder hoogleraar Leesgedrag (Vrije Universiteit Amsterdam), Roel van Steensel

In 2019 heeft Roel van Steensel de gecombineerde cursus ‘Literacy development’ (bachelor) en ‘Leesvaardigheid, leesmotivatie en leesvaardigheid’ (master) gegeven. Hij begeleidde twee scriptieonderzoeken naar verschillen in voorleesgedrag tussen vaders en moeders. In 2020 begeleidt hij een scriptieonderzoek naar voorleesgedrag van grootouders. Verder lopen er drie promotieprojecten waarvan hij promotor is. Merel de Bondt onderzoekt met subsidie van Kunst van Lezen de langetermijneffecten van BoekStart (copromotor Adriana Bus). Het proefschrift verschijnt in 2020. Lisa van der Sande voert, eveneens met subsidie van Kunst van Lezen, een evaluatieonderzoek uit naar de intensivering van Bibliotheek *op school* po (copromotor Adriana Bus). Het proefschrift verschijnt in 2020. Ten slotte ontwikkelt Mira Beukering met een Lerarenbeurs van NWO een methodiek voor het voeren van literaire gesprekken in het vwo (copromotor Jacqueline Bel). Dit project is in 2019 gestart.

Daarnaast is Van Steensel copromotor of begeleider van drie andere promotieonderzoeken en twee postdoctorale onderzoeken rondom onder meer ouder-kindprogramma’s en motiverend onderwijs in begrijpend lezen.

Zelf publiceerde hij in 2019, samen met anderen, de meta-analyse naar de effecten van family literacy-programma’s voor laagopgeleide ouders, gepubliceerd in de reeks van Stichting Lezen onder de titel *Stimulering van geletterdheid met ouder-kindprogramma’s*

voor kinderen in achterstandssituaties, en – in opdracht van NRO en de Onderwijsinspectie –, een literatuurstudie naar effectief onderwijs in begrijpend lezen en leesmotivatie: *De vele kanten van leesbegrip*.

Hij verwierf diverse onderzoeksubsidies, zoals de al genoemde Lerarenbeurs voor onderzoek naar literaire gesprekken in het vwo. Daarnaast kreeg hij een RAAK-PRO-subsidie toegekend voor onderzoek naar het betrekken van laagopgeleide ouders bij de geletterde ontwikkeling van hun jonge kind en werden twee startaanvragen bij NRO Kortlopend Onderwijsonderzoek gehonoreerd (Tegengaan van leesweerstand en Leraren als leesbevorderaars). Er lopen nog aanvragen voor onder meer twee promotietrajecten.

Van Steensel gaf in 2019 twee lezingen: een over de gezinsaanpak voor de Kenniskaravaan Cubiss en een over leesmotivatie en leesweerstand tijdens de Nationale Dyslexieconferentie.

Hij vervult diverse nevenfuncties: lid van de redactieraad *Reading Research Quarterly*; voorzitter wetenschappelijke begeleidingscommissie Het Peutercollege; vakinhoudelijk expert bij de ontwikkelgroep Nederlands van Curriculum.nu; lid van de Erkenningscommissie Jeugdinterventies; lid van de Wetenschappelijke Adviesraad Dr. P. A. Thiele Stichting voor boekwetenschap; lid van de Kenniswerkplaats Rotterdams Talent.

Publicaties

Engelstalige tijdschriften

- De la Rie, S., Van Steensel, R., Van Gelderen, A., & Severiens, S. (2020). Level of abstraction in parent–child interactions: the role of activity type and socioeconomic status. *Journal of Research in Reading*, 43(1), 140-159.
- De Koning, B., Wassenburg, S., Ganushchack, L., Krijnen, E., & Van Steensel, R. (2019). Inferencing questions embedded in a children’s book help children make more inferences. *First Language*.
- Van Steensel, R., Oostdam, R., & Van Gelderen, A. (2019). Affirming and undermining motivations for reading and associations with reading comprehension, age, and gender. *Journal of Research in Reading*, 42(3-4), 504-522.
- Krijnen, E., Van Steensel, R., Meeuwisse, M., Jongerling, J., & Severiens, S. (2019). Exploring a refined model of home literacy activities and associations with children’s emergent literacy skills. *Reading and Writing*, 33, 207-238.

Nederlandstalige tijdschriften

- Van Steensel, R., (2019). Leesmotivatie en leesweerstand: Definities, relaties met leesvaardigheid en manieren om het leesplezier van leerlingen te vergroten. *Remediaal*, 19(5), 4-11.

Nederlandstalige onderzoeksrapporten

- Houtveen, A., Van Steensel, R., & De la Rie, S. (2019). *De vele kanten van leesbegrip. Literatuurstudie naar onderwijs in begrijpend lezen in opdracht van het Nationaal Regieorgaan Onderwijsonderzoek en de Inspectie van het Onderwijs*. Rotterdam: Erasmus Universiteit.

- Van Steensel, R., Fikrat-Wevers, S., Bramer, W., & Arends, L. (2019). *Stimulering van geletterdheid met ouder-kindprogramma's voor kinderen in achterstandssituaties: Een meta-analyse van effecten en werkzame elementen*. Amsterdam: Stichting Lezen.

Conferentiebijdragen

- Van Steensel, R., De la Rie, S., Vlot, K., & Lucassen, N. (augustus 2019). *Differences between fathers and mothers in shared reading interactions: Effects of child gender*. EARLI (Aken).
- Kielstra, J., Molenaar, I., Van Steensel, R., & Verhoeven, L. (augustus 2019). *Reading strategies enactment: The influence of task complexity on task-oriented reading*. EARLI (Aken).
- Van der Sande, L., Wildeman, I., Van Steensel, R., & Bus, A. (augustus 2019). *The effects of nudges on reading motivation, reading frequency, and reading comprehension*. EARLI (Aken).
- Van Steensel, R. & Broens, A. (april 2019). *Effects of a shared reading intervention for children from low-SES, ethnic minority families*. AERA (Toronto).

Bijzonder hoogleraar Lezen en digitale media (Universiteit Twente), Eliane Segers

In 2019 heeft Eliane Segers verschillende masterscripties begeleid over lezen en digitale media. Ze presenteerde hierover op een bijeenkomst van de gezamenlijke educatieve uitgeverijen, met als doel om digitaal lezen, vooral het combineren van informatie uit diverse bronnen, meer te integreren in de methodes op school. Dat is een belangrijk thema, gezien de verontrustende PISA-resultaten van december 2019, waaruit onder andere bleek dat leerlingen in Nederland moeite hebben met evalueren van en reflecteren op teksten. Segers was betrokken bij de totstandkoming van het PISA-verslag voor Nederland vanuit haar nieuwe functie, per 1 september 2019, als wetenschappelijk directeur van het Expertisecentrum Nederlands.

Ze onderzoekt of samenwerkend leren een effectieve manier is om prestaties van leerlingen in het vmbo en mbo te verbeteren. Hoe lezers informatie integreren uit meer bronnen is onderwerp van een andere studie; hierover verschijnt in 2020 een wetenschappelijk artikel (Van der Meulen, Eysink, & Segers). Er staan nog meer wetenschappelijke artikelen op stapel, waaronder een over de digitale geletterde thuisomgeving (Segers & Kleemans).

In 2019 zat Segers namens de Raad voor Cultuur in de commissie van het advies *Lees!* van de Raad voor Cultuur en de Onderwijsraad. Samen met Roel van Steensel was ze redacteur van de congresbundel van het wetenschappelijk congres van Stichting Lezen.

Segers is als expert betrokken bij het komende peilingsonderzoek digitale geletterdheid van leerlingen dat wordt geleid door Maaike Heitink (UT). Verder verzorgde ze verschillende lezingen voor onder anderen leraren en bibliotheekmedewerkers.

Nederlandstalige publicaties omtrent digitaal lezen

- Segers, E., & van den Broek, P. (2020). *Het nieuwe lezen*. Didactief.
- Segers, E. (2019). *Digitalisering van het lezen: wat we weten (en nog niet)*. Van 12 tot 18.

- Blom, H.C., Hermans, D., Knoors, H.E.T., Segers, P.C.J. & Verhoeven, L.T.W. (2019). Begrijpend lezen van hypertexten: Een extra uitdaging? VHZ Online.
- Van Steensel, R., & Segers, E. (2019). Ontlezing onder Nederlandse leerlingen: dalende leesmotivatie en leesfrequentie. In E. Segers & R. Van Steensel (Eds.). Lekker lezen: over het belang van leesmotivatie, p. 9 – 19. Delft: Eburon.
- Gijssels, M. & Segers, E. (2019). Natuurkundeonderwijs in het vmbo vraagt om taal. Van 12 tot 18.
- Van Uittert, A., & Segers, E. (2019). Sneller leren lezen in groep 3 met een tabletgame. Tijdschrift voor Remedial Teaching, 27(3).
- Knoop-Van Campen, C., Segers, E., & Verhoeven, L. (2019). Kinderen met dyslexie leren efficiënter met audio-ondersteuning. Tijdschrift voor Remedial Teaching, 27(3).
- Segers, E. & Van Steensel, R. (Eds., 2019), Lekker lezen: over het belang van leesmotivatie. Delft: Eburon.

Presentaties

- Segers, E. (2019, keynote). Digitaal begrijpend lezen. Conference Met Close Reading je wereld vergroten. Bunnik, 18 november.
- Segers, E. (2019, keynote). Leesontwikkeling in een digitale tijd. Cubiss Kennisdag “Later als ik groot ben...” ’s Hertogenbosch, 12 november.
- Segers, E. (2019). Digitale media in leesonderwijs. Taalcongres Biblionet Drenthe. Assen, 25 september.
- Segers, E., van Uittert, A., & Verhoeven, L. (2019). Responsiveness to a game-based intervention to enhance reading efficiency. SSSR Toronto, July 17-20.
- Segers, E. (2019). Lezen van hypermedia: Daar moet werk van worden gemaakt! Bijeenkomst Inbedding Digitale Geletterdheid. 2 juli, Amsterdam: Gezamenlijke Educatieve Uitgeverijen.
- Segers, E., (2019, keynote). Digitaal begrijpend lezen. Conference Met Close Reading je wereld vergroten. Bunnik, 5 april.
- Segers, E. (2019). Digitale middelen in het leesonderwijs. Conference “De toekomst van de IB-er”. Ede, 12 maart.

1.2 Onderzoek door Stichting Lezen

De praktijk en het bereik van digitale leesplatforms (afgerond)

Er is een groeiende interesse in digitale leesplatforms. Om inzicht te krijgen in de werking en het bereik hiervan is een tweeledig onderzoek uitgevoerd. Stichting Lezen maakte een inventarisatie van de mogelijkheden die deze platforms bieden, de beoogde doelgroepen en de behoeften die ze trachten te vervullen. De Koninklijke Bibliotheek (KB) heeft daarnaast in samenwerking met marktonderzoeksbureau GfK een onderzoek uitgevoerd naar het bereik van de platforms en hun gebruikers. Het onderzoeksrapport verschijnt in 2020.

Voorlezen aan vluchtelingenkinderen (lopend)

Verhalen hebben de potentie kinderen te helpen om te gaan met sociale, emotionele en psychische uitdagingen en kunnen zo een positieve invloed uitoefenen op hun psychosociale gezondheid. Met een literatuurstudie onderzoekt Stichting Lezen de effecten van creatieve bibliotherapie op kinderen in het algemeen en vluchtelingenkinderen in het bijzonder. Hoe zijn verhalen het beste in te zetten om het welzijn van deze kinderen te vergroten? En welke culturele en leesbevorderingsprojecten voor vluchtelingenkinderen bestaan er al?

Narratieve geletterdheid (lopend)

In onze mediasamenleving komen kinderen en jongeren dagelijks in aanraking met een heel scala aan (verhalende) teksten en een veelheid aan informatie. Door dit voortdurende beroep op hun aandacht kan 'dieplezen' onder druk komen te staan. Met een literatuurstudie proberen we in samenwerking met Frank Hakemulder, universiteit Utrecht, te komen tot een nieuwe definitie voor geletterdheid die recht doet aan de complexe geletterde vaardigheden waarover kinderen en jongeren tegenwoordig moeten beschikken. Deze vangen we onder de noemer narratieve geletterdheid.

Daarnaast voert Stichting Lezen ook onderzoek uit naar bijvoorbeeld leesmotivatie, digitaal lezen, jongerencultuur en hiaten in de doorgaande leeslijn.

1.3 Externe onderzoeken

Gebruikersonderzoek Nationale Voorleesdagen (afgerond)

Om beter zicht te krijgen op de bekendheid, het gebruik en de waardering van De Nationale Voorleesdagen heeft Kantar Public in opdracht van Stichting Lezen een enquête uitgezet onder de (beoogde) deelnemers van de campagne: pedagogisch medewerkers en leerkrachten uit groep 1 en 2 van het basisonderwijs. De enquête werd direct na De Nationale Voorleesdagen 2019 verspreid en was toegespitst op deze editie. De Nationale Voorleesdagen zijn met recht een succes te noemen. De campagne is bij een ruime meerderheid van de instellingen bekend, ze organiseren veel activiteiten en benutten ook de campagnematerialen vaak. Op basis van de bevindingen worden aanbevelingen voor accentverschuivingen gedaan.

Jeugdliteratuur door de lens van etnisch-culturele diversiteit (afgerond)

In dit onderzoek zoomen Sara Van den Bossche en Anne Klomberg (Tilburg University) in op etnisch-culturele diversiteit in Nederlandstalige jeugdliteratuur. Ze onderzoeken hoe jeugdboeken te gebruiken zijn om na te denken over diversiteit en inclusiviteit – ook in de wereld buiten het boek. Zij zien hierbij niet alleen een rol weggelegd voor auteurs en uitgeverijen, maar ook voor lezers. Het is belangrijk dat lezers 'cultuurkritisch geletterd' worden. Het onderzoek biedt handvatten om (impliciete) culturele denkbeelden in jeugdboeken te leren herkennen en kritisch te bevragen.

Leesbevordering in het primair onderwijs (afgerond)

Dit onderzoek, uitgevoerd door Duo Market Research geeft een stand van zaken van leesbevordering in het basisonderwijs. Leesbevordering wordt daarbij omschreven als ‘het organiseren van activiteiten die als doel hebben om het lezen van boeken voor het plezier onder leerlingen te stimuleren’. In totaal zijn 423 leerkrachten en 200 schoolleiders ondervraagd over onder andere het leesbevorderingsbeleid op hun school, de aanwezigheid van taal- en leescoördinatoren, de boekencollectie, kennis van kinderboeken, redenen om aan leesbevordering te doen, activiteiten in de klas en bekendheid met en deelname aan leesbevorderingscampagnes.

De leeswereld van jongeren (lopend)

Marktonderzoek naar de leescultuur en het leesgedrag van jongeren van 12 tot 20 jaar. Het onderzoek wordt uitgevoerd door onderzoeksbureau Qrius.

Onderzoek Kunst van Lezen

De hierboven genoemde onderzoeken vallen onder de onderzoeksagenda in het beleidsplan Lezen voor het leven in het kader van de BIS. Daarnaast lopen drie promotieonderzoeken naar de diverse programma's van Kunst van Lezen:

- BoekStart op Termijn, promotieonderzoek van Merel de Bondt. De verwachte afronding is medio 2020.
- de Bibliotheek *op school* po, promotieonderzoek van Lisa van der Sande. De onderzoeksresultaten zijn vanaf januari 2020 beschikbaar;
- de Bibliotheek *op school* vmbo, promotieonderzoek van Ilona Wildeman. De onderzoeksresultaten zijn vanaf januari 2020 beschikbaar.

Deze drie onderzoeken staan onder supervisie van hoogleraar Roel van Steensel en vinden plaats aan de Vrije Universiteit Amsterdam. Daarnaast begeleidde Van Steensel aan de Erasmus Universiteit Rotterdam een onderzoek naar de VoorleesExpress. De onderzoeksresultaten zijn voorjaar 2019 gepubliceerd.

Rondom Kunst van Lezen zijn in 2019 nog andere onderzoeken gestart, zoals dat van hoogleraar Eliane Segers (Universiteit Twente) naar de digitale thuisomgeving van kleuters, en een actualisering van de meta-analyse van Suzanne Mol. Daarnaast zijn er twee marktonderzoeken gestart naar leesbevordering op de pabo en naar voorlezen in de kinderopvang.

1.4 Onderzoekconsortia

Stichting Lezen is kernpartner van KVB Boekwerk, het kennis- en innovatieplatform voor de boekensector, en werkt samen in diverse consortia. In 2019 zijn met deze consortia de volgende onderzoeksprojecten gerealiseerd:

SMB Onderzoek

Stichting Marktonderzoek Boekenvak (SMB) laat elke drie maanden onderzoek doen naar het leesgedrag van de Nederlandse bevolking. Voor Stichting Lezen is deelname een manier om de stand van zaken in kaart te brengen. De enquêtes geven inzichten in het (voor)lezen van boeken, bibliotheek- en boekhandelbezoek en trends en ontwikkelingen. Daarnaast zijn er jaarlijks twee thematische metingen. In 2019 waren deze gericht op genres en de cadeaumarkt in Nederland.

De regie over SMB is in handen van de Koninklijke Vereniging van het Boekenvak (KVB). De uitvoering ligt bij marktonderzoeksbureau GfK. Naast Stichting Lezen zijn de Koninklijke Nederlandse Boekverkoopersbond (KBb), de Groep Algemene Uitgevers (GAU), de KB en de Stichting Collectieve Propaganda van het Nederlandse Boek (CPNB) partner.

Het Taalvak Nederlands Onderzocht, basisonderwijs en voortgezet onderwijs 2018, uitgevoerd in 2019

Het Taalvak Nederlands Onderzocht (HTNO) bevat samenvattingen van onderzoeken naar taal en lezen in het basisonderwijs (po) en voortgezet onderwijs (vo). De onderzoeken zijn uitgevoerd in Nederland, Vlaanderen en Suriname. De website wordt jaarlijks geactualiseerd met een literatuuronderzoek naar publicaties uit het voorgaande jaar. Voor het po ging het in 2019 om 58 publicaties en voor het vo om 31. De helft van de samengevatte publicaties gaat over lees- en literatuuronderwijs.

HTNO voor het basisonderwijs is een samenwerking met de Nederlandse Taalunie en de Universiteit Gent; HTNO voor het voortgezet onderwijs met de Nederlandse Taalunie en de Universiteit van Amsterdam. Alle beschrijvingen zijn via de website van de Nederlandse Taalunie te doorzoeken en te lezen: <http://taalunieversum.org/inhoud/onderzoek/maak-kennis-met-htno>.

Studie naar impact van het boek

KVB Boekwerk heeft drie deelonderzoeken laten uitvoeren in een grote studie naar de impact van het boek. Het gaat om de impact van het lezen van boeken op mens en maatschappij, waaraan eerder onderzoek door Stichting Lezen ten grondslag ligt, de maatschappelijke impact van boekhandels en het economisch belang van het boekenvak. De eindrapporten zijn op 27 maart 2019 aangeboden aan minister Ingrid van Engelshoven. Ze zijn mede tot stand gekomen dankzij de onderzoeken, kennis en expertise en het netwerk van Stichting Lezen. Vanuit Stichting Lezen zat Jette van den Eijnden in de begeleidingscommissie.

1.5 Stichting Lezen als maatschappelijk partner bij onderzoeksaanvragen

Stichting Lezen heeft een beperkt eigen onderzoeksbudget. Om grootschalig onderzoek naar lezen en leesgedrag te kunnen realiseren zijn we in 2019 betrokken geweest bij diverse onderzoeksaanvragen van universiteiten en hogescholen (zie Tabel 1). Wij zijn verheugd over het grote aantal toegekende projecten. Helaas zijn een aantal voor leesbevordering zeer relevante onderzoeksvorstellen afgewezen. Wij zullen met de onderzoekers in gesprek gaan om te kijken of we hier op een andere manier opvolging aan kunnen geven.

Tabel 1: Overzicht van onderzoeksaanvragen in 2019 waarbij Stichting Lezen partner is

Hoofdaanvrager	Onderzoeksproject	Call/soort aanvraag	Status toegekend/afge- wezen/in behandeling
Hogeschool Rotterdam	Laagopgeleide ouders betrekken bij de geletterde ontwikkeling van hun jonge kind: Het belang van maatwerk	RAAK PRO	Toegekend (juli 2019)
Roel Willems	Smartphones and literature: Design innovations for serious e-reading	NOW	Afgewezen (juni 2019)
Roel van Steensel	Motivational support for reading: what works?	NWA-ORC	Afgewezen (okt 2019)
Eliane Segers	Ik experimenteer dus ik leer; taal in het lab	Tech Your Future	Resubmission (dec 2019)
Yra van Dijk/Els Stronks	Lezen met zin	NWA Levend Verleden	Afgewezen
Jeroen Dera	Grensverleggend literatuuronderwijs	NWO/NRO Kortlopend Praktijkonderzoek	Startaanvraag toegekend (dec 2019)
Wenckje Jongstra	Leraren als leesbevorderaars	NWO/NRO Kortlopend Praktijkonderzoek	Startaanvraag toegekend (dec 2019)

1.6 Samenvattend overzicht uitgevoerde activiteiten kerntaak 1

In 2019 hebben we vijftien onderzoeksactiviteiten uitgevoerd rond onze eerste kerntaak, 5 meer dan voorgenomen in het activiteitenplan. Deze omvatten werk van de hoogleraren, eigen onderzoeken en reguliere en verdiepende metingen van SMB, HTNO po en vo. Vergeleken met het activiteitenplan hebben we vooral meer nieuw onderzoek opgestart en afgerond. Tevens zijn onderzoeken opgestart naar de leeswereld van jongeren, narratieve geletterdheid en het voorlezen aan vluchtelingenkinderen. Daarnaast zijn onderzoeken naar vrij lezen op de tablet, cultuurkritische geletterdheid, online leesplatforms en een stand van zaken onderzoek naar lezen in het basisonderwijs afgerond.

Kerntaak: weten en meten	2019-2020 activiteitenplan				2019 werkelijk			
	school		openbaar		school		openbaar	
	aantal	bereik	aantal	bereik	aantal	bereik	aantal	bereik
leerstoel Leesgedrag			1				1	
leerstoel Lezen en digitale media			1				1	
SMB			4				4	
SMB verdiepende analyse			1				0	
HTNO po			1				1	
HTNO vo			1				1	
Onderzoeksaanvragen			1				3	
- leeswereld jongeren								
- narratieve geletterdheid								
- voorlezen vluchtelingenkinderen								
Onderzoek afgerond			0				4	
- cultuurkritische geletterdheid								
- evaluatie Nationale Voorleesdagen								
- digitale leesplatforms								
- stand van zaken basisonderwijs								
Totaal weten en meten	0	0	10	0	0	0	15	0

Kerntaak 2: Informeren, inspireren en activeren

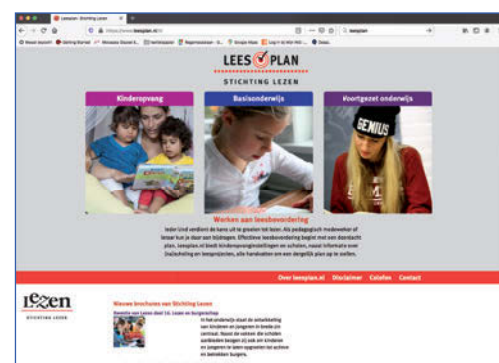
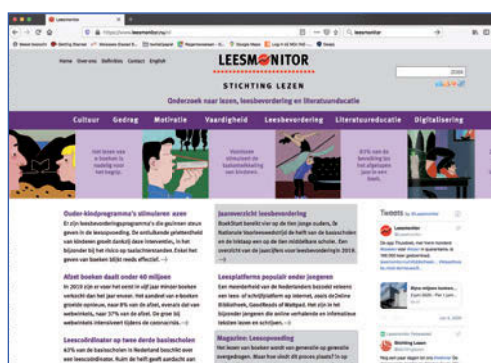
Stichting Lezen stimuleert en faciliteert activiteiten en samenwerking in het werkveld van intermediairs door kennisdeling, deskundigheidsbevordering en landelijke campagnes en programma's.

2.1 Kennisdeling

Stichting Lezen verspreidt kennis over lezen en leesbevordering en versterkt deskundigheid van en samenwerking met en tussen professionele intermediairs in bibliotheek, boekenvak, onderwijs en kinderopvang.

Kennisdeling gebeurt via websites, brochures, het corporate tijdschrift *Lezen*, congressen, symposia, opleidingen, workshops, expertmeetings en leesbevorderingscampagnes.

Leraren, lerarenopleiders, onderwijsadviseurs en beleidsmedewerkers nemen deel aan adviescommissies waarin Stichting Lezen regelmatig haar beleid afstemt met de praktijk.

Websites

Lezen.nl is de corporate website van Stichting Lezen. Gebruikers kunnen hier onder andere informatie vinden over leesbevordering en Stichting Lezen, publicaties downloaden en projectaanvragen indienen.

Aantal sessies 2019: 117.738

Aantal unieke bezoekers 2019: 77.751

Leesmonitor.nl geeft toegankelijke en compacte informatie over de meest recente inzichten en feiten over leesgedrag, leesmotivatie en leesvaardigheid. In 2019 is de website geactualiseerd en uitgebreid.

Aantal sessies 2019: 48.464

Aantal unieke bezoekers 2019: 35.655

Leesplan.nl geeft scholen en kinderopvanginstellingen houvast bij het vormgeven van een doorgaande leeslijn en leesbeleid. In 2019 zijn gebruikers gevraagd naar hun ervaringen en in 2020 wordt de site op basis daarvan aangepast.

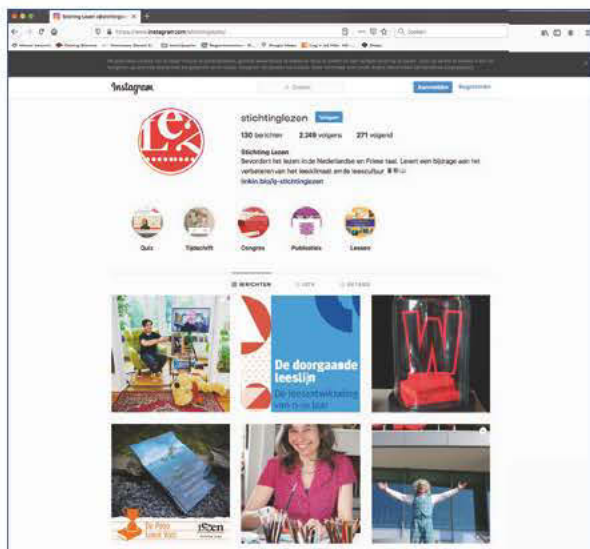
Aantal sessies 2019: 22.784

Aantal unieke bezoekers 2019: 16.398

Lezeninhetvmbo.nl is een initiatief van Stichting Lezen en het Nationaal expertisecentrum leerplanontwikkeling (SLO). Op de website staat de belangrijkste informatie over leescompetentie, leesmotivatie en leesplezier in het vmbo overzichtelijk bij elkaar, zoals samenvattingen van recent onderzoek, succesfactoren voor lezen in het vmbo, informatie over taal- en leesbeleid en praktische informatie zoals beproefde lessenseries voor taal en lezen in het vmbo. Speciaal voor deze website ontwikkelden Stichting Lezen en SLO een quickscan voor scholen om de stand van zaken rondom succesfactoren voor lezen in het vmbo in kaart te brengen, een kaartspel om als team in gesprek te gaan over taal- en leesbeleid en een handreiking voor een taal- en leesbeleidsplan. Het aantal leden van de bijbehorende Facebookpagina is sinds de lancering van de website verdubbeld. Aantal sessies tweede helft 2019: 4.519 (gemeten vanaf 14 juli 2019)

Aantal unieke bezoekers 2019: 3.111 (gemeten vanaf 14 juli 2019)

Sociale media en digitale nieuwsbrief

De sociale media ondersteunen de websites en de andere communicatie van Stichting Lezen. Het zijn belangrijke platforms die steeds meer mensen trekken. Zo groeide het aantal volgers op Twitter van 5.239 in 2018 naar 5.665 in 2019, op Facebook van 5.116 naar 5.820, op LinkedIn van 3.511 naar 4.656 en op Instagram van 1.844 naar 2.109. In 2019 zijn er zeven digitale nieuwsbrieven verstuurd.

Ook op onze websites weten steeds meer gebruikers ons te vinden. Zo is het aantal unieke bezoekers voor de website Leesmonitor.nl met de helft toegenomen, het aantal bezoekers van de corporate website lezen.nl met een derde en Leesplan.nl met een kwart.

Brochures, themadossiers en tijdschrift

Onderzoekspublicaties (pdf en Eburon)

In 2019 zijn er in totaal negen onderzoekspublicaties verschenen: vijf in de Stichting Lezen-reeks en vier in de Eburon-reeks. De eerste zijn in 2019 4.169 keer gedownload of digitaal ingezien, de Eburon-publicaties zijn 2.923 keer verkocht of gedownload. Hieronder volgt een overzicht van de nieuwe publicaties.

Stichting Lezen-reeks

Stilte, wij lezen hier

Dit rapport beschrijft hoe het project vrij lezen een plek heeft gekregen op het ROC Deltion College Zwolle en wat de ervaringen van de docenten zijn. De gouden regels voor vrij lezen op het ROC betreffen leesplezier, rust, routine, bekendheid met het doel van lezen, gemeenschappelijke afspraken, docenten als rolmodel, aansprekend lees-aanbod, studenten die meedenken over de invulling van het lezen, en aandacht voor verschillen binnen de groep.

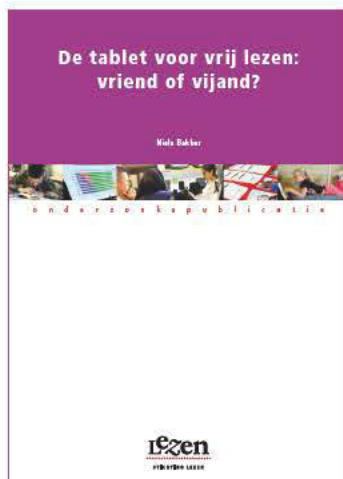

De praktijk van de leeslijst

Harry Mulisch, Tim Krabbé en W.F. Hermans zijn de drie meest gelezen auteurs in de examenklassen van havo en vwo. Maar betekent dit ook dat ze het meest geliefd zijn? Dit valt te lezen in het rapport De praktijk van de leeslijst van Jeroen Dera (Radboud Universiteit). Hij heeft onderzocht welke titels en auteurs leerlingen lezen voor de lijst en hoe zij de boeken waarderen. Het onderzoek levert nuttige gegevens op over het leesgedrag en de leessmaak van jongeren.

De tablet voor vrij lezen: vriend of vijand?

In dit rapport beschrijft Niels Bakker, onderzoeksspecialist bij Stichting Lezen, een

deelstudie uit zijn promotieonderzoek, namelijk de invloed van tablets op de leeservaring van leerlingen met vrij lezen. Hij liet brugklassers die tabletonderwijs volgen, kiezen of ze tijdens het vrij lezen op school papieren boeken wilden lezen of e-books op hun tablet. Een groot deel van de leerlingen ging gedurende het schooljaar vrijwillig over op digitaal lezen en het lenen van e-books. Hun leesmotivatie en leeservaring deden niet onder voor die van de leerlingen die op papier bleven lezen.

Nóg meer plezier van De Nationale Voorleesdagen

Dit rapport doet verslag van het onderzoek door onderzoeksbureau Kantar Public naar de bekendheid, het gebruik en de waardering van de campagne De Nationale Voorleesdagen onder pedagogisch medewerkers en leerkrachten uit groep 1 en 2. De Nationale Voorleesdagen zijn met recht een succes te noemen. De campagne is bij een ruime meerderheid van de instellingen bekend, ze organiseren veel activiteiten en benutten ook de campagnematerialen vaak. Op basis van de bevindingen doen de onderzoekers aanbevelingen voor accentverschuivingen.

Stimulering van geletterdheid met ouder-kindprogramma's voor kinderen in achterstandssituaties

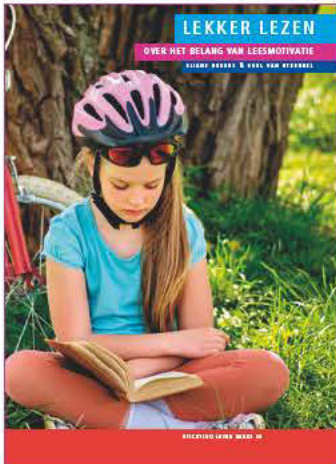
Om te bepalen of ouder-kindprogramma's (*family literacy programs*) effectief zijn, voerden Roel van Steensel (Vrije Universiteit Amsterdam) en collega's een grootschalige meta-analyse uit. Daarbij keken zij niet alleen naar de impact van (internationale) ouder-kindprogramma's op de geletterdheid van de doelgroep (kinderen uit gezinnen met een lage sociaal-economische status), maar ook naar effectieve elementen van die programma's. Gemiddeld profiteert 25% van de kinderen van de programma's, maar naarmate deze programma's een duidelijkere focus hebben (bijvoorbeeld alleen voorlezen en alleen thuis), blijkt het effect groter.

Eburon-reeks

Werkt de VoorleesExpress?

Bij de VoorleesExpress komt er twintig weken lang wekelijks een voorlezer over de vloer bij laagtaalvaardige gezinnen. Ouders, kinderen én vrijwilligers zijn enthousiast

over het programma, maar werkt het ook? Onderzoekers Aike Broens en Roel van Steensel (Erasmus Universiteit Rotterdam) brachten de effecten op woordenschat, verhaalbegrip en geletterde thuisomgeving in kaart, zowel direct na deelname als enige tijd na het vertrek van de vrijwillige voorlezer. De bevindingen zijn beschreven in deze publicatie.

Oplage: 122 exemplaren in print

Lekker lezen: Over het belang van leesmotivatie

Deze publicatie is het resultaat van het wetenschappelijk congres van Stichting Lezen eind 2018. In achttien artikelen wordt het begrip leesmotivatie onder de loep genomen. Wat is leesmotivatie precies? Hoe ziet de leesmotivatie van de huidige generatie kinderen en jongeren eruit? Welke redenen hebben jongeren om wel of niet te lezen? Aan welke kenmerken voldoet motiverend literatuuronderwijs? En hoe is de leesmotivatie van kinderen met een stoornis in het autismespectrum het beste aan te wakkeren?

Oplage: 350 exemplaren in print

Lezen stimuleren via vrij lezen, boekgesprekken en appberichten

Deze publicatie is een bundeling van vier evaluatiestudies van verschillende auteurs naar het programma de Bibliotheek *op school* po en vo. De eerste twee deelstudies onderzoeken de effecten van deelname aan de Bibliotheek *op school*. Leidt die tot meer leesbevordering in de klas? En welke effecten hebben leesbevorderingsactiviteiten op de leesmotivatie, leesfrequentie en woordenschat van leerlingen? De derde en vierde deelstudie beschrijven de effecten van hulp bij de boekenkeuze en van nudging op de leesmotivatie, de leesfrequentie en het leesbegrip van leerlingen in het po en op het vmbo.

Oplage: 100 exemplaren in print

Lezen doe je samen

De (bijna) lezer en de helpende ander staan centraal in deze publicatie. Mia Stokmans (Tilburg University) heeft alles wat inmiddels uit onderzoek bekend is over leesdoelen, leesmotivatie en succesvolle leesbevordering vervaardigd in wat ze het leeshongermodel heeft gedoopt. Dit model beschrijft hoe anderen lezers kunnen maken en hoeden. Deze anderen zorgen ervoor dat niet-lezers geïnteresseerd raken in boeken, helpen hen

bij het kiezen van een boek, verleiden hen dat ook daadwerkelijk te lezen en vragen naar leeservaringen. Vooral bij niet-lezers en af- en -toe- lezers is die rol van de ander nodig. Maar ook fervente lezers zoeken anderen op, om leeservaringen uit te wisselen en om goede tips voor een volgend leesavontuur te krijgen.

Oplage: 100 exemplaren in print

Beleidsnotities

Literaire gesprekken in de klas

Deze brochure is een praktijkgerichte vertaling van het onderzoek *Maar als je erover nadenkt...* (2016) van Gertrud Cornelissen. Leraren kunnen van leerlingen lezers maken door de leerzame inzet van literaire gesprekken. De ingrediënten van zo'n literair gesprek worden toegelicht en uitgewerkt in een serie gesprekken over het jeugdboek *Lampje* van Annet Schaap. Met het meetinstrument literaire competentie kunnen leraren de literaire ontwikkeling van de leerlingen volgen.

Oplage: 1.750

Kwestie van Lezen

Brochures met achtergronden en praktische tips voor leraren in het po en vo.

Kwestie van Lezen deel 15: Lekker lezen in de buitenschoolse opvang

Op de buitenschoolse opvang (bso) brengen kinderen een deel van hun vrije tijd door. Net als thuis kan voorlezen en zelf lezen hier een plek hebben. Wanneer is (voor)lezen leuk en leerzaam? Hoe kun je een aantrekkelijke leeshoek inrichten en welke activiteiten passen goed bij de bso? Deze brochure biedt antwoorden op deze vragen en praktische tips.

Oplage: 2.000 in print

Kwestie van Lezen deel 16: Lezen en burgerschap

In het onderwijs staat de brede ontwikkeling van kinderen en jongeren centraal. Scholen hebben de wettelijke taak om leerlingen voor te bereiden op hun latere rol als actieve en betrokken burgers. Deze burgerschapstaak omvat onder meer dat leerlingen weet hebben van en kennismaken met verschillende achtergronden en culturen. In die zin gaan lezen en burgerschap hand in hand. Uit onderzoek weten we dat lezen positieve effecten heeft op voor burgerschap relevante kennis en competenties als kennis van de wereld, openheid en inlevingsvermogen. Deze brochure beschrijft de nauwe verbinding tussen burgerschap en lezen.

Oplage: 2.000 in print

Kinderboekengids

Voor het po geeft de *Kinderboekengids* van de CPNB een overzicht van lees- en boekactiviteiten. Stichting Lezen is hier inhoudelijk en financieel bij betrokken. De gids wordt verspreid naar alle basisscholen in Nederland.

Oplage: 23.475 in print

Lezen in de klas

De brochure *Lezen in de klas. Leesbevordering van vmbo tot gymnasium 2019-2020* laat zien op welke uiteenlopende manieren leraren lezen in de klas kunnen vormgeven. Zowel beproefde succesformules en leesbevorderingsprojecten als nieuwe activiteiten zijn beschreven. De brochure is naar alle bibliotheken en vaksecties Nederlands in het vo gestuurd.

Oplage: 7.400 in print

Leesmonitor Het Magazine

Als spin-off van onze website Leesmonitor.nl verschijnt er elk jaar een magazine rond een specifiek thema. In december 2019 verscheen het magazine *Leesopvoeding: Hoe wijs je kinderen de weg naar het boek?* Dit is verspreid op congressen van derden en verzonden naar relaties en andere geïnteresseerden. Het onderzoek sluit ook aan bij de nieuwe campagne van de Leescoalitie *Lees voort!* waarbij we grootouders willen inspireren om vaker voor te lezen. Deze campagne gaat in 2020 van start.

Oplage: 3.500 exemplaren

Tijdschrift Lezen

Dit corporate tijdschrift voor leesbevordering verschijnt vier keer per jaar en richt zich op professionals in kinderopvang, onderwijs, boekhandel, bibliotheek en beleid die werken aan leesbevordering voor kinderen en jongeren van 0 tot 20 jaar.

De volgende onderwerpen kwamen aan bod:

Lezen 1, 2019; Curriculum.nu, graphic novels in de klas, Kwispellezen en een kijkje in het atelier van Simone Bijlard.

Lezen 2, 2019; diversiteit in jeugdliteratuur, begrijpend lezen op de Alan Turingschool, de X-factor van LêsNo en een kijkje in atelier van Joren Joshua.

Lezen, 2019: een artikel over leesclubs op school, een interview met Vlogboek bedenker Jørgen Apperloo, een artikel over tweetalig lezen en een kijkje in het atelier van Zilveren Penseel winnaar Anne Stalinski.

Lezen, 2019: Grootouders en (voor)lezen, online lees- en schrijfplatforms, onderwijs in menswording en een kijkje in het atelier van Mattias de Leeuw.

Oplage: gemiddeld 10.500 in print per editie

Congressen, symposia en workshops

Nederlandse Onderwijs Tentoonstelling (NOT)

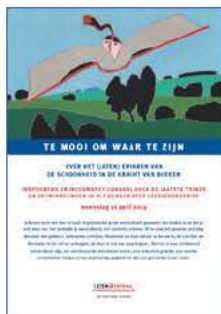
De slogan *Lezen is kijken met andermans ogen* stond in 2019 centraal in de stand van Stichting Lezen tijdens de NOT (22-26 januari). Iedere bezoeker ontving een prachtige poster met een gedicht van Kinderboekenambassadeurs Hans en Monique Hagen, geïllustreerd door Maartje Kuiper. Op donderdag 24 januari waren beide ambassadeurs in de stand om de poster te signeren en een workshop te geven. Ook BoekStart en de Bibliotheek *op school* hadden een stand.

Het aantal bezoekers van de stand meten we af aan het aantal uitgedeelde posters. De totale oplage van 2.250 ging compleet op.

Lezen Centraal

Op woensdag 10 april 2019 organiseerde Stichting Lezen in Tivoli Vredenburg (Utrecht) haar jaarlijkse congres Lezen Centraal, dit keer onder de titel 'Te mooi om waar te zijn' en gewijd aan het (laten) ervaren van de schoonheid en kracht van boeken. In totaal waren er 216 bezoekers. Onder leiding van dagvoorzitter Frenk van der Linden was er in de plenaire en deelsessies aandacht voor uiteenlopende onderwerpen als: waar een goed kinderboek aan moet voldoen, waarom kunst ons in beweging brengt, de kracht van prentenboeken in het onderwijs en de schoonheid van literatuur ervaren in een literair gesprek.

Annie M.G. Schmidtlezing, 16 mei

Op woensdag 15 mei hield Marjolijn Hof in het Kinderboekmuseum in Den Haag de twintigste Annie M.G. Schmidtlezing. De titel van haar lezing luidde: *Een noodzakelijk kwaad*. Stichting Lezen en het Nederlands Letterenfonds zijn medefinanciers van de lezing. Het evenement trok 200 bezoekers.

Conferentie Het Schoolvak Nederlands

De HSN-conferentie (22-23 november 2019) is een jaarlijkse conferentie over de stand van zaken binnen het schoolvak Nederlands (in Nederland en Vlaanderen) in alle onderwijssectoren, van po tot en met wo. Stichting Lezen is financieel en inhoudelijk betrokken. De kolom leesbevordering bevatte presentaties over een toolkit voor leesbevordering op het (v)mbo (Femke Scheltinga), het jeugdliteratuurdidactiekboek voor de lerarenopleiders (Iris Kamp en Yvette Jansen), het onderzoek naar de leeslijst (Jeroen Dera) en een presentatie over wat bibliotheken voor het onderwijs kunnen betekenen (Carolien Krikhaar).

Geschat aantal bezoekers: 500

Naast deze beurzen en congressen was Stichting Lezen inhoudelijk betrokken bij andere relevante congressen. Zo heeft Peter van Duijvenboden een presentatie gegeven op het Ibby-congres en hebben we meegedacht over de invulling van de Middag van het Kinderboek en de Dag van de Literatuur. Tevens verzorgden medewerkers diverse presentaties over de Kunst van Lezen-programma's op het Tel mee met Taal-festival, het jaarcongres van het actieprogramma Tel mee met Taal. Medewerkers hebben Boek-Start gepromoot op de Negenmaandenbeurs. Ook waren we inhoudelijk en financieel betrokken bij het Drongo talentfestival.

2.2 Deskundigheidsbevordering

De toerusting van professionals is een belangrijke taak van Stichting Lezen. We ontwikkelden, binnen de reguliere BIS-taakuitvoering, voor pedagogisch medewerkers de opleiding tot (voor)leescoördinator en voor leerkrachten de opleiding tot leescoördinator (Open Boek). Deze opleidingen worden ook ingezet in het programma Kunst van Lezen. We verbeteren het aanbod voortdurend op basis van nieuw onderzoek en voortschrijdende inzichten.

Deskundigheidsbevordering mbo/pabo

Behalve huidige professionals wil Stichting Lezen ook aankomende onderwijsassistenten, pedagogisch medewerkers en leraren informeren over het belang van leesbevordering en hen activeren om daarmee aan de slag te gaan. Voor het mbo is hiervoor een bronnenboek ontwikkeld met tal van leesbevorderende activiteiten. Pabo's kunnen gebruikmaken van de minor Open Boek voor de pabo. Voor de tweedegraads lerarenopleidingen verscheen in september 2019 Jeugdliteratuur en didactiek. Handboek voor vo en mbo (Coutinho). Stichting Lezen heeft hiervoor het initiatief genomen en had een belangrijke rol in de redactie.

2.3 Landelijke campagnes

Stichting Lezen is in uiteenlopende rollen betrokken bij landelijke leesbevorderingscampagnes. Zo maakt Stichting Lezen kennis over lezen en leesbevordering in de praktijk zichtbaar en versterkt zij samenwerking met en tussen professionele intermediairs in bibliotheek, boekenvak, onderwijs en kinderopvang.

Campagnes van Stichting Lezen

De Nationale Voorleesdagen (0-6 jaar)

Van woensdag 23 januari tot en met zaterdag 2 februari 2019 stond voorlezen in boekhandel, bibliotheek, kinderopvang en op basisscholen centraal tijdens De Nationale Voorleesdagen 2019. Ze werden traditiegetrouw afgetrapt met het Nationale Voorleesontbijt. Er was veel media-aandacht van onder meer het NOS Journaal en Goedemorgen Nederland. Prentenboek van het Jaar was *Een huis voor Harry* van Leo Timmers. Met dit project komen ouders en hun kinderen op een laagdrempelige manier in aanraking met voorlezen.

55% van de kinderopvanginstellingen, 90% van de basisscholen, 30% van de bibliotheken en 54% van de boekhandels doen hieraan mee.

De Nationale Voorleeswedstrijd (6-12 jaar)

Deze jaarlijkse voorleeswedstrijd voor de groepen 7 en 8 van de basisschool vond in 2019 voor de zesentwintigste keer plaats. Winnaar was Yosan Wegihu Teame (11) uit

Sleen. Behalve Nationale Voorleeskampioen is ze het komende jaar Kinderdirecteur van het Kinderboekenmuseum in Den Haag. In totaal deden 3.100 schoolkampioenen uit heel Nederland mee. Via lokale finales in bibliotheken werden hieruit de beste voorlezers geselecteerd voor de provinciale finales. Bijna 200.000 kinderen van bijna de helft van de basisscholen hebben als voorlezer of luisteraar meegedaan. De wedstrijd is een initiatief van Stichting Lezen, in samenwerking met de bibliotheken. Dit jaar was de uitvoering voor het eerst in handen van bureau 125%.

De Jonge Jury (12-16 jaar)

De Jonge Jury is het grootste leesbevorderingsprogramma voor de onderbouw van het vo. In 2019 vond de achttiende editie plaats. Leerlingen worden uitgedaagd om één of meer Leestips te lezen die zijn aangedragen door het Jonge Jury Boekgenootschap en voor 1 mei hun stem uit te brengen. *Wild* van Mel Wallis de Vries won op 5 juni 2019 de Prijs van de Jonge Jury en Nadine Swagerman kreeg de Jonge Jury Debuutprijs voor haar boek *Eén waarheid*. Ruim duizend leerlingen en hun docenten woonden de prijsuitreiking bij tijdens de Dag van de Jonge Jury. De prijsuitreiking was ook te volgen via een livestream op jongejury.nl.

Ruim 16.500 scholieren uit klas 1 tot en met 3 brachten hun stem uit. 82% van de vo-scholen doet mee aan de Jonge Jury.

De Weddenschap (12-20 jaar)

Afgelopen schooljaar liep de negende editie van (v)mbo-leescampagne De Weddenschap. Hierbij dagen drie bekende Nederlanders leerlingen uit om in een half jaar tijd drie boeken te lezen. Sarah-Jane, Loiza Lamers en Gerson Main waren dit keer de leescoaches. De organisatie van de campagne lag net als vorig jaar in handen van een externe partij: MediaMucho.

Bijna 2.500 leerlingen van 76 vo-scholen deden mee. Ondanks diverse inspanningen is het aantal deelnemers ten opzichte van de vorige editie gedaald.

De Inktaap (15-18 jaar)

Bij deze campagne kiezen jongeren hun favoriete boek uit de drie winnende titels van de BNG Bank Literatuurprijs, de Bookspot Literatuurprijs en de Libris Literatuur Prijs. Winnaar van de achttiende editie werd Murat Isik met zijn boek *Wees onzichtbaar*. In totaal namen 1.174 leerlingen uit heel Nederland van 63 vo-scholen deel aan het project. Tijdens de prijsuitreiking op 12 maart 2019 konden leerlingen diverse workshops en gastcolleges volgen, en onder meer kennismaken met de kunst van het redigeren en schrijven en met de studie literatuurwetenschap.

Stichting Lezen als coördinator en inhoudelijk adviseur

Read2me! (12-13 jaar)

Voor het achtste jaar werd op landelijk niveau de voorleeswedstrijd voor brugklassers Read2Me! georganiseerd in opdracht van Kunst van Lezen. Tijdens de landelijke finale op 25 mei 2019 werd Pieter van Aalst van het Christelijk Gymnasium Beijers Naudé te Leeuwarden winnaar. Bijna 34.000 leerlingen hebben meegedaan, 31% van de vo-scholen en 45% van de bibliotheken.

De Pabo Voorleeswedstrijd (17-20 jaar)

De Pabo Voorleeswedstrijd is een initiatief van Stichting Lezen (Kunst van Lezen) in samenwerking met de KB en Stichting entoen.nu. Voor aanstaande leerkrachten is het belangrijk om tijd en aandacht te besteden aan jeugdliteratuur en voorleesvaardigheden. Een leerkracht die zelf plezier heeft in voorlezen en het boekenaanbod kent, is van onschatbare waarde voor leerlingen. Studenten lezen fragmenten voor uit jeugdboeken die passen bij vensters van de cultuurhistorische canon. Marlisa van der Goot van Pabo NHL Stenden Groningen won de achtste landelijke finale. Aan deze achtste editie deden studenten mee van 38 pabo-opleidingen (77%).

Overige campagnes

Poëzieweek 31 januari-6 februari 2019

Op 31 januari 2019 ging de zevende Poëzieweek van start met als thema 'vrijheid'. Tom Lanoye schreef het geschenk. Samen met Iedereen leest verzorgden we wederom de lessuggesties bij de Poëzieweek. Bijna 15.000 mensen hebben de website met lessuggesties bezocht. Ruim een week eerder werd in De Balie in Amsterdam de nieuwe Dichter des Vaderlands geïnstalleerd: Tsead Bruinja. Stichting Lezen is net als in voorgaande jaren een van de hoofdsponsors, samen met het Nederlands Letterenfonds.

Boekenweek Live!

Tijdens de jaarlijkse talkshow Boekenweek Live! gaan leerlingen in gesprek met de auteur van het Boekenweekgeschenk, in 2019 Jan Siebelink. Eind 2018 zijn scholen via nieuwsbrieven en een directe mailing opgeroepen zich aan te melden. Deelnemende scholen ontvingen een speciale uitgave van het Boekenweekgeschenk. Nieuw in 2019 was dat Raoul de Jong, een van de auteurs van de ter gelegenheid van de Boekenweek voor Jongeren uitgegeven verhalenbundel *3PAK*, aanschoof aan tafel. Hiermee werd niet alleen een verbinding gelegd met de Boekenweek voor Jongeren, maar ook meer aansluiting gezocht bij de doelgroep en konden leerlingen

kennismaken met meer dan één auteur. Ruim 2.300 mensen hebben de website met lessuggesties bezocht.

LêsNo 2019

Het doel van dit jaarlijkse project voor vo-scholen is om Friese jongeren te stimuleren jaarlijks een Fries boek te lezen en daarmee het plezier in het (Fries) lezen te ontdekken en te vergroten. Daarvoor is er gekozen voor transmediale storytelling. In de editie van 2019 is samengewerkt met Omrop Fryslân. Die heeft de vlogserie *Jennifer to the max* aangeboden en LêsNo heeft daarbij het boek *Sex to the Max* gemaakt plus een bijbehorende lessenserie ontwikkeld. Via sociale media werden jongeren op diverse manieren benaderd. Bijna de helft van alle Friese jongeren tussen de 12 en 14 jaar is zo met het project in aanraking is gekomen; 137 brugklassen met in totaal 3.233 leerlingen deden mee.

Programma's Kunst van Lezen

Ook de programma's BoekStart en de Bibliotheek *op school* van Kunst van Lezen (actielijn 3 van Tel mee met Taal) maken deel uit van het speerpunt 'informereren, inspireren en activeren'. Zie voor meer informatie hierover het inhoudelijk jaarverslag van Kunst van Lezen.

2.4 Samenvattend overzicht uitgevoerde activiteiten kerntaak 2

In totaal hebben we 37 activiteiten gerealiseerd rond onze tweede kerntaak, meer dan beoogd in het activiteitenplan; dit betreft vooral publicaties. Het gaat om leesbevorderingscampagnes en activiteiten voor deskundigheidsbevordering van de intermediairs.

Kerntaak: informeren, inspireren en activeren	2019 activiteitenplan				2019 werkelijk			
	school		openbaar		school		openbaar	
	aantal	bereik	aantal	bereik	aantal	bereik	aantal	bereik
Campagnes								
De Nationale Voorleesdagen			1	10.365			1	11.766
De Nationale Voorleeswedstrijd	1	3.257			1	3.107		
De Jonge Jury			1	289			1	569
De Inktaap	1	50			1	63		
De Weddenschap			1	129			1	76
Read2me!	1	229			1	267		
Boekenweek-educatie	1	6.994			1	3.326		
Pabo Voorleeswedstrijd	1	40			1	39		
Poëzieweek		In aanvraag kerntaak 3			1	12.759		
LêsNo	1	147			1	137		
Congressen, symposia en workshops								230
Lezen Centraal			1	300			1	216
Wetenschappelijk congres								
Het Schoolvak Nederlands	1	500			1	500		
NOT							1	2.250
Annie M.G. Schmidtlezing			1	150			1	188
Websites								
Lezen.nl			1	103.992			1	77.751
Leesplan.nl			1	12.443			1	16.398
Leesmonitor.nl			1	21.157			1	35.655
Lezeninhetvmbo.nl							1	3.111
Brochures, digitale themadossiers, tijdschrift Lezen								
Leesmonitor-magazine			1	3.000			1	3.500
Kwestie van Lezen			2	5.000			2	4.000
Onderzoekpublicaties Eburon			1	500			4	2.923
Onderzoekpublicaties digitaal			3	15.000			5	4.169
Lezen in de klas	1	14.000			1	7.400		
Kinderboekengids			1	21.310			1	23.475
Tijdschrift Lezen			4	10.000			4	10.500
Totaal informeren, inspireren en activeren	9	26.467	21	203.885	9	28.841	28	198.297

Kerntaak 3: Experimenteren en innoveren

Op basis van haar kennis en van input vanuit het werkveld werkt Stichting Lezen aan de ontwikkeling van nieuwe, effectieve methoden, producten, interventies en activiteiten, en stimuleert zij de inbedding daarvan.

Parallel Innovatieagenda

Parallel aan de onderzoeksagenda werkt Stichting Lezen aan een *innovatieagenda*, gericht op het detecteren van ontwikkelingen en innovatiekansen. In de periode 2017-2020 ligt het accent op de doorgaande leeslijn, leessocialisatie, differentiatie, lezen in combinatie met digitale media en creatief schrijven. In 2019 hebben we de Nationale Mediatheektrofee en de Boekenweek voor Jongeren financieel ondersteund. Daarnaast hebben we projectbijdragen gegeven aan Stap op de Rode Loper, de Grote Vriendelijke Podcast, Vlogboek en Er was eens... . Met steun van De Versterking hebben we het project De kracht van bekroonde jeugdliteratuur kunnen ondersteunen.

Pilots Kunst van Lezen

Ook pilots rond betrokkenheid van laaggeletterde ouders bij (voor)lezen in het kader van Kunst van Lezen (actielijn 4A van Tel mee met Taal) maken deel uit van dit speerpunt 'experimenteren en innoveren'. Hetzelfde geldt voor de pilots de Bibliotheek *op school* voor mbo en pabo en de netwerken leesbevordering. Zie het inhoudelijk jaarverslag 2019 van Kunst van Lezen voor meer informatie hierover.

3.1 Projectaanvragen

Per leeftijdsgroep is een klein budget beschikbaar voor innovatieve projecten rond kansrijke, nieuwe concepten, methodieken en interventies. Stichting Lezen heeft ook in 2019 activiteiten voor leesbevordering en literatuureducatie gestimuleerd en ondersteund. In totaal zijn er in 2019 24 aanvragen binnengekomen; daarvan zijn er zeven afgewezen en zeventien toegekend. Stichting Lezen baseerde toekenningen op het *Meerjarenbeleidsplan Lezen voor het leven*, de jaarlijkse toelichting op het bestedingsplan en de criteria voor projectaanvragen. De projectbijdragen worden toegekend voor medefinanciering dan wel het opstarten van projecten. Kleinschalige initiatieven worden met projectbijdragen in pilots uitgetoetst, geëvalueerd en indien goed bevonden overdraagbaar gemaakt. In 2019 zijn de volgende vernieuwende projecten financieel en inhoudelijk ondersteund:

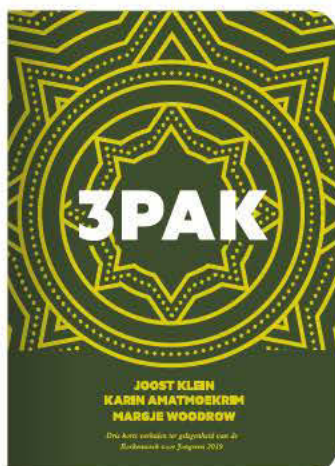
Nationale Mediatheektrofee

Om meer jongeren aan het lezen te krijgen zijn boeken en een aantrekkelijke leesomgeving onmisbaar. De Nationale Mediatheek Trofee (voorheen Prijs Beste Leesomgeving) sluit aan op het gedachtegoed van jeugdboekenauteur Aidan Chambers en is in het leven geroepen om het belang van zo'n goede leesomgeving onder de aandacht te brengen bij mediathecarissen, docenten en leerlingen. In 2019 heeft het Markland College uit Oudenbosch de trofee gewonnen. In totaal waren er 29 inzendingen.

Stap op de Rode Loper

Stap op de Rode Loper is een vmbo-evenement waarbij leerlingen auteurs ontmoeten. Sinds 2014 vindt het jaarlijks plaats in Amsterdam, Groningen of Eindhoven. Op 29 januari 2019 was Amsterdam (Nemo) aan de beurt. Er kwamen in totaal 925 leerlingen van 11 scholen, begeleid door 140 docenten. Daarnaast waren er bijna 100 studenten.

Boekenweek voor Jongeren Literatour 20-29 september 2019

Literatour, de Boekenweek voor Jongeren, bestaat uit een tournee van 21 auteurs langs 100 scholen en 3PAK, een geschenkbundel met drie korte verhalen. De bundel is tijdens deze Boekenweek gratis verkrijgbaar bij boekhandels en bibliotheken en wordt ook via scholen verspreid; er is lesmateriaal bij ontwikkeld. In 2019 tekenden Karin Amatmoekrim, Joost Klein en Margje Woodrow voor 3PAK. Stichting Lezen is betrokken bij alle onderdelen van de campagne en richt zich daarbij voornamelijk op de educatieve onderdelen. De website trok 22.679 bezoekers.

De Grote Vriendelijke Podcast

De Grote Vriendelijke Podcast (GVP) is de eerste Nederlandse podcast over jeugdliteratuur. Kinderboekrecensenten Jaap Friso (JaapLeest.nl) en Bas Maliepaard (*Trouw*) lanceerden de podcast in september 2018. Doel is om ouders, leraren, mensen uit het boekenvak en kinderboekenliefhebbers maandelijks te informeren over en te enthousiasmeren voor jeugdliteratuur. Elke uitzending bevat korte besprekingen van recente boeken of opvallende zaken en een uitgebreid interview met een schrijver, illustrator, vertaler, uitgever of ander persoon uit de boekenwereld.

Vlogboek over lezen

Jörgen Apperloo is de bedenker van Vlogboek, het YouTube kanaal met bijna tweehonderd filmpjes over literatuur: inhoudelijke besprekingen en literatuurgeschiedenislesjes van een paar minuten. In 2019 heeft hij samen met Stichting Lezen een serie van vijf filmpjes gemaakt waarin wetenschappelijk onderzoek naar lezen en theorieën en begrippen uit de literatuurwetenschap op een laagdrempelige manier voor jongeren besproken worden. Het doel is om lezers inzicht te geven in het plezier van lezen en tegelijkertijd handvatten te bieden om daar meer uit te halen en lezen te beschouwen als een vorm van communicatie naast gesprekken, sociale media, appjes, film, radio en muziek.

De kracht van bekroonde jeugdliteratuur

In dit project, uitgevoerd op en door de Katholieke Pabo Zwolle, lezen (aankomende) leraren en hun collega's uit groep 5-8 recent bekroonde jeugdliteratuur. Ze raken bovendien vertrouwd met een methodiek om via rijke teksten bij te dragen aan de brede ontwikkeling van kinderen. Het doel is om (aankomende) leraren te leren hoe ze bekroonde kinderboeken in de klas kunnen benutten. Dit project is mede tot stand gekomen door een financiële bijdrage van De Versterking.

Er was eens...

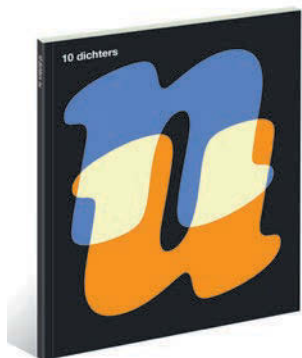
Bij deze verhalenwedstrijd, georganiseerd door Passionate Bulkboek, schrijven leerlingen in het vmbo en studenten van het mbo en hbo een verhaal. Aan het begin van het project ontvangen ze een leesboek ter inspiratie, dat is afgestemd op hun niveau en belevingswereld. Een bekende auteur geeft een workshop, waarna de jongeren in zeven lessen aan de slag gaan. Alle ingezonden verhalen worden gebundeld en uitgedeeld aan de deelnemers. Aan de zevende editie deden in 2019

3.287 jongeren mee. De vmbo-editie groeide van 2.047 naar 2.375 deelnemers van 28 scholen en 115 klassen. Het aantal deelnemers uit het mbo nam toe van 528 studenten in 2018 naar 896 in 2019. Vanuit het hbo deden zestien pabostudenten mee.

3.2 Extern gefinancierde projecten

Met middelen uit sponsoring en private fondsen hebben we het afgelopen jaar aanvullend relevante leesbevorderingsactiviteiten kunnen realiseren.

Met steun van de Versterking zijn de volgende projecten uitgevoerd:

Vooruit met voorlezen

Vooruit met Voorlezen gaf scholen in 2019 de kans extra aandacht te besteden aan de Poëzieweek en de Kinderboekenweek in de midden- en bovenbouw. Scholen ontvingen – kosteloos – twee aantrekkelijke dichtbundels (Poëzieweek) en twee voorleesboeken (Kinderboekenweek) met bijbehorende lessuggesties. Er hebben 260 scholen meegedaan met de Poëzieweek en 260 scholen hebben ingetekend voor het Kinderboekenweekpakket.

Creatief schrijven

Met steun van Stichting De Versterking is er in 2018 een scholing Creatief Schrijven ontwikkeld en georganiseerd voor duo's van leescoördinatoren en leesconsulenten. De scholing bestaat uit een inspiratiesessie gevolgd door 4 scholingsdagen. Verdeeld over de regio's Brabant en Overijssel/Gelderland deden er in 2019 52 deelnemers mee. De reacties waren zeer positief. Het streven is om de scholing Creatief Schrijven op te nemen in het reguliere cursusaanbod voor leesconsulenten en leescoördinatoren. Stichting De Versterking en Kunst van Lezen investeren in de verdere ontwikkeling en uitbreiding naar meer regio's.

Vakantielezen

In het project Vakantielezen hadden bibliotheken, leerkrachten en ouders een actieve rol. Leesconsulenten en leescoördinatoren waren de trekkers van het project binnen de school. Zij enthousiasmeerden kinderen, zorgden voor veelzijdig en boeiend leesmateriaal en bewaakten de continuïteit. Het project startte met een feestelijke aftrapbijeenkomst op school voor kinderen uit groep 3 en 4 en hun ouders. Tijdens die bijeenkomst kregen de kinderen Vakantieleestasjes met onder andere een samenleesboek, een taal-doe-boek en een moppenboek. Daarbij mochten ze nog drie leenboeken uit de schoolbibliotheek meenemen. In de zomervakantie organiseerden bibliotheken activiteiten voor de vakantieleeskinderen (opzet varieert per locatie). Na de zomer werd er op school nagepraat over Vakantielezen. In totaal hebben 130 scholen, met circa 6.500 kinderen aan het project meegedaan.

Voorleesworkshops

In samenwerking met de provinciale bibliotheekorganisatie Probiblio en de Schrijverscentrale zijn in 2017 workshops ontwikkeld en aangeboden aan scholen die meededen aan De Nationale Voorleeswedstrijd. In deze workshops lag het accent op boeiend voorlezen voor publiek en het maken van een goede keuze voor een (literair) jeugdboek en voorleesfragment. Een rijk boekenaanbod, gesprekken over boeken, de fragmentkeuze en het voorlezen zelf stonden centraal. Hierbij werden ook auteursfilmpjes ingezet. De ontwikkeling van de workshop gebeurde onder supervisie van Stichting Lezen, als coördinerende organisatie van De Nationale Voorleeswedstrijd. Beschrijving van het aanbod is opgenomen in het spelregelboek van de Nationale Voorleeswedstrijd. Bibliotheken kunnen de workshop aan scholen aanbieden. In totaal deden in 2019 ongeveer 150 scholen mee.

De kracht van bekroonde jeugdliteratuur

Dit project is ontwikkeld en uitgevoerd door de Katholieke Pabo Zwolle. Zittende en aankomende leerkrachten zijn in professionele leernetwerken begeleid bij het lezen van recent bekroonde jeugdliteratuur en het maken van daarbij passende uitdagende en betekenisvolle onderwijsactiviteiten voor kinderen in groep 5 tot en met 8. Het project zal in 2020 afgerond worden. In samenwerking met andere pabo's zal in een vervolgtraject gekeken worden hoe de opgedane kennis ook breder gedeeld kan worden.

Het bestuur van De Versterking heeft in november aangegeven ook in 2020 en 2021 projecten te zullen ondersteunen. De Voorleestas, Vakantielesen en De kracht van bekroonde jeugdliteratuur krijgen daarmee een vervolg. Ook zijn bijdragen toegezegd voor aanvullende activiteiten in het kader van het 10-jarig bestaan van de campagne De Weddenschap en het project Praten over fictiefragmenten (website in het kader van deskundigheidsbevordering).

Boekenweek voor Jongeren

De Boekenweek voor Jongeren werd in 2019 voor de vijfde keer georganiseerd. Sinds 2015 wordt in het kader van de campagne de prijs uitgereikt voor het beste boek voor jongeren in de leeftijd vijftien tot achttien jaar. Daar horen, in samenwerking met partners, elementen bij zoals de schrijverstournee (op scholen), het geschenk 3PAK en een marketing / (social) media campagne. Het is een landelijke collectieve campagne waarbij uitgeverijen, bibliotheken, boekhandels, auteurs, docenten en media samenwerken.

De Boekenweek voor Jongeren zou niet kunnen bestaan zonder de financiële steun van Fonds 21, die de campagne als geheel voor het derde achtereenvolgende jaar steunde. Ook Stichting De Versterking droeg opnieuw bij door onder meer boekenpakketten en een inspiratiemiddag voor docenten en auteurs te financieren.

Boekenboost

De CPNB heeft samen met Stichting Lezen een aanvraag gedaan bij de Nationale VriendenLoterij voor het project de Boekenboost. De Boekenboost wordt ingezet tijdens drie bestaande leesbevorderingscampagnes voor kinderen en jongeren van 0 tot 18 jaar: De Nationale Voorleesdagen (0-6), de Kinderboekenweek (6-12 jaar) en de Boekenweek voor Jongeren (15-18 jaar). Aanmelding van scholen verloopt via de bibliotheken uit het Bibliotheek *op school*-netwerk. Stichting Lezen is verantwoordelijk voor het monitoren van de effecten van het project.

Tevens heeft Stichting Lezen een bijdrage gekregen van de Nationale VriendenLoterij voor de activiteiten van de Leescoalitie (zie hiervoor het jaarverslag van de Leescoalitie).

Daarnaast ondersteunt Stichting Kinderpostzegels activiteiten binnen de Bibliotheek *op school*. Zie voor meer informatie het jaarverslag van Kunst van Lezen.

3.3 Samenvattend overzicht uitgevoerde activiteiten kerntaak 3

In totaal hebben we zeven activiteiten uitgevoerd rond de derde kerntaak. Zowel het aantal projecten als het bereik zijn hoger dan in het activiteitenplan beoogd. Daarbij zijn extern gefinancierde projecten niet meegeteld.

Kerntaak: experimenteren en innoveren	2019 activiteitenplan				2019 werkelijk			
	school		openbaar		school		openbaar	
	aantal	bereik	aantal	bereik	aantal	bereik	aantal	bereik
Literatour			1	484			1	22.679
Prijs Nationale Mediatheektrofee	1	20			1	29		
Pilotprojecten	2	100	1	100	3	4.502	2	3.550
Schoolgebonden:								
Er was eens ...								
De kracht van be kroonde jeugdliteratuur								
Stap op de Rode Loper								
Openbaar:								
De Grote Vriendelijke Podcast								
Vlogboek								
Totaal experimenteren en innoveren	3	120	2	584	4	4.531	3	26.229

Kerntaak 4: Overtuigen en beïnvloeden

Stichting Lezen investeert in het overtuigen en beïnvloeden van strategische partijen die ervoor kunnen zorgen dat er meer aandacht, tijd en geld komt voor leesbevordering in het onderwijs, de kinderopvang, de jeugdgezondheidszorg en de bibliotheek.

4.1 Bewustwording

Om leesbevordering effectief te kunnen aanpakken moeten beslissers in en om kinderopvang, (voor)school, jeugdgezondheidszorg, welzijn, het boekenvak en de bibliotheek doordrongen zijn van het belang van lezen en een integrale aanpak van (laag)geletterdheid. Voorlichting en bewustwording en beïnvloeding van het beleid blijven daarom noodzakelijk.

In afstemming met de raad van toezicht is de keuze gemaakt om het onderwijs prioriteit te geven. Actuele thema's als gelijke kansen en burgerschap bieden aanknopingspunten om het leesbevorderingsbeleid verder te verankeren in scholen. Stichting Lezen heeft actief input geleverd voor Curriculum.nu voor het leergebied Nederlands. Daarnaast maken we gebruik van diverse ambassadeurs.

Ambassadeurs

Stichting Lezen is betrokken bij de projecten de Dichter des Vaderlands en de Kinderboekenambassadeur, beiden belangrijke ambassadeurs die lezen, poëzie en literatuur zichtbaar maken voor een breed publiek.

Kinderboekenambassadeur

Manon Sikkel is de nieuwe Kinderboekenambassadeur van Nederland en zet zich in voor meer leesplezier bij kinderen en jongeren. Op 10 april werd ze officieel benoemd tijdens ons congres Lezen Centraal. Ze wil aandacht vragen voor meer diversiteit in kinder- en jeugdliteratuur en het bereik van de Kinderboekenambassade in het Kinderboekenmuseum vergroten, een plek waar veel kinderen met hun (groot)ouders komen. Haar motto is: 'Lezen doe je niet alleen. Het zijn de verhalen die ons verbinden.'

Manon Sikkel is de vijfde Kinderboekenambassadeur van Nederland. Eerder waren dat Jacques Vriens, Jan Paul Schutten en Monique en Hans Hagen. De Kinderboekenambassadeur wordt voor twee jaar aangesteld door Stichting Lezen en het Nederlands Letterenfonds in samenwerking met De Schrijverscentrale en Stichting CPNB.

Dichter des Vaderlands

Tsead Bruinja is in 2019 en 2020 de Dichter des Vaderlands. Hij heeft de titel overgenomen van Ester Naomi Perquin en is de zevende Dichter des Vaderlands. Hij schrijft gedichten bij nationale gebeurtenissen en fungeert als ambassadeur van de poëzie. Stichting Lezen blijft het ambt ondersteunen, aangezien dit een positieve bijdrage levert aan de leescultuur.

Stichting Lezen in de pers

Stichting Lezen stelt zich actief op in het verwerven en verspreiden van kennis. Daarbij hoort een actief persbeleid. De vakpers weet Stichting Lezen gemakkelijk te vinden voor achtergronden, voor kennis over leesbevordering en om feiten te verifiëren en gebruik te maken van het netwerk.

Doorgaans is er in de media veel aandacht voor de grote campagnes en projecten, zoals De Nationale Voorleesdagen, De Nationale Voorleeswedstrijd en de Jonge Jury. Zo volgen lokale media de deelnemers uit hun regio aan de Voorleeswedstrijd en wijdt het Jeugdjournaal vaak een item aan de nationale finale van deze wedstrijd.

4.2 Expertmeetings

In 2019 zijn diverse expertmeetings georganiseerd.

Expertmeeting en lancering website Lezen in het vmbo

Tijdens een expertmeeting voor het vmbo hebben Stichting Lezen en SLO op vrijdag 12 april 2019 hun nieuwe website lezeninhetvmbo.nl gelanceerd. Tijdens de expertmeeting lanceerde Michel Rog, Tweede Kamerlid voor het CDA, officieel de website. Verder waren er lezingen over de website en over de kracht van lezen.

Deelnemers: 80

Boekpresentatie Jeugdliteratuur en didactiek. Handboek voor vo en mbo

Op 27 september 2019 werd in de bibliotheek van het Letterenhuis een nieuw handboek over jeugdliteratuurdidactiek (uitgegeven bij Coutinho) gepresenteerd. Het boek voorziet in een lang gekoesterde wens: een eigen boek voor de tweedegraads lerarenopleiding Nederlands. Het boek is tot stand gekomen op initiatief van Stichting Lezen. Diverse opleidingsdocenten hebben meegeschreven. De eindredactie is verzorgd door Iris Kamp, Janneke de Jong-Slagman en Peter van Duivenboden. Helma van Lierop (Tilburg University) en Cor Geljon waren als adviseur betrokken.

Deelnemers: 67

Symposium Uitgesproken poëzie: over poëzievoordracht in de klas

Poëzie is van oorsprong een voordrachtskunst, maar in de klas worden gedichten meestal in stilte gelezen en geanalyseerd. Hoe kunnen we poëzievoordracht in de klas nieuw leven inblazen? Op die vraag probeerden wetenschappers, leraren en vakdidactici antwoord te geven tijdens het symposium Uitgesproken poëzie, dat op 5 november 2019 plaatsvond op de Universiteit Utrecht.

Deelnemers: 130

Uit de boekenkast

In het kader van het onderzoek 'Uit de boekenkast' was er op 18 april een expertmeeting bij Stichting Lezen. Dit project, gesubsidieerd door Fonds Wetenschappelijk Onderzoek Seksualiteit, betreft een pilotonderzoek naar de vraag of het lezen van boeken of fragmenten invloed kan hebben op de attitude van jongeren tegenover seksuele en genderdiversiteit. Als dit het geval is, volgt mogelijk een effectstudie. De expertmeeting was bedoeld om de interventie didactisch en pedagogisch zo goed mogelijk vorm te geven.

Deelnemers: 9

Daarnaast was Stichting Lezen actief betrokken bij de rondetafel over diversiteit die op 7 oktober 2019 samen met het Letterenfonds en de Schrijverscentrale werd georganiseerd.

4.3 Overleg en krachtenbundeling

Door de toenemende belangstelling voor lezers en leesgedrag ontstonden in 2019 op diverse terreinen, zowel publiek als privaat, initiatieven om nieuwe lezers te bereiken en lezen te bevorderen. Stichting Lezen zoekt vanuit haar coördinerende rol naar mogelijkheden om krachten te bundelen en effectieve vormen van leesbevordering onder de aandacht te brengen. Om samen sterk te kunnen staan voor (literair) lezen heeft Stichting Lezen in 2019 fors geïnvesteerd in overleg en krachtenbundeling, onder andere via de Leescoalitie, en in goede relaties met partnerorganisaties in de werelden van beleid, (voor)scholen, bibliotheken, boekhandel, uitgeverij, welzijn, jeugdgezondheidszorg en kinderopvang.

Zo nam Stichting Lezen zitting in de werkgroep 'Op weg naar een geletterde generatie' van het Nederlands Centrum Jeugdgezondheid (NCJ) en Stichting Lezen & Schrijven. Daarnaast hebben we de Hema Foundation geadviseerd over leesbevordering aan jonge kinderen. Expertise vanuit BoekStart is gedeeld met onder andere de KB voor Passend Lezen (onder andere een Tasttasje voor blinde en slechtziende kinderen) en Speelsbrein.

Effectief onderwijs in begrijpend lezen

Op advies van het comité van ministers van de Taalunie is in 2018 een Taalraad Begrijpend Lezen opgericht. Opdracht van deze raad was het uitbrengen van een advies aan de onderwijsministeries in Nederland en Vlaanderen over een effectievere methodiek voor het begrijpend leesonderwijs en de stappen die nodig zijn voor de implementatie daarvan. Aanleiding zijn de teruglopende prestaties voor begrijpend lezen (zoals blijkt uit het laatste Pirls-onderzoek), wat vooral in Vlaanderen zorgwekkend is. In Nederland is de achteruitgang op leesvaardigheid geringer, maar is het gebrek aan leesmotivatie punt van zorg.

Stichting Lezen heeft in de Taalraad een belangrijke rol in het adviseren over een leesmotiverende aanpak. We hebben de Taalraad in 2019 tijdens de vergaderingen geadviseerd en ook tussentijds gewezen op relevante (wetenschappelijke) publicaties. Deelname aan de Taalraad betekent ook een uitbreiding van een voor Stichting Lezen relevant netwerk van Vlaamse en Nederlandse onderwijsspecialisten en opleiders. Eind 2019 heeft de Taalunie het advies van de Taalraad uitgebracht in het rapport *Effectief onderwijs in begrijpend lezen. Acties voor beter leesbegrip en meer leesmotivatie*. In 2020 gaat de Taalraad naar alle waarschijnlijkheid verder als adviesorgaan van de Taalunie met als opdracht een concretisering van het uitgebrachte advies.

Curriculum.nu

Sinds het voorjaar 2018 werken zo'n honderdvijftig leraren en schoolleiders in opdracht van OCW aan voorstellen voor een nieuw curriculum voor het primair en voortgezet onderwijs. Het is voor het eerst dat de kerndoelen in samenhang worden herzien en dat leraren hierbij zélf aan zet zijn. Stichting Lezen was als een van de stakeholders nauw betrokken bij het proces. Ze heeft nauwgezet en trouw feedback gegeven, zowel schriftelijk als mondeling op diverse bijeenkomsten in het land. Uiteraard zoomden wij vooral

in op lezen, leesbevordering en literaire competentie. Dit onderdeel is in de documenten voor het leergebied Nederlands opgenomen als Grote Opdracht 7 (Leesmotivatie en de ontwikkeling van literaire competentie; stimuleren van leerlingen om lezers te worden en blijven) en bouwsteen 7.1 (Leesmotivatie en literaire competentie). We kunnen constateren dat met onze feedback veel is gedaan. De bouwstenen zijn op 10 oktober 2019 aan minister Slob aangeboden en in 2020 neemt de Tweede Kamer een besluit over het vervolg.

Klokhuis

Stichting Lezen heeft tv-programma Klokhuis gevraagd een aflevering te maken over lezen en het brein. Presentatrice Janouk Kelderman laat samen met schrijver Koos Meinderts zien wat er in je hoofd gebeurt als je een verhaal aan het lezen bent. Deze uitzending is tijdens de Kinderboekenweek op 9 oktober 2019 uitgezonden. In totaal hebben ongeveer 210.000 kijkers deze uitzending gezien.

Leesoffensief

In juni 2019 presenteerde de Raad voor Cultuur en de Onderwijsraad hun advies *LEES! Oproep tot een leesoffensief*. De raden constateren dat Nederlandse jongeren steeds minder vaak, minder goed, met steeds minder plezier en vooral minder vaak ‘diep’ lezen. Dat gaat ten koste van hun functioneren op school en van de samenleving. De raden benadrukken de noodzaak van extra financiële investeringen en pleiten voor een krachtig en samenhangend leesbeleid, een rijk en divers leesaanbod en een positieve en stimulerende leescultuur thuis, op school en in de kinderopvang. In reactie hierop kondigden ministers Slob en Van Engelshoven in december een leesoffensief aan, bestaande uit een krachtige en samenhangende leesaanpak, met een belangrijke rol voor bibliotheken en een breder en diverser aanbod van jeugdboeken.

De raden erkennen het belang van leesbevordering. Het is een goede zaak dat zij de oplossingen niet alleen zoeken in cultuur- en letterenbeleid, maar ook in het onderwijsbeleid. De raden roepen op tot een actieve publiekscampagne voor het lezen, en zien hier een rol voor de Leescoalitie. De Leescoalitie heeft de handschoen opgepakt om er alles aan te doen om de noodzakelijke verandering tot stand te brengen.

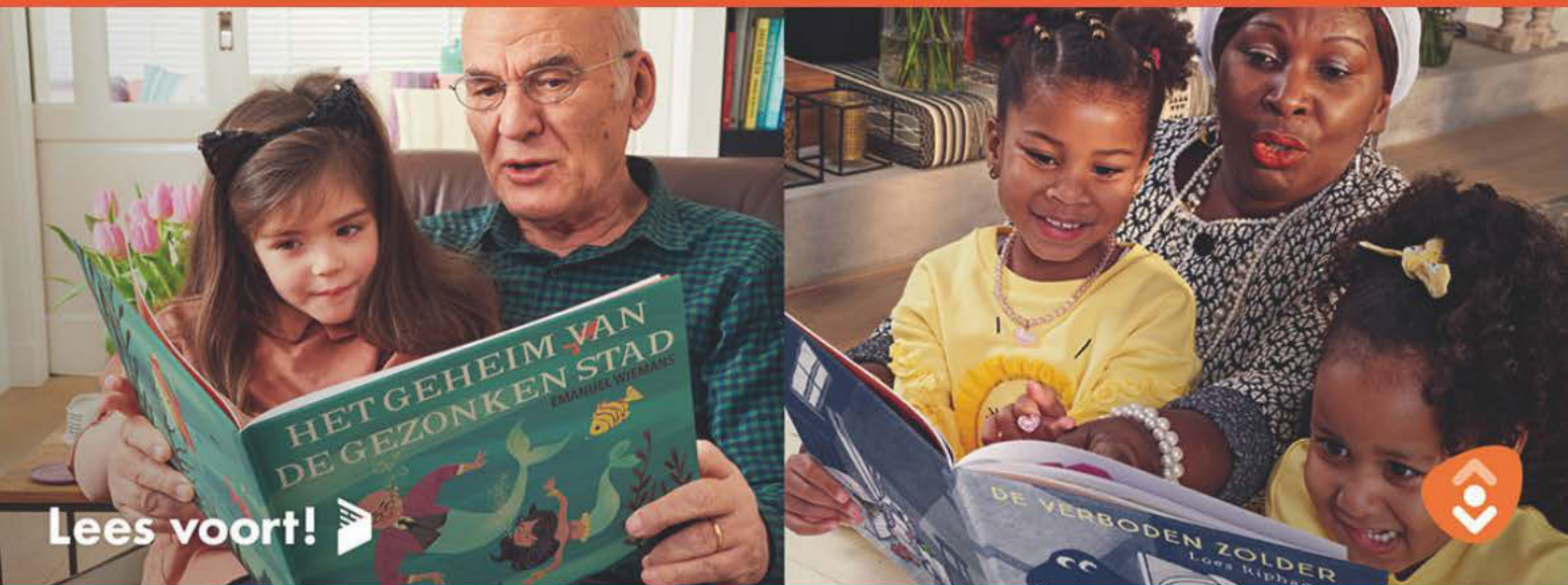

de Leescoalitie

Leescoalitie

In 2012 bundelden organisaties met een landelijke taak in taal- en leesbevordering hun krachten om zoveel mogelijk mensen aan te zetten tot (voor)lezen. De Leescoalitie bestaat op dit moment uit Stichting Lezen (initiatiefnemer, voorzitter en penvoerder), Stichting Collectieve Propaganda van het Nederlandse Boek (CPNB), Stichting Lezen & Schrijven, het Literatuurmuseum/Kinderboekenmuseum en de bibliotheken (KB en Vereniging Openbare Bibliotheken). In 2019 is ook het Letterenfonds toegetreden. Tot medio 2019 liep de Leescoalitiecampagne Lees met andermans ogen. Deze riep iedereen op om eens (vaker) een boek te lezen over iemand met een andere achtergrond. Er zijn in 2018 en 2019 binnen de campagne diverse nieuwe activiteiten ontplooid en de partners en andere organisaties brachten het thema via bestaande projecten en

activiteiten onder de aandacht van een breed publiek. Zo was er een tournee van de Mensenbieb langs bibliotheken in alle provincies en werd De Nationale Voorleeslunch georganiseerd op 150 locaties met ieder tussen de 25 en 80 ouderen. Om kinderen met andermans ogen te laten lezen werden luisterversies van het Prentenboek van het Jaar in vijf talen gemaakt. Ook is de samenwerking met COC Nederland rond een roze literatuurlijst in 2019 voortgezet; de literatuurlijst is in 2019 beschikbaar gesteld via de website Queerboeken.nl. Meer informatie is te vinden in het inhoudelijk jaarverslag 2019 van de Leescoalitie.

Om het leesoffensief voor te bereiden heeft Stichting Lezen in samenwerking met de Leescoalitie het initiatief genomen met relevante partijen buiten het boekenvak te spreken, zoals de onderwijsraden, de KNAW en de SER. Alle onderkennen het belang van kunnen lezen, willen lezen, blijven lezen en van een blijvende leesontwikkeling. Ook zijn ze het ermee eens dat het bestrijden van laaggeletterdheid onbegonnen werk is als we het leesplezier en de leesresultaten van kinderen en jongeren niet weten te verbeteren.

In de tweede helft van 2019 is de nieuwe campagne Lees voort! voorbereid, bedoeld als tegengas tegen de afkalvende leesvaardigheid en leesmotivatie van Nederlandse kinderen en jongeren. Bijna een kwart van de 15-jarigen is onvoldoende leesvaardig om goed mee te kunnen doen in de samenleving. De Leescoalitie roept met de nieuwe campagne grootouders op het tij te helpen keren. Zij kunnen (hun) liefde voor lezen doorgeven aan hun kleinkinderen en de leescultuur versterken. Een team van bekende grootouders, Janny van der Heijden, Noraly Beijer, Karin Bloemen, Jan Terlouw, Jack van Gelder, Hans Kazan en Frits Barend, zal zich hier voor inzetten. De campagne is eind 2019 gelanceerd en in februari 2020 gestart.

Meer informatie is te vinden in het inhoudelijk jaarverslag 2019 van de Leescoalitie.

Samenwerking Letterenhuis

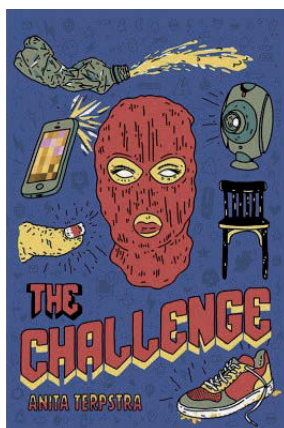
De samenwerking tussen de Schrijverscentrale, het Letterenfonds en Stichting Lezen heeft een structureel karakter gekregen. Ieder kwartaal is er een directie-overleg. Sinds 2018 vergaderen het Letterenfonds en Stichting Lezen bovendien eens per kwartaal met de gezamenlijke MT's. In 2019 heeft Stichting Lezen op scholingsdagen van de School-schrijver en de Schrijverscentrale sessies voor auteurs verzorgd over het belang van lezen, effectieve leesbevordering en leesbevorderingsactiviteiten. Ook is besproken hoe auteurs nog meer als leesbevorderaars in te zetten zijn.

Daarnaast is er gezamenlijk een rondetafelgesprek met externen georganiseerd om te bespreken hoe het boekenvak cultureel diverser en inclusiever kan worden. Dit overleg krijgt in 2020 een vervolg.

Ook is op initiatief van Stichting Lezen een sessie georganiseerd waarin we met de vier ondersteunende lettereninstituten en het Letterenfonds de beleidsvoornemens 2021-2024 hebben afgestemd.

Adviescommissies

Stichting Lezen is regelmatig in gesprek met adviescommissies met onder anderen leraren, lerarenopleiders, onderwijsadviseurs, educatief medewerkers van de bibliotheek, uitgeverijen en onderzoekers. Zij trekken samen met ons op in leesbevordering en literatuureducatie en vormen belangrijke gesprekspartners waarmee Stichting Lezen het leesbeleid afstemt.

Platfoarm Lêsbefoarding Fryslân

Stichting Lezen is samen met de Afûk, Fers (voorheen Bibliotheekservice Fryslân), Cedin, provincie Fryslân en het Letterenfonds kernpartner van het Platfoarm Lêsbefoarding Fryslân ((PLF). In 2019 zijn Omrop Fryslân en Sintrum Frysktalige Berne-opfang (SFBO) aangesloten. Overige Friese instellingen zoals Tresoar en de Fryske Akademy zijn op afstand betrokken.

Internationale samenwerking

Stichting Lezen werd in 2019 internationaal gewaardeerd als samenwerkingspartner. Het Europese netwerk EURead, gericht op uitwisseling van kennis en expertise rond leesbevordering, maakte een aanmerkelijke groei door. Stichting Lezen is sinds de oprichting in 2000 lid van EURead; directeur-bestuurder Gerlien van Dalen is sinds 2015 vicevoorzitter.

EURead telde eind 2019 dertig organisaties uit 21 landen. Vertegenwoordigers daarvan troffen elkaar in september 2019 in Brussel, met ditmaal speciale aandacht voor campagnes en programma's van de verschillende landen. Een van de gastsprekers was Katarina Barley, vicepresident van het Europese parlement. Er waren diverse presentaties, onder meer over BoekStart-achtige programma's en over European Book Day, een door ErasmusPlus gefinancierd programma.

Het *Global Early Years Bookgifting Network*, dat onder de paraplu van EURead is opgericht, was in 2019 zeer actief. Leden ontmoetten elkaar meerder malen tijdens

ZOOM-meetings. Op de website (onderdeel van de EURead-website) werd veel informatie verzameld en gedeeld.

De door EURead gestarte campagne *Europe Reads* kwam vol op stoom. In ruim twintig landen, waaronder Nederland is deze ingezet om aandacht te vragen voor het belang van leesbevordering. De bijbehorende animatie werd in zeven talen vertaald of onder-titeld. Diverse hoogwaardigheidsbekleders steunden de petitie waarin de Europese Commissie wordt verzocht om leesbevordering structureel te ondersteunen. De handtekeningen worden in 2020 aangeboden aan het Europese parlement.

Naast EURead zijn er wereldwijd contacten over leesbevordering vanuit bibliotheken via programmamanager leesbevorderingsprogramma's Adriaan Langendonk, die voorzitter is van de sectie Literacy & Reading van de IFLA (150 aangesloten landen). Peter van Duijvenboden is bestuurslid van IBBY Nederland, de Nederlandse afdeling van de International Board on Books for Young People.

4.4 Samenvattend overzicht uitgevoerde activiteiten kerntaak 4

In totaal hebben we tien verschillende activiteiten rond onze vierde kerntaak uitgevoerd. Potentieel bereiken we daarmee ruim 8,5 miljoen mensen. Dit enorme aantal komt vooral door ons bereik met de activiteiten van de Leescoalitie. Deze zijn belangrijk om op een positieve manier aandacht voor lezen te genereren en de leescultuur bij een algemeen publiek te stimuleren. De bereikcijfers voor deze kerntaak zijn veel hoger dan verwacht. Zie voor een uitgebreider overzicht het inhoudelijk jaarverslag van de Leescoalitie.

Kerntaak: overtuigen en beïnvloeden	2019 activiteitenplan				2019 werkelijk			
	school		openbaar		school		openbaar	
	aantal	bereik	aantal	bereik	aantal	bereik	aantal	bereik
Expertmeetings			2	50			4	286
Lezen in het vmbo								
Jeugdliteratuur en didactiek								
Poëziesymposium								
Uit de boekenkast								
Adviescommissies							1	22
Leescoalitie			1	50.000			1	8.580.838*
Dichter des Vaderlands							1	
Kinderboekenambassadeur			1				1	16.216*
Klokhuis							1	210.000
Internationale activiteiten			1				1	
Totaal overtuigen en beïnvloeden			5	50.050			10	8.807.362

* Dit betreft het bereik algemeen publiek volgens analyse ANP 36oplus.

Organisatie

Positie in het bestel en financieel kader

Stichting Lezen ontvangt als ondersteunende instelling voor leesbevordering en literatuureducatie in de Culturele Basisinfrastructuur (BIS) middelen vanuit de cultuurbegroting van het ministerie van OCW. Deze basisfinanciering benut Stichting Lezen in de periode 2017-2020 voor haar kerntaken en aanjaagfunctie: coördinatie, onderzoek, kennisdisseminatie, inhoudelijke vernieuwing, communicatie, samenwerking, agendering en leesbevorderingsinterventies. Evenals de afgelopen jaren ontving Stichting Lezen in 2019 daarnaast middelen uit het Actieprogramma laaggeletterdheid Tel mee met Taal voor de uitvoering van het leesbevorderingsprogramma Kunst van Lezen (verlengd tot en met 2024). Bovendien ontving ze in 2019 een projectsubsidie van het Ministerie van OCW voor de coördinatie van de Leescoalitie.

Voor de planperiode 2017-2020 heeft het ministerie van OCW Stichting Lezen structureel in totaal € 7.480.000 toegekend, € 1.870.000 per jaar. Inclusief loon- en prijsbijstellingen bedraagt de CuNo-subsidie voor 2019 € 2.031.729.

Daarnaast ontving Stichting Lezen € 3.350.000 uit het Actieprogramma Laaggeletterdheid Tel mee met Taal voor de uitvoering van Kunst van Lezen (2016-2018, in 2018

verlengd tot en met 2019). Aangevuld met het saldo nog niet bestede subsidie ultimo 2018 van € 323.568 bedroeg de totale bijdrage 2019 € 3.673.568.

Ook heeft het ministerie van OCW in 2019 € 77.014 beschikbaar gesteld voor de coördinatie van De Leescoalitie.

Voor Stichting Lezen als ondersteunende instelling gelden voor publieksbereik en eigen inkomsten andere eisen dan voor producerende instellingen. Onze financieringsmix is zodanig dat we met de BIS-subsidie onze kerntaken bekostigen: onderzoek en kennisdeling, interventies voor een stimulerende leesomgeving, deskundigheidsbevordering, inhoudelijke en strategische coördinatie en samenwerking.

Eigen inkomsten uit activiteiten en producten zijn gering. Brede beschikbaarheid en toegankelijkheid van met overheidsmiddelen gegenereerde kennis en informatie zijn het uitgangspunt, aansluitend bij de opdracht in het kader van de BIS. Publicaties en informatie stellen we gratis digitaal beschikbaar, voor congressen en gedrukte materialen vragen we een bescheiden bijdrage.

Daarnaast blijven we inzetten op verwerving van incidentele middelen en sponsoring voor tijdelijke of aanvullende activiteiten en een breed netwerk van partners om het inhoudelijke en financiële draagvlak voor onze activiteiten te vergroten. SL verwierf in 2019 € 900.801 aan publieke en private projectbijdragen voor nieuwe projecten en aanvullingen op de kernactiviteiten. In 2019 betrof dit o.a. bijdragen van Stichting Kinderpostzegels, Stichting De Versterking, het Letterenfonds en Fonds 21. De Leescoalitiepartners dragen bij aan de Leescoalitie-activiteiten en de VriendenLoterij verleende een eenmalige schenking van € 400.000,- ter versterking van de Leescoalitie en haar campagnes in de periode 2019-2024. Ook werd in 2019 bekend dat Stichting Lezen een legaat ontvangt van € 630.000,-.

Het exploitatieresultaat over 2019 is € 990.928. Hiervan is € 5.244 toegevoegd aan de bestemmingsreserve OCW CuNo, € 630.000 aan het bestemmingsfonds Tante Anne Fonds, € 351.002 aan het bestemmingsfonds VriendenLoterij en € 4.682 aan de bestemmingsreserve Leescoalitie.

Bij Kunst van Lezen liep een aantal projecten in 2016 vertraging op, doordat de opstart tijdrovend bleek. In 2017 en 2018 werd al een aanzienlijk deel van de vertraging ingehaald. Ultimo 2018 was € 323.568 niet besteed. Naar aanleiding van de brief van OCW (1 november 2018) over de jaarverantwoording 2017 wordt het niet bestede deel van de OCW-subsidie voor Tel mee met Taal/Kunst van Lezen opgenomen onder de kortlopende schulden in de post 'vooruit ontvangen subsidie Kunst van Lezen TmmT' en niet meer in het bestemmingsfonds OCW Kunst van Lezen. Het bedrag van € 323.568 is in 2019 volledig besteed.

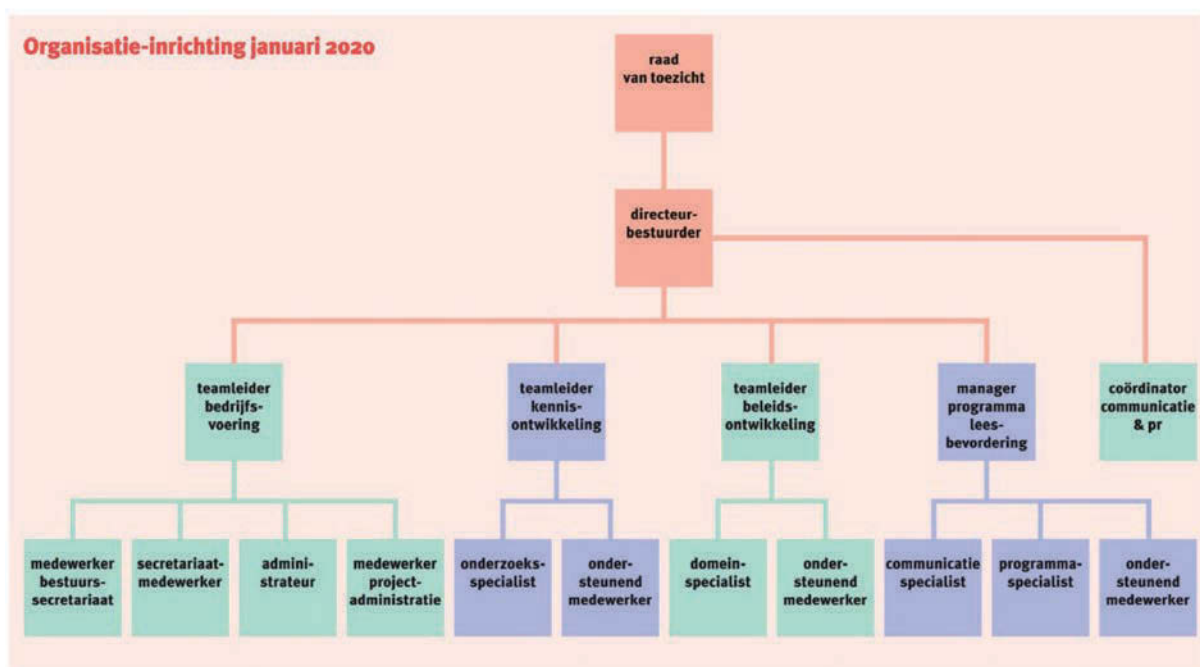
De kosten voor de coördinatie en de campagne van de Leescoalitie vielen hoger uit, omdat we met de ontvangst van een eenmalige schenking van de VriendenLoterij voor de periode 2019-2024 de campagne 2019/2020 Lees voort! een extra impuls konden geven.

Zie voor het financieel verslag de jaarrekening 2019.

Personeel en organisatie

Het managementteam bestond in 2019 uit de directeur-bestuurder, Roos Wolters en Peter van Duijvenboden. Roos Wolters, teamleider kennis- & beleidsontwikkeling en bedrijfsvoering, vervangt de directeur-bestuurder tijdens haar afwezigheid. Peter van Duijvenboden is teamleider beleidsontwikkeling en innovatie. Per 1-1-2020 is Adriaan Langendonk, coördinator van het programma leesbevordering (Kunst van Lezen), eveneens lid van het MT.

In 2019 heeft het MT, bijgestaan door een externe HR-adviseur, de evaluatie van het functiehuis afgerond en zijn de functiebeschrijvingen afgestemd op de actuele situatie. Zo zijn de functies binnen Kunst van Lezen als onderdeel van de organisatie opgenomen. Wij kennen nu een aantal generieke functies, die bovendien zijn afgezet tegen vergelijkbare functies in andere organisaties zoals het Nederlands Letterenfonds en beleidsfuncties binnen de BBRA (zie Figuur 1). Effectuering vond plaats per 1-1-2020.

Figuur 1: De organisatiestructuur van Stichting Lezen per 1-1-2020.

Stichting Lezen is aangesloten bij het Pensioenfonds Zorg en Welzijn en volgt de geldende loonschalen en periodieken van de CAO voor het Uitgeverijbedrijf. In november 2019 stegen de lonen in lijn met deze cao met 3%.

De salarisadministratie is ondergebracht bij administratiekantoor Jac's Den Boer & Vink, dat deze naar volle tevredenheid uitvoert.

Ook in 2019 is gebruik gemaakt van een digitaal uren- en verlofregistratiesysteem, vooral om de werkzaamheden voor de diverse extern gefinancierde projecten binnen Stichting Lezen en Kunst van Lezen inzichtelijk te maken.

Voor verzuimregistratie maken we gebruik van de diensten van Zorg van de Zaak Netwerk. Er was in 2019 sprake van langduriger uitval van één medewerker door ziekte. Het ziekteverzuimpercentage bedroeg in 2019 3,8%. Werkdruk heeft de aandacht van directie en raad van toezicht.

In 2019 deden zich enkele personele wijzigingen voor. Liselotte Dessauvagie kwam in januari in dienst als programmamedewerker Kunst van Lezen. Barbara Berends vertrok in april en Najat Kaddour volgde haar in mei op als secretariaatsmedewerker. Per 1 september trad Marchje Kramer na een stage in dienst als ondersteunend medewerker onderzoek. Per 1 september begon Bart Droogers als programmamedewerker de Bibliotheek *op school*.

De formatie van het bureau van Stichting Lezen was in 2019 gemiddeld 3,6 fte, waarvan 0,7 fte met een tijdelijk contract. Voor de activiteiten is 14,0 fte ingezet, waarvan 6,0 fte met een tijdelijk contract. Het merendeel van die activiteiten is voor de duur van Kunst van Lezen en betreft tijdelijke urenuitbreiding van vaste medewerkers en medewerkers met een tijdelijk contract voor de duur van Kunst van Lezen (7,3 fte).

Overzicht medewerkers in dienst

Eind 2019 waren er van de 24 medewerkers 23 in dienst (17,6 fte).

Gerlien van Dalen, directeur-bestuurder

Milly Alexander, medewerker projectadministratie

Niels Bakker, onderzoeksspecialist

Daan Beeke, domeinspecialist voortgezet onderwijs (havo/vwo) en digitalisering

Tike de Boer, medewerker bestuurssecretariaat en websites

Marijke Bos, domeinspecialist voor- en vroegschoolse periode

Inger Bos, communicatie programma's leesbevordering

Anne Borgdorff, medewerker secretariaat

Liselotte Dessauvagie, programmaspecialist de Bibliotheek *op school* vo

Bart Droogers, programmaspecialist de Bibliotheek *op school* po

Peter van Duijvenboden, teamleider projectontwikkeling en innovatie

Jette van den Eijnden, onderzoeksspecialist

Gijs van der Hammen, medewerker online communicatie

Julienne van den Heuvel, programmaspecialist BoekStart

Najat Kaddour, medewerker secretariaat

Marchje Kramer, stage/medewerker onderzoek

Agnes van Montfoort, domeinspecialist basisonderwijs

Marloes Robijn, medewerker onderzoek

Marieke Smeijsters, medewerker projectontwikkeling en innovatie

Karin Verburg, administrateur

Alix Wassing, medewerker kennis- en beleidsontwikkeling

Roos Wolters, teamleider kennis- en beleidsontwikkeling en interne zaken

Desirée van der Zander, coördinator communicatie en pr

Adriaan Langendonk, coördinator Kunst van Lezen, is in dienst bij de Koninklijke Bibliotheek, maar is gedetacheerd bij Stichting Lezen voor zijn werkzaamheden voor het programma Kunst van Lezen. Hij wordt grotendeels betaald vanuit dit programma.

De medewerkers van Stichting Lezen zijn voornamelijk inhoudelijk specialisten in onderwijs, taal- en leesbevordering en communicatie. Voor specialistische organisato-

rische werkzaamheden trekt de stichting externe adviseurs en consultants aan. Zo is in 2019 opnieuw gebruikgemaakt van de diensten van extern juridisch adviseur R. Runia, van HR-adviseur J. Bast (WYC / HR Advies & Coaching) en van administratiekantoor Jac's Den Boer & Vink.

Samenstelling raad van toezicht

Aan de samenstelling van de raad van toezicht ligt een profielschets ten grondslag. Deze gaat uit van een raad van ten minste drie en ten hoogste zeven leden. Met inachtneming van de Code Governance Cultuur en de Code Culturele Diversiteit wordt gestreefd naar een evenwichtige samenstelling (man-vrouwverhouding, culturele achtergrond en leeftijdsopbouw). Leden moeten onafhankelijk en kritisch kunnen opereren. Het profiel benoemt de volgende terreinen waarop een relevant netwerk en/of specifieke deskundigheid wordt vereist:

- (lokale) politiek / bestuurlijk
- leesbevordering/literatuureducatie
- boekenvak/bibliotheek
- (nieuwe) media
- juridisch / formele aspecten rondom organisatieprocessen
- onderwijs
- financieel/risicobeheersing/rapportage
- ondernemend/commercieel/sponsoring en fondsenwerving
- werkgeverschap/management
- onderzoek

Op elk van deze terreinen moet op basis van het profiel steeds minimaal één lid deskundigheid bezitten. In de praktijk is sprake van overlap.

In 2019 was er één wijziging in de bestuursamenstelling. Per januari 2019 is dhr. E. van Nispen tot Sevenaer toegetreden.

Overzicht leden raad van toezicht 2019

	Aanstelling	Herbenoeming	Aftreding
De heer F. Elderson (voorzitter)	1 april 2015	1 april 2019	1 april 2023
De heer B.J. Verkoren (voorzitter auditcommissie)	20 juni 2015	20 juni 2019	20 juni 2023
Mevrouw S. Kreuger	1 maart 2018	1 maart 2022	1 maart 2026
De heer H.M.B. Franssen	1 februari 2012	1 februari 2016	1 februari 2020
De heer G.J. Dorleijn	1 februari 2015	1 februari 2019	1 februari 2023
Mevrouw H.B.G.W.J. Mulder	1 februari 2015	1 februari 2019	1 februari 2023
De heer E. van Nispen tot Sevenaer	1 januari 2019	1 januari 2023	

De raad van toezicht is in 2019 vijf maal in reguliere vergaderingen bijeengekomen. De meeste leden waren hierbij aanwezig. Alle voor de continuïteit van het werk van Stichting Lezen belangrijke ontwikkelingen en stukken zijn in deze vergaderingen besproken. Aan het eind van het eerste halfjaar heeft de raad zich gebogen over de prognoses voor het komende halfjaar in relatie tot de begroting. De begroting 2020 is voorbereidend besproken in de auditcommissie en door de raad van toezicht vastgesteld in november 2019.

Belangrijke onderwerpen tijdens de raadsvergaderingen waren onder andere:

- voortgang van de activiteiten
- landelijke beleidsontwikkelingen
- cultural governance
- uitbreiding van de raad van toezicht;
- herziening van het functiehuis
- voorbereidingen voor het activiteitenplan 2021-2024
- financiële zaken
- personele zaken.

In november heeft de raad van toezicht een zelfevaluatie gedaan naar het eigen functioneren en de invulling van zijn rol.

Tijdens de jaarlijkse beleidsmiddag heeft de raad van toezicht in aanwezigheid van het MT en een aantal medewerkers zijn kennis en expertise gedeeld. De opzet voor het activiteitenplan 2021-2024 is hierbij besproken. Daarnaast vond op diverse punten bilateraal overleg plaats.

Relevante (neven)functies leden raad van toezicht

De heer F. Elderson

Lid van de directie De Nederlandsche Bank NV, voorzitter bestuur Stichting Nederlands Vioolconcours, voorzitter Stichting Netherlands International Music Competitions, lid Raad van Commissarissen Vereniging Hendrick de Keyser, lid curatorium bijzondere leerstoel Leesgedrag Vrije Universiteit Amsterdam, lid Advisory Board Advanced Master in Law & Finance (Hazelhoff Centre for Financial Law, Universiteit Leiden), lid Advisory Board 'Erasmus Sustainable Value Creation Platform', Erasmus Universiteit Rotterdam, lid Sustainable Markets Council HRH The Prince of Wales, lid Reflectieraad OM, lid High Level Group on Financing Sustainability Transition.

De heer G.J. Dorleijn

Voorzitter bestuur Stichting P.C. Hooftprijs, voorzitter bestuur Geert van Oorschotstichting.

De heer H.M.B. Franssen

Inspecteur Primair Onderwijs bij de Inspectie van het Onderwijs, lid Platform Onderwijs Nederlands en Nederlands als Tweede Taal (PONT2) bij de Nederlandse Taalunie.

Mevrouw H.B.G.W.J. Mulder

Senior beleidsadviseur van het Samenwerkingsverband voortgezet onderwijs Amsterdam-Diemen, lid van het hoofdbestuur van de KNGU, de Koninklijke Nederlandse Gymnastiek Unie, lid van de Raad van Advies van de faculteit Humanities van de Universiteit van Amsterdam.

De heer E. Van Nispen tot Sevenaer

Directeur Beeld en Geluid, bestuurslid Netwerk Digitaal Erfgoed, bestuurslid Prins Claus Fonds, lid Raad van Toezicht Muiderslot, lid OnderwijsAdviesRaad MIC Hogeschool van Amsterdam, bestuur Ridderschap van Gelderland, lid adviesraad NTR, lid raad van advies Universiteit van Amsterdam faculteit Geesteswetenschappen.

De heer B.J. Verkoren

Lid van de directie JumboDiset BV en Koninklijke Jumbo BV, lid raad van toezicht van Stichting Frontaal te Amsterdam, penningmeester Stichting Boost Producties te Amsterdam, secretaris Stichting IDRF (Infectious Disease Research Foundation).

Mw. S. Kreuger

Journalist, radio-dj, documentairemaker, bestuurslid Roots & Routes.

Bijlage 1

Overzicht van programma's, activiteiten en producten

Activiteit	Schoolgebonden		Openbaar		Toelichting
	Aantal	Bereik	Aantal	Bereik	
Kerntaak 1: weten en meten					
leerstoel Leesgedrag			1		
leerstoel Lezen en digitale media			1		
SMB			4		2 regulier, 2 thema
SMB verdiepende analyse			0		
HTNO PO			1		
HTNO VO			1		
Nieuw onderzoek			3		Leeswereld jongeren Narratieve geletterdheid Voorlezen aan vluchtelingenkinderen
onderzoeken afgerond			4		Cultuurkritische geletterdheid Evaluatie NVD Digitale leesplatforms Stand van zaken po
Totaal weten en meten	0	0	15		

Kerntaak 2: informeren, inspireren en activeren

Nationale Voorleesdagen			1	11.766 *	55% bibliotheken, 90% kinderopvanginstellingen, 30% basisscholen, 54% boekhandel
Nationale Voorleeswedstrijd	1	3.107 *			48% basisscholen met 196.710 leerlingen
Jonge Jury			1	569 *	5% bibliotheken, 82% middelbare scholen, 16.657 stemmen voor publieksprijs
De Inktaap	1	63 *			10% middelbare scholen
De Weddenschap			1	76 *	12% middelbare scholen, 2.453 leerlingen
Read2Me!	1	267 *			45% bibliotheken, 31% middelbare scholen, 33.775 leerlingen
Boekenweek-educatie	1	2.336 **			bezoekers webpagina's met lessuggesties
Pabo Voorleeswedstrijd	1	38 *			78% pabo's
Poëzieweek	1	14.993 **			bezoekers webpagina's met lessuggesties
LêsNo (Friesland)	1	137 **			aantal klassen met 3.233 scholieren
Lezen Centraal			1	216 **	bezoekers
Wetenschappelijk congres			–	**	Niet in 2019
Het Schoolvak Nederlands	1	500 **			schatting bezoekers
NOT			1	2.250 **	Oplage uitgedeelde poster
Dag van het literatuuronderwijs	–	**			Niet in 2019
Annie M.G. Schmidtlezing			1	188 **	bezoekers
Lezen.nl			1	77.751 **	bezoekers website
Leesplan.nl			1	16.398 **	bezoekers website
Leesmonitor.nl			1	35.655 **	bezoekers website
Leesmonitor-magazine			1	3.500 **	oplage print

Activiteit	Schoolgebonden		Openbaar		Toelichting
	Aantal	Bereik	Aantal	Bereik	

vervolg Kerntaak 2: informeren, inspireren en activeren

Kwestie van Lezen			2	4.000 **	Oplage print nieuwe delen
Onderzoekspublicaties Eburon			4	2.923 **	totaal aantal print en digitaal
Onderzoekspublicaties digitaal			5	4.169 **	aantal digitale downloads
Beleidsnotitie Literaire gesprekken in de klas			1	1.750 **	Oplage print
Lezen in de klas	1	7.400 **			ontvangers print
Kinderboekengids			1	23.475 **	ontvangers print
Tijdschrift Lezen			4	10.500 **	ontvangers print gem. per editie
Totaal informeren, inspireren en activeren	9	28.841	28	198.297	

Kerntaak 3: experimenteren en innoveren

Literatour (12-20 jaar)			1	22.679 *	Bezoekers website lessuggesties, 15% middelbare scholen, 13% bibliotheken, 20% boekhandels deelnemende scholen
Mediatheektrofee (12-20 jaar)	1	29			
Pilotproject nader te bepalen openbaar		0	2	3.550 **	Grote vriendelijke podcast, Vlogboek
Pilotproject nader te bepalen schoolgebonden	3	4.502			Er was eens,,, De kracht van bekroonde jeugdliteratuur Stap op de rode loper
Totaal experimenteren en innoveren	4	4.531	3	26.229	

Kerntaak 4: overtuigen en beïnvloeden

Expertmeetings			4	286 **	bezoekers
Adviescommissies			1	22 **	leden adviescie.
Leescoalitie-activiteiten			1	8.580.838 ***	Potentieel bereik diverse activiteiten
Dichter des Vaderlands			1		
Kinderboekenambassadeur			1	16.216 ***	Unieke bezoekers website, facebook, instagram
Klokhuis			1	210.000 ***	Kijkcijfers specifieke aflevering
Internationale activiteiten			1		EURead
Totaal overtuigen en beïnvloeden	0	0	10	8.807.362	

13 33.372 56 9.031.888

* Bereikte instituties (bibliotheken, scholen, kinderopvanginstellingen, boekhandels).

** Bereikte intermediairs (leesbevorderaars in bibliotheek, boekhandel, school, kinderopvang).

*** Bereikt algemeen publiek.

**Twaalfde jaar Kunst van Lezen,
vierde en laatste jaar van de derde periode
als onderdeel van het actieprogramma
Tel mee met Taal.**

Inhoud

Inleiding 57

Toelichting Tel mee met Taal 2016-2019 58

1 | Resultaten actielijn 3 60

1.1 | Hoofddoelstelling 60

1.2 | BoekStart 62

1.3 | De Bibliotheek *op school* 67

1.4 | (Boven)lokale strategische netwerken leesbevordering 80

2 | Actielijn A4: het bereiken van laagtaalvaardige gezinnen 82

2.1 | Achtergronden 82

2.2 | Onderzoek 83

3 | Kunst van Lezen algemeen 87

3.1 | Organisatie 87

3.2 | Communicatie 88

3.3 | Nationale en internationale vertegenwoordiging 88

3.4 | Financiën 88

Inleiding

Het programma Kunst van Lezen bestaat uit drie reguliere onderdelen:

- 1** | BoekStart voor baby's en BoekStart in de kinderopvang
- 2** | de Bibliotheek *op school* primair en voortgezet onderwijs
- 3** | het opzetten van (boven)lokale (strategische) leesbevorderingsnetwerken

Sinds 2016 is Kunst van Lezen onderdeel van Tel mee met Taal, het landelijke actieprogramma voor preventie en verminderen van laaggeletterdheid.¹ Kunst van Lezen richt zich met de programma's BoekStart en de Bibliotheek *op school* op het bevorderen van leesplezier en daarmee op het vroegtijdig voorkomen dat iemand laaggeletterd wordt. Daar hebben niet alleen kinderen en jongeren, maar de gehele maatschappij baat bij.

Kunst van Lezen is verantwoordelijk voor de actielijnen 3 en 4A van Tel mee met Taal. Onder actielijn 3 valt het reguliere programma van Kunst van Lezen. Bij actielijn 4A horen experimenten om via BoekStart (in de kinderopvang) en de Bibliotheek *op school* meer laagtaalvaardige gezinnen te bereiken. Hoofduitvoerder Stichting Lezen en mede-uitvoerder de Koninklijke Bibliotheek (KB) zijn verantwoordelijk voor regie, doorontwikkeling en aansturing van het programma. Bij actielijn 4A is ook Stichting Lezen & Schrijven betrokken. De regionale en lokale uitvoering vindt plaats via twee kernteams (BoekStart en de Bibliotheek *op school*) van de Samenwerkende Provinciale Ondersteuningsinstellingen (SPN - POI's). Samen met de provinciale coördinatoren informeert en ondersteunt Kunst van Lezen basisbibliotheken bij hun werk.

In dit verslag tonen we de bereikte resultaten binnen beide actielijnen. Informatie over de (output van de) uitgevoerde activiteiten in 2019 kunt u vinden op de site van Kunst van Lezen:

- output van BoekStart 2019, gericht op baby's, peuters, ouders en professionals via www.kunstvanlezen.nl/index.html?page_id=4101&newsItemId=912
- output van de Bibliotheek *op school* primair onderwijs en voortgezet onderwijs 2019 via www.kunstvanlezen.nl/index.html?page_id=4101&newsItemId=913
- output van de strategische leesbevorderingsnetwerken 2019 via www.kunstvanlezen.nl/index.html?page_id=4101&newsItemId=914
- output van Tel mee met Taal 2019 via https://www.kunstvanlezen.nl/index.html?page_id=4101&newsItemId=1574

Stichting Lezen is penvoerder van Kunst van Lezen. Dit verslag is een bijlage bij het jaarverslag van Stichting Lezen.

Adriaan Langendonk, *programmamanager*
Amsterdam/Den Haag, maart 2020

¹ Zie www.telmeemettaal.nl.

Begin maart 2018 heeft minister Van Engelshoven besloten het actieprogramma Tel mee met Taal met een jaar te verlengen tot en met december 2019. Eind 2018 hebben Ecorys en het Verwey-Jonker Instituut het programma geëvalueerd.² Op basis hiervan is het programma medio maart 2019 verlengd met vijf jaar tot en met 2024.³ Binnen het actieprogramma is Kunst van Lezen gericht op preventie van laaggeletterdheid.⁴ Doelstelling is versterking van de leescultuur thuis, in de kinderopvang en op school via BoekStart en de Bibliotheek *op school*. Beide aanpakken zijn ingebed binnen leesbevorderingsnetwerken op landelijk, provinciaal en lokaal niveau.

Onderzoek

Rond Kunst van Lezen is inmiddels veel onderzoek uitgevoerd. Dit betreft, door Stichting Lezen gecoördineerd, (wetenschappelijk) onderzoek naar effecten van programma's als BoekStart, VoorleesExpress en de Bibliotheek *op school* en monitoronderzoek dat inzicht geeft in leesmotivatie en leesprestaties op afzonderlijke locaties. Verder voert de KB inventarisatieonderzoek uit in het kader van de Wet stelsel openbare bibliotheekvoorzieningen (Wsob), zoals het Bibliotheekonderzoekplatform (BOP). Dit platform⁵ is toegankelijk voor iedere bibliotheek. Onderdelen van het inventarisatieonderzoek zijn dienstverlening van openbare bibliotheken aan vroeg- en voorschoolse instellingen en onderwijsinstellingen. Resultaten van monitor- en inventarisatieonderzoek komen in hoofdstuk 1 terug. Hieronder bespreken we kort de resultaten uit wetenschappelijk onderzoek.

Wetenschappelijk onderzoek

Over BoekStart en de Bibliotheek *op school* verschijnen in het eerste kwartaal van 2020 enkele onderzoekspublicaties. In verband met de evalueatie van Tel mee met Taal zijn in 2019 (concept)eindverslagen van beide onderzoeken beschikbaar gekomen.

1 | BoekStart

Medio 2016 is in opdracht van Kunst van Lezen een longitudinaal onderzoek gestart naar BoekStart in Nederland (BoekStart op Termijn). Dit is een vervolgonderzoek op *BoekStart maakt baby's slimmer* (2015), het promotieonderzoek van Heleen van den Berg, waarin aangetoond werd dat BoekStart een positieve ontwikkeling heeft op de taalontwikkeling van baby's. Het nieuwe onderzoek vindt plaats vanuit de Faculteit Geesteswetenschappen van de Vrije Universiteit Amsterdam. Het wordt uitgevoerd door Merel de Bondt en begeleid door de hoogleraren Roel van Steensel en Adriana Bus. Later in 2020 worden resultaten gepubliceerd.

² <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2019/03/08/monitor-actieprogramma-tel-mee-met-taal-2016-2018>

³ <https://www.telmeemetaal.nl/nieuws/algemeen/vervolgaanpak-laaggeletterdheid-2020-2024/>

⁴ Kunst van Lezen en Tel mee met Taal: www.kunstvanlezen.nl/index.html?page_id=4021.

⁵ Rapportages over de BOP zijn te raadplegen via www.bibliotheekinzicht.nl. Vanaf 2020 gaat het Bibliotheekonderzoekplatform verder onder de naam Bibliotheekmonitor.

2 | De Bibliotheek op school po en vo

In december 2016 en april 2017 zijn in opdracht van het programma Kunst van Lezen twee evaluatieonderzoeken gestart naar de Bibliotheek *op school* in het basisonderwijs (po) en het voortgezet onderwijs (vo). Ze sluiten aan bij het promotieonderzoek van Thijs Nielen (2015), waaruit bleek dat de Bibliotheek *op school* een positief effect heeft op de leesvaardigheid van jongens en meisjes. Meisjes gaan lezen bovendien leuker vinden. Beide vervolgonderzoeken, die gezamenlijk worden gepubliceerd, vinden plaats vanuit de Faculteit Geesteswetenschappen van de Vrije Universiteit Amsterdam en worden uitgevoerd door Lisa van der Sande en Ilona Wildeman en begeleid door hoogleraar Roel van Steensel. Resultaten (zie onder 1.3.1) zijn begin 2020 gepubliceerd en toegelicht op het Tel mee met Taal-festival op 13 februari 2020.

3 | VoorleesExpress

Dit onderzoek onder leiding van hoogleraar Roel van Steensel en vanuit de Erasmus Universiteit opgezet, is in het voorjaar van 2019 gepubliceerd (zie hoofdstuk 2).

Zelfevaluatie Kunst van Lezen

In 2018 heeft Kunst van Lezen een zelfevaluatie laten uitvoeren door de Kwink Groep. Interviews met betrokkenen bij het programma bieden een overwegend positief beeld van de ondersteuning door en samenwerking met Kunst van Lezen.

1 | Resultaten actielijn 3

Dit hoofdstuk bevat informatie over de in 2019 bereikte resultaten voor de hoofddoelstelling en subdoelstellingen van Tel mee met Taal geldend tot en met 2018. Voor 2019 zijn eind 2018 bijgestelde bereikdoelstellingen geformuleerd. In de tekst houden we deze nieuwe doelstellingen aan. De cijfers zijn in 2019 afkomstig uit diverse educatieve metingen (VVE, po en vo) vanuit het BOP van de KB. Bij de rapportagesamenstelling zijn de kernteams van SPN en de programmamanager van Kunst van Lezen nauw betrokken.

1.1 Hoofddoelstelling 2019: bereik 1.050.000 kinderen van 0 tot 12 jaar

De hoofddoelstelling is dat eind 2019 1.050.000 jonge kinderen tot en met de basisschoolleeftijd zijn bereikt met leesbevorderingsactiviteiten, zodat hun taalvaardigheid en leesplezier toenemen.

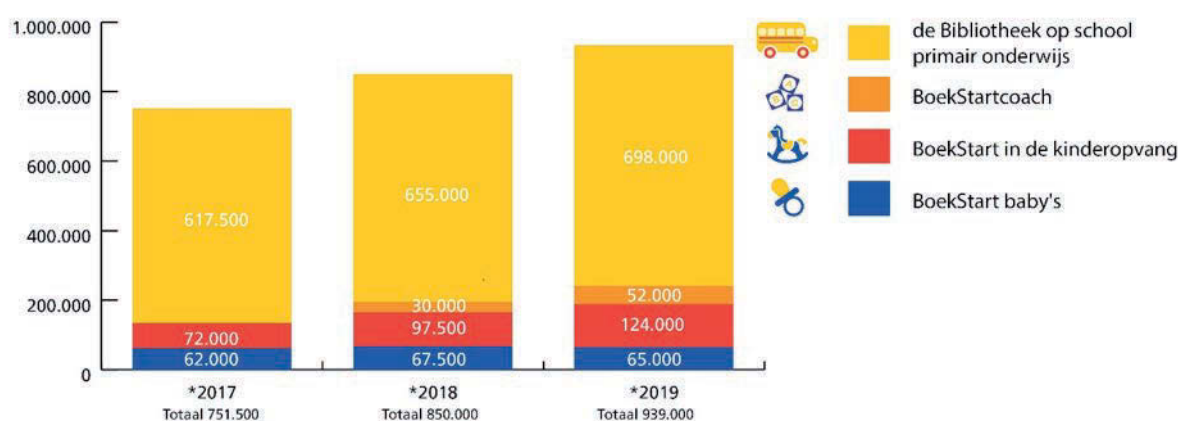
Zelfevaluatie Kunst van Lezen

Vorig jaar is al aangegeven dat het lastig is exact te zeggen welke afspraken voor overige dienstverlening vanuit bibliotheken aan kinderopvang en basisscholen vergelijkbaar zijn met overeenkomsten voor BoekStart in de kinderopvang en de Bibliotheek op school. In dit jaarverslag hebben we daarom besloten de bereikcijfers voor deze programmaonderdelen afzonderlijk te vermelden (zie Tabel 1). Bovenstaande hoofddoelstelling is verbijzonderd in bereik Kunst van Lezen in 2017, 2018 en 2019 (zie Figuur 1). Het absolute bereik van beide programma's ligt inmiddels op 939.000 kinderen tussen 0 en 12 jaar. Dat is een groei van ruim 10% ten opzichte van de 850.000 bereikte kinderen in 2018. In de hoofddoelstelling was een groei van 5% voorzien (van 1 miljoen naar 1,05 miljoen kinderen) voor het gehele bereik, inclusief overige educatieve dienstverlening (zie hierna). Met een groei van 10% heeft Kunst van Lezen ruim voldaan aan de procentuele doelstelling.

Tabel 1: Bereik BoekStart en de Bibliotheek op school in 2019

Bereik 2018 programma 0-12 jaar	Aantal deelnemende basisbibliotheken	% van aantal basisbibliotheken (145)	Aantal bereikte kinderen*
BoekStart voor baby's	143	98,6%	65.000
BoekStart in de kinderopvang	116	80,0%	124.000
BoekStartcoach	60 (op 135 consultatiebureaus)	41,4%	52.000
de Bibliotheek op school primair onderwijs	126	86,9%	698.000
Totaal			939.000

* afgerond op 500

Figuur 1: Bereik BoekStart en de Bibliotheek op school in 2017, 2018 en 2019

Overige educatieve dienstverlening aan kinderopvanginstellingen

In de BOP-meting VVE wordt bibliotheken gevraagd of ze naast BoekStart in de kinderopvang nog andere educatieve dienstverlening aanbieden aan kinderopvanginstellingen in hun werkgebied. Het blijkt dat veertien van de in totaal 145 basisbibliotheken dat doen; het gaat daarbij om 568 kinderopvanglocaties, met een bereik van circa 29.000 kinderen. Twaalf van deze bibliotheken voeren tevens BoekStart in de kinderopvang uit. De andere twee bibliotheken doen dat niet. Daarnaast zijn er 27 bibliotheken zonder enige vorm van dienstverlening aan de kinderopvang in hun werkgebied.

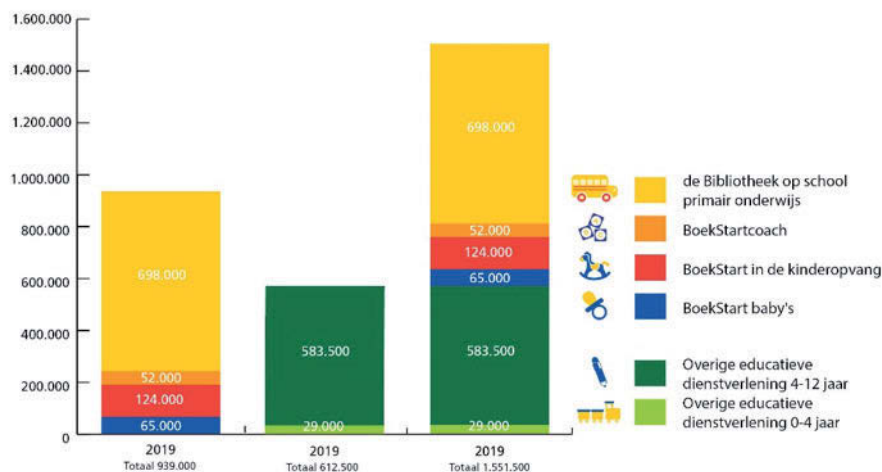
Overige educatieve dienstverlening aan basisscholen

Volgens de BOP-rapportage bedienen alle 145 bibliotheken in Nederland 85% van de basisscholen (inclusief (voortgezet) speciaal onderwijs). Van alle 7.179 scholen (inclusief (V)SO) met in totaal ongeveer 1.507.500 leerlingen, worden in totaal 6.079 basisscholen bereikt (85%) met educatieve dienstverlening via bibliotheken. Daarvan doen er 3.213 basisscholen mee met de Bibliotheek op school (afgerond 45%) en worden 2.866 basisscholen (afgerond 40%) bereikt met andere educatieve dienstverlening vanuit bibliotheken. In leerlingaantallen gaat het om 698.000 bereikte leerlingen met de Bibliotheek op school en 583.500 leerlingen met overige educatieve dienstverlening, in totaal 1.281.500 leerlingen.

Educatieve dienstverlening van bibliotheken totaal

Opgeteld bereiken bibliotheken 1.434.500 kinderen van 0-12 jaar met educatieve dienstverlening. Op een totaal van 1.975.000 kinderen van 0-12 jaar in Nederland is dit een bereik van 72,6%. Wanneer we het bereik van baby's en kleine kinderen met het BoekStartkoffertje (65.000) en de BoekStartcoach (52.000) meerekenen stijgt dat naar 1.551.500 kinderen, zie figuur 2. Met de educatieve dienstverlening vanuit bibliotheken wordt 78,5% van het totaal aantal kinderen in deze leeftijdsgroep bereikt.

Figuur 2: Bereik Nederlandse kinderen met educatieve dienstverlening vanuit bibliotheken in 2019

1.2 BoekStart

- In 2019 bleek uit de BOP-meting dat Bibliotheek Gulpen-Wittem in 2019 niet meedeed aan BoekStart voor baby's en dus ook het BoekStartkoffertje niet uitdeelt. Naast Bibliotheek Nieuwegein is dit de tweede basisbibliotheek die niet participeert, de overige 143 bibliotheken doen wel mee aan BoekStart voor baby's. Gezamenlijk zijn in het kalenderjaar 2019 65.000 koffertjes verspreid.
- In totaal doen eind 2019 116 van de 145 basisbibliotheek (80%) mee aan BoekStart in de kinderopvang.
- Het aantal deelnemende kinderopvanglocaties is in 2019 met 277 gegroeid van 2.152 naar 2.429. Dit is 27% van de in totaal 8.926 locaties voor kinderopvang en 30% van de 8.060 locaties in werkgebieden van openbare bibliotheken.
- Op de 8.926 locaties zitten afgerond in totaal 452.250 kinderen (CBS), dat zijn afgerond gemiddeld 51 kinderen per locatie. Op de 8.060 locaties in het werkgebied van bibliotheken die meedoen aan BoekStart in de kinderopvang zitten 408.500 kinderen. Op de 2.429 deelnemende locaties aan BoekStart zijn 123.750 kinderen aanwezig.
- Gastouders zijn ook een vorm van kinderopvang. Jaarlijks gaan 65.000 kinderen van 0 tot en met 3 jaar naar een gastouder, naast 54.000 kinderen tussen de 4 en 12 jaar. In 2019 is gestart met een onderzoek of en op welke wijze BoekStart gastouders kan ondersteunen bij het voorlezen én om oppaskinderen en hun ouders via gastouders

te bereiken. In 2020 wordt een aanpak voor gastouders ontwikkeld geënt op BoekStart in de kinderopvang.

- Eind 2019 zijn ruim 100 BoekStartcoaches vanuit 60 basisbibliotheken ingezet op 135 consultatiebureaus (zie ook hoofdstuk 2). Op basis van onderzoek uit 2018 worden per consultatiebureau door de BoekStartcoach op jaarbasis ongeveer 385 kinderen bereikt. In 2019 zijn dus ongeveer 52.000 kinderen via de BoekStartcoach in aanraking gekomen met leesbevordering. De ouders die via deze weg bereikt worden tellen (deels, want gericht op baby's) ook mee voor de actief bereikte ouders uit doelstelling 3a (zie paragraaf 1.2.1).
- Aandacht voor blinde/slechtziende baby's en peuters (onder meer met Tasttasje) is sinds zomer 2019 structureel onderdeel van BoekStart (in afstemming met KB Aangepast Lezen en Bibliotheekservice Passend Lezen).
- Kunst van Lezen heeft de samenwerking rond BoekStart gevisualiseerd in kaarten van Nederland. Op de kaarten is te zien welke basisbibliotheken met de diverse BoekStartvarianten werken.

Bereik BoekStart voor baby's

Doelstelling 3a: Eind 2019 is in alle basisbibliotheken het programma BoekStart ingevoerd; eind 2019 wordt 100% van de ouders met pasgeboren baby's geïnformeerd en wordt 55% van de Nederlandse baby's via hun ouders actief bereikt.

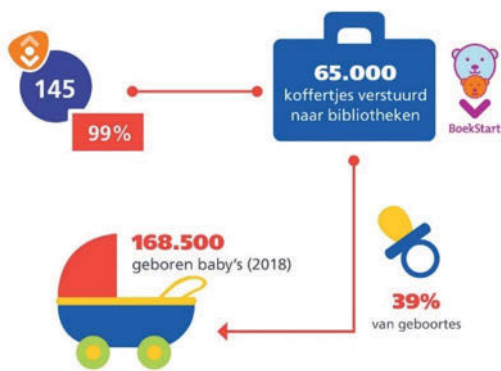
Toelichting

In december 2019 doet 98,6% van de basisbibliotheken mee aan BoekStart voor baby's (143 van de 145). Naast de middelgrote Bibliotheek Nieuwegein doet ook de kleine Bibliotheek Gulpen-Wittem niet mee met het uitdelen van het BoekStartkoffertje. Verder doen vrijwel alle 763 bemande vestigingen mee die tenminste vijftien uur per week open zijn. In 2019 zijn circa 65.000 koffertjes verzonden naar bibliotheken, 2.500 minder dan in 2018. Cijfers over het aantal verstuurde brieven en uitgedeelde waardebonnen bij de consultatiebureaus zijn niet te achterhalen. Met 65.000 uitgereikte koffertjes wordt 38,6% van de 168.500 in Nederland geboren baby's in 2019 actief bereikt. Daarnaast komt 17,5% (ruim 27.000) van de ouders via BoekStart in de kinderopvang en de BoekStartcoach met BoekStart in aanraking.

Eind 2019 is nagenoeg 100% van de ouders met pasgeboren baby's geïnformeerd over BoekStart via de actie met de GGD: naast redactionele aandacht zijn in de *GroeiGids* twee mijlpaalkaarten van BoekStart ingestoken. Vrijwel alle ouders in Nederland ontvangen deze gids via hun jeugdgezondheidszorgorganisatie. Afgelopen jaar konden tevens 15.000 ouderfolders over BoekStart mee in de *GroeiGids Kraamgids*.

Tabel 2: Bereik BoekStart voor baby's 2019

BoekStart voor baby's 2019	Aantal deelnemende basisbibliotheken	% van aantal basisbibliotheken (145)	Aantal nieuwe leden (koffertjes)	Bereik in Nederland geboren baby's (168.500 in 2018)
	143	98,6%	65.000	38,6%

Figuur 3: Bereik BoekStart voor baby's 2019

Bereik BoekStart in de kinderopvang

Doelstelling 3b: Eind 2019 voert 85% van de basisbibliotheken BoekStart in de kinderopvang uit, waaraan 30% van de kinderopvanginstellingen in hun werkgebied deelneemt.

Bibliotheken

Uit BOP VVE 2019⁶ blijkt dat 116 (80%) van de 145 basisbibliotheken meedoen aan BoekStart in de kinderopvang. Dit aantal blijft 5% achter bij de doelstelling voor eind 2019.

Het blijkt dat een aantal bibliotheken gaat afhaken, omdat ze de structurele financiering steeds moeilijker rond krijgen. Ten opzichte van 2018 doen er twee basisbibliotheken minder mee. Verder werken Bibliotheek Utrecht en kinderopvangorganisatie Spelenderwijs Utrecht (150 locaties met circa 7.650 kinderen) samen aan leesbevordering voor kinderen en hun ouders. Ze doen dit volgens zeven elementen die te vergelijken zijn met de bouwstenen van BoekStart in de kinderopvang. Daarom rekenen we de kinderen van Spelenderwijs in 2019 mee bij BoekStart in de kinderopvang.

Kinderopvanglocaties

De POI's en basisbibliotheken ondersteunen eind 2019 2.429 kinderopvanglocaties met BoekStart in de kinderopvang. In totaal zijn er in Nederland 8.971 kinderopvanglocaties voor kinderen van 0-4 jaar, maar 45 locaties liggen in gebieden waar bijvoorbeeld Karmac actief is. Deze tellen we niet mee, waardoor er in het werkgebied van alle openbare bibliotheken 8.926 kinderopvanglocaties overblijven. Het aantal BoekStartlocaties is afgerond 27% van deze locaties. Dat percentage komt op 30,3% als je kijkt naar het werkgebied van de 116 deelnemende bibliotheken met 8.060 kinderopvanglocaties (90% van het totaal). Hiermee is het streefpercentage gehaald. Verder valt te concluderen dat vooral kleinere bibliotheekorganisaties niet aan BoekStart in de kinderopvang meedoen: 90% van de kinderopvangorganisaties ligt in het werkgebied van de 116 deelnemende bibliotheken (80%).

Tabel 3: Aantal basisbibliotheken in relatie tot aantal kinderopvanglocaties 2019

Aantal deelnemende basisbibliotheken	116
% van totaal aantal basisbibliotheken in NL (145)	80%
Totaal aantal kov-locaties 2019 in werkgebieden van bibliotheken	8.926
Aantal locaties in werkgebied en bibliotheken met BoekStart kov	8.060
Aantal kov locaties in werkgebied bibliotheken in relatie tot totaal aantal kov locaties	90%
Totaal aantal kinderopvanglocaties met BoekStart kov eind 2019	2.429
Bereik BoekStart kov: % van totaal aantal locaties eind 2019	27%
Bereik BoekStart kov: % van totaal aantal locaties werkgebied bibliotheken met BoekStart kov	30%

Tabel 4: Aantal Nederlandse kinderen in de kinderdagopvang 0-4 jaar (afgerond op 250) 2019

Totaal aantal kinderen die naar de kinderdagopvang gaan	452.250
Totaal aantal kov-locaties 2019 in werk-gebieden van openbare bibliotheken	8.926
Gemiddeld aantal kinderen (afgerond) per kinderopvanglocatie	51
Aantal locaties in werkgebieden bibliotheken met BoekStart kov	8.060
Totaal aantal kinderen op de kinderopvanglocaties met Boekstart kov	408.500
Bereik BoekStart: totaal aantal locaties eind 2019	2.429
Aantal kinderen (afgerond op 250) BoekStartlocaties.	123.750
Bereik BoekStart kov: % van totaal aantal kinderen eind 2019	27,4%
Bereik BoekStart kov: % van totaal aantal kinderen in werkgebied BoekStart kov	30,3%

Bereikte kinderen 0-4 jaar

In 2019 gaan 454.500 kinderen van 0 tot 4 jaar naar een van de 8.971 kinderopvanglocaties. Gemiddeld zijn dat 51 kinderen per locatie. Voor 8.926 locaties in het werkgebied van de bibliotheken zijn dat dus 452.250 kinderen en op de 8.060 kinderopvanglocaties in werkgebieden van bibliotheken die met BoekStart in de kinderopvang werken gaat het om 408.500 kinderen. Op de 2.429 BoekStartlocaties worden eind 2019 circa 123.750 kinderen bereikt.

Overzicht BoekStart in de kinderopvang ten opzichte van locaties in heel Nederland

Figuur 4: Bereik BoekStart in de kinderopvang 2019

Overzicht BoekStart in de kinderopvang ten opzichte van locaties in het werkgebied van deelnemende bibliotheken

Figuur 5: Bereik BoekStart in de kinderopvang 2019 werkgebied deelnemende bibliotheken

Totaal bereik BoekStart

Het totale aantal bereikte kinderen via BoekStart komt eind 2019 op 188.750 (65.000 + 123.750). Daarnaast hebben BoekStartcoaches op consultatiebureaus naar schatting 52.000 gesprekken gevoerd over het belang van praten, zingen en voorlezen. Van de kinderen van 0 tot 1 jaar bereikt BoekStart in de kinderopvang ongeveer 31.000 kinderen. Opgeteld bij de 65.000 baby's die het koffertje hebben ontvangen, worden 96.000 kinderen van 0 tot 1 jaar actief bereikt oftewel ongeveer 57% van alle kinderen in deze leeftijd. Dit ligt boven de nagestreefde 55%. Dat percentage ligt nog hoger als ook de door de BoekStartcoach bereikte ouders van baby's (ongeveer 13.000 in 2019) meegerekend worden. Overigens is niet uit te sluiten dat er overlap is tussen de diverse groepen, sommige kinderen worden misschien wel drie keer bereikt.

Stimuleringsregeling BoekStart in de kinderopvang

Kunst van Lezen stimuleert de invoer van BoekStart in de kinderopvang door kinderopvanginstellingen die in een gemeente starten met de aanpak een subsidie te verstrekken via de basisbibliotheek. Gemeenten en kinderopvanginstellingen worden zo aangemoedigd tevens te investeren in BoekStart in de kinderopvang. In 2019 kregen 210 kinderopvanglocaties een stimuleringssubsidie via 39 basisbibliotheken. Daarnaast hebben 15 bibliotheken een stimuleringsbedrag aangevraagd voor het inzetten van een voorleesconsulent binnen 23 kinderopvanglocaties. Voorleesconsulenten zijn onmisbaar voor de ontwikkeling en continuïteit van BoekStart in de kinderopvang. De training Voorleesconsulent BoekStart is in 2019 drie keer gegeven.

Monitor BoekStart in de kinderopvang

Aan de Monitor BoekStart in de kinderopvang 2019-2020 deden 66 bibliotheekmedewerkers, 104 voorleescoördinatoren en 2.731 pedagogisch medewerkers van 863 kinderopvanginstellingen mee.

Specifiek stimuleringstraject

In 2019 hebben zes bibliotheken met tien kinderopvanglocaties door heel Nederland intensief samengewerkt aan het stimuleringstraject BoekStart in de kinderopvang. Kunst van Lezen zette extra middelen in om een serieuze slag te maken in het vertalen van Monitor-resultaten in nieuwe doelen. Een daarvan was het bevorderen van werken met digitale prentenboeken op de groep. Dit doel is bereikt, evenals de andere op basis van de Monitor gestelde doelen.⁷

1.3 De Bibliotheek op school

De Bibliotheek op school primair onderwijs

Doelstelling 3c: Eind 2019 bereikt 87% van de basisbibliotheken 52,5% van de basisschoolleerlingen in hun werkgebied.

Bereik bibliotheken

Volgens de BOP-meting voeren 127 van de 145 basisbibliotheken de Bibliotheek op school primair onderwijs uit (87,6%). Daarmee is het streefpercentage gehaald.

In het werkgebied van de achttien basisbibliotheken die niet meedoen zijn in totaal 519 basisscholen gevestigd.⁸ Deze bibliotheken vallen in drie categorieën uiteen: vier grote bibliotheken met meer dan 45 basisscholen, tien middelgrote bibliotheken met 11-45 basisscholen en vier kleine bibliotheken met minder dan elf basisscholen.

Bereik scholen

In totaal zijn er in 2019 6.607 scholen: 6.330 voor regulier (bao) en 277 voor speciaal basisonderwijs (sba). Eind 2019 doen 3.213 basisscholen (3.026 regulier en 187 sba)⁹ mee aan de Bibliotheek op school po. De 3.027 reguliere locaties vallen uiteen in 418 scholen die in de acquisitie-fase verkeren en 2.609 scholen die al een dienstverleningscontract met de bibliotheken hebben. Bij het sba gaat het om 24 scholen in de acquisitie-fase en 162 scholen met een contract met de bibliotheek. Er is dus een de Bibliotheek op school op 48,8% van alle basisscholen; bij het regulier basisonderwijs ligt het percentage op 48%, bij het speciaal basisonderwijs op 67,1%.

⁷ Voor meer informatie over dit traject en de slotconferentie: <https://www.boekstartpro.nl/nieuws/kopgroep-boekstart-in-de-kinderopvang--inzet-van-digitale-prente.html>

⁸ Dit jaar hebben we ook grote gemeenten met enkele dBos locaties tov een groot aantal basisscholen in het werkgebied wel meegerekend i.t.t. tot vorig jaar. Dit jaar ligt dus nog maar 9% van de basisscholen niet in het werkgebied van deelnemende lokale bibliotheken aan dBos.

⁹ Het speciaal onderwijs (SO) en voortgezet speciaal onderwijs (VSO) laten we buiten beschouwing in dit jaarverslag, omdat er nauwelijks bibliotheken zijn die deze scholen bedienen. In de BOP-rapportage rekent de KB deze locaties voor SO en VSO (onderdeel van primair onderwijs) wel mee.

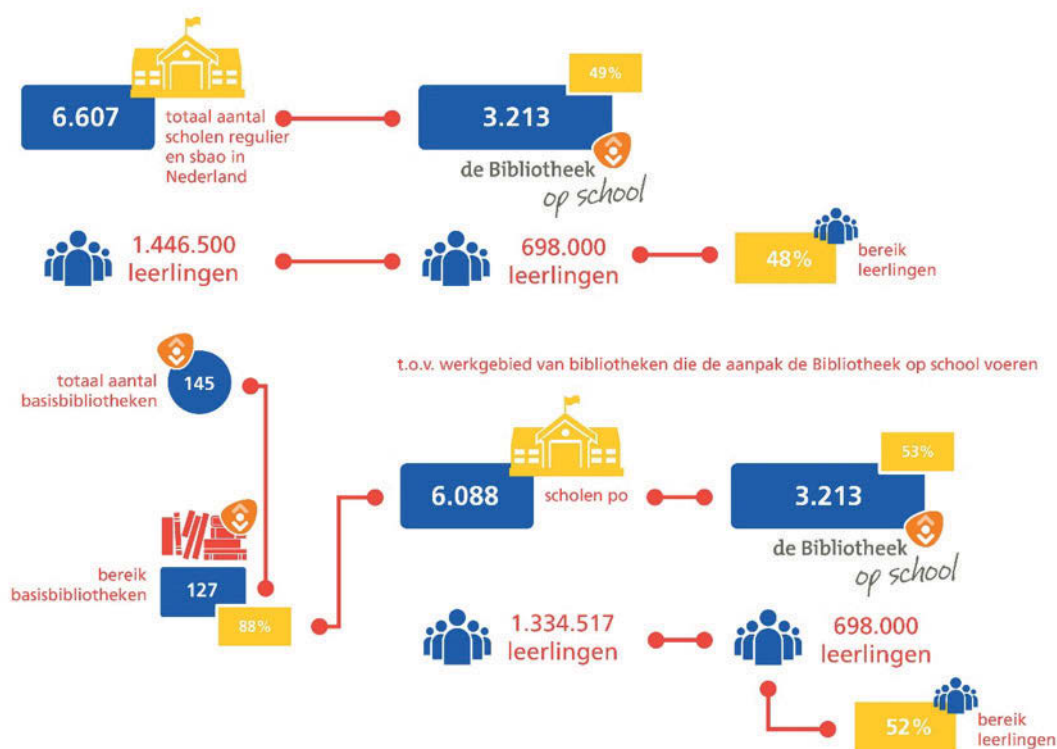

Bereik leerlingen

Om het aantal bereikte leerlingen te berekenen vermenigvuldigen we het aantal deelnemende scholen met het gemiddeld aantal leerlingen (223 leerlingen in het baso en 126 leerlingen in het sbao). De Bibliotheek *op school* po bereikt in totaal 697.750 kinderen van 4-12 jaar.

Bereik in werkgebied

Uit de analyse blijkt verder dat in het werkgebied van de 127 deelnemende basisbibliotheken 6.088 basisscholen (92% van het totaal) zijn gevestigd. Afgerond bereiken de bibliotheken 698.000 van de 1.334.500 in het werkgebied woonachtige leerlingen oftewel ongeveer 52,3%. Hiermee is de doelstelling van 52,5% voor 2019 nagenoeg gehaald. Als je kijkt naar het aantal bereikte schoollocaties (52,8%) in plaats van leerlingen wordt de doelstelling overigens wel gehaald. Het verschil komt doordat de Bibliotheek *op school* relatief veel sbao-scholen bereikt en die hebben gemiddeld minder leerlingen (126) dan reguliere basisscholen (223).

Figuur 6: Bereik de Bibliotheek *op school* 2019 gekeken naar het totale aantal basisscholen en leerlingen in Nederland en Bereik naar het aantal basisscholen en leerlingen in het werkgebied van de 127 deelnemende basisbibliotheken.

Stimuleringsregeling de Bibliotheek *op school* primair onderwijs

Kunst van Lezen stimuleert het invoeren van de Bibliotheek *op school* door scholen die als eerste in een gemeente starten met de aanpak een subsidie te verstrekken via de basisbibliotheek. Gemeenten en scholen worden zo aangemoedigd tevens te investeren in de Bibliotheek *op school*. In 2019 kregen achttien basisscholen een stimulerings-subsidie van € 3.000 per school. Omdat veel gemeenten de aanpak al hebben, is in 2019

ook een zogenoemde Impulsregeling beschikbaar gesteld van € 1.500 per school, zodat de nagestreefde 52,5% in het werkgebied sneller gehaald wordt. In 2019 maakten 125 scholen hier gebruik van.

Daarnaast ondersteunden de G4-gemeenten Amsterdam, Utrecht en Den Haag in 2019 bibliotheken ook bij bepaalde projecten rond schoolbibliotheken. Daarom rekenen we Amsterdam en Utrecht nu ook mee als de Bibliotheek *op school*-bibliotheek. Hetzelfde geldt voor Den Haag, maar dan bij het vo en (nog) niet bij het po.

Monitor de Bibliotheek op school primair onderwijs

Een belangrijk instrument om de kwaliteit en effectiviteit van de aanpak in kaart te brengen en te verbeteren, is de *Monitor de Bibliotheek op school primair onderwijs*. Aan de monitor 2019-2020 deden 1.814 basisscholen mee. De vragenlijsten werden ingevuld door 1.493 leesconsulenten (sommigen voor meer scholen), 17.045 leerkrachten en 125.718 leerlingen uit groep 5, 6, 7 en 8. Dataverzamelaar Desan heeft in juli 2019 een landelijke analyse primair onderwijs opgeleverd op basis van de monitor 2018-2019.

Om bibliotheken te ondersteunen bij het inzetten van de Monitor heeft Kunst van Lezen in 2019 naast de al bestaande handleiding ook het webinar *Werken met de Monitor de Bibliotheek op school* ontwikkeld. De uitleg is bedoeld voor basis- en vmbo-scholen. Om bibliotheken te helpen om scholen te blijven motiveren heeft Kunst van Lezen in 2019 verder een serie workshops gehouden over het wegnemen van monitormoeheid bij scholen. De opbrengst van de workshops, inclusief de suggesties van deelnemers bij de discussies en de werkvormen, is samengevat in de handreiking *Meedoen met de Monitor; Scholen opnieuw motiveren voor de Monitor de Bibliotheek op school*.

Wetenschappelijk onderzoek

Effecten van leesbevorderingsactiviteiten in het basisonderwijs en vmbo zijn vanaf

2017 onderzocht onder leiding van hoogleraar Roel van Steensel (Vrije Universiteit). Lisa van der Sande (basisonderwijs) en Ilona Wildeman (vmbo) voerden het onderzoek uit, met ondersteuning van emeritus-hoogleraar Adriana Bus. In februari 2020 zijn de resultaten gepubliceerd als 31e deel in de Stichting Lezen Reeks onder de titel *Lezen stimuleren via vrij lezen, boekgesprekken en appberichten*.¹⁰

Expertise

Verrijkt vrij lezen

SPN heeft samen met Kunst van Lezen in 2019 de flyer *Verrijkt vrij lezen* gemaakt, bedoeld voor leerkrachten. Kunst van Lezen heeft deze in een oplage van 30.000 exemplaren laten verspreiden over alle basisbibliotheken. De flyer bevat een korte instructie op alle onderdelen die het vrij lezen verrijken en visualiseert hoeveel tijd die onderdelen kosten. Er is een filmpje gemaakt met een toelichting op inhoud en gebruik.

Week van de Alfabetisering

Tijdens de Week van de Alfabetisering in september roept Stichting Lezen & Schrijven scholen en leerkrachten op aandacht te geven aan het herkennen van laagtaalvaardige ouders en hoe ze hen kunnen doorverwijzen. Ze hebben scholen die zich daarvoor hebben aangemeld een mailing gestuurd waarin zij hen over de campagne informeren. In de mailing zat een flyer (oplage 1.500) van Kunst van Lezen met tips hoe ouders te betrekken bij het (voor)lezen.

Lezen nou!

Bibliotheek Den Haag is in 2019 gestart met *Lezen nou!*, video's met boekpromoties voor leerkrachten. Op een luchtige manier introduceren zij actuele titels en vertellen hoe je als leerkracht deze titels kunt inzetten in je lessen. Kunst van Lezen heeft in 2019 financieel bijgedragen aan het maken van drie video's. Het aantal volgers van de socialmediakanalen is in deze periode verdubbeld, het aantal abonnees van het *Lezen nou!*-YouTubekanaal is bijna vervijfvoudigd.

Trainingen de Bibliotheek op school po

Kunst van Lezen heeft voorjaar en najaar 2019 weer een aantal trainingen rondom de Bibliotheek op school po aangeboden:

Trainingen voorjaar 2019

Leesconsulent basis 2x + incompany Amsterdam

Van uitvoerder naar gesprekspartner 1x

Onderwijslandschap po 1x

Onderwijslandschap vo 1x

Leesplezier voor kinderen met een leesprobleem 1x

Najaar 2019

Leesconsulent basis 2x51

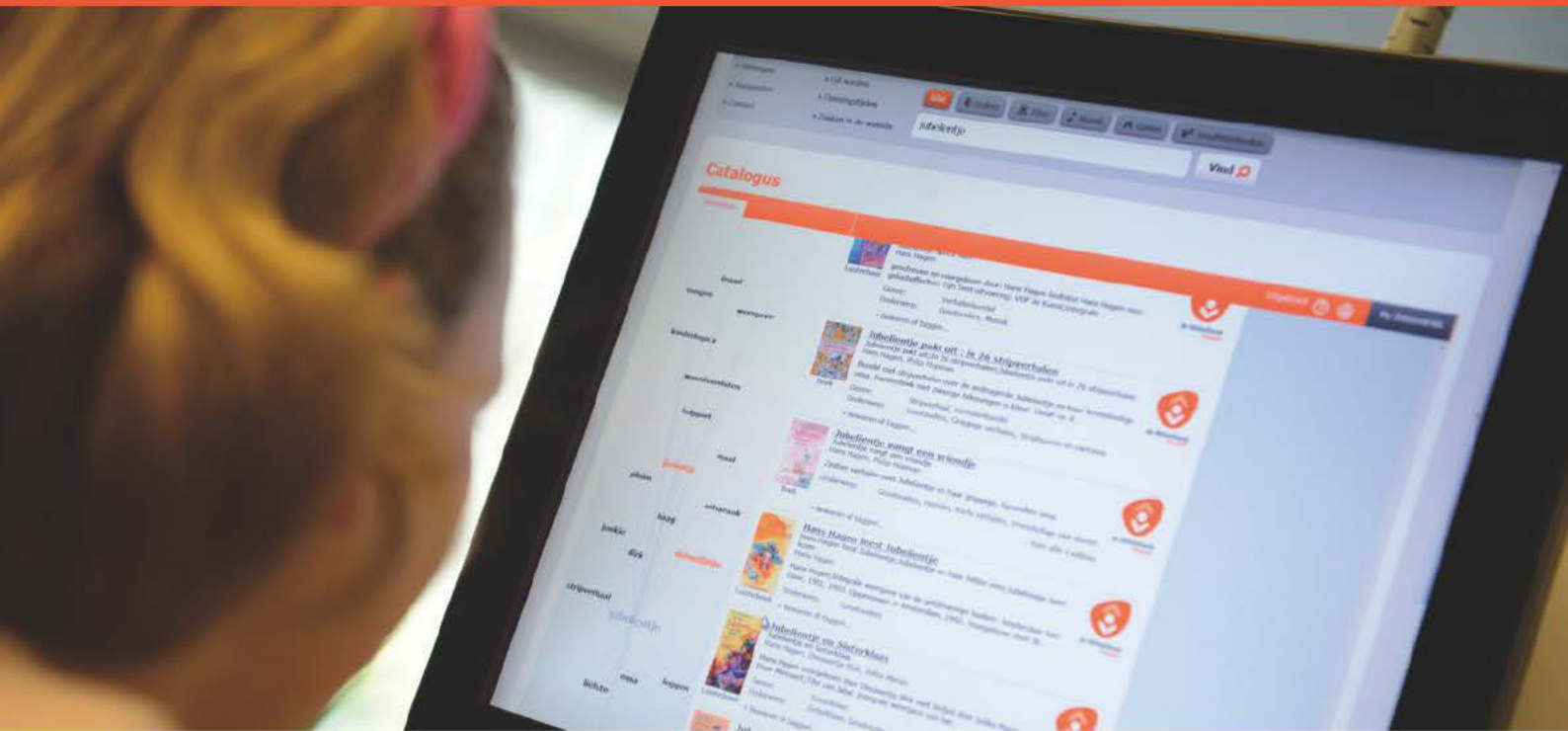
Van uitvoerder naar gesprekspartner 1x

Lezen kan beter! Vo 1x

Leesplezier voor kinderen met een leesprobleem

¹⁰ <https://www.lezen.nl/nl/publicaties/lezen-stimuleren-via-vrij-lezen-boekgesprekken-en-appberichten>

Overige trainingen en cursussen

Voor de nieuwe training *Onderwijsrelaties bouwen en borgen* heeft Kunst van Lezen de belangstelling gepeild. Die bleek voldoende om de training voorjaar 2020 aan te bieden. Omdat creatief schrijven steeds vaker wordt ingezet als impuls voor leesplezier en literaire competentie hebben literatuurconsulent Mariet Lems en De Schoolschrijver, in opdracht van Stichting Lezen en met ondersteuning van Kunst van Lezen en De Versterking, de cursus *Creatief schrijven in de klas* ontwikkeld. Deze is gericht op het integreren van schrijf- en leesonderwijs. De cursus wordt bij voorkeur gegeven aan koppels van leesconsulenten van de bibliotheek en leescoördinatoren van basisscholen. Zij kunnen na afloop samen creatief schrijven inhoudelijk en beleidsmatig op een school introduceren en borgen. In 2019 hebben ruim twintig koppels de cursus gevolgd, verdeeld over Noord-Brabant en Overijssel. De reacties zijn zeer positief, de inhoud blijkt goed aan te sluiten bij de behoeften van bibliotheken en scholen.

Pilots ondersteuning zwakke lezers binnen de Bibliotheek op school

De laatste jaren heeft de KB binnen de Bibliotheek *op school*-aanpak enkele initiatieven genomen. De belangrijkste is het beschikbaar stellen van boeken via audiostreaming voor leerlingen met leesproblemen. Na twee uitgebreide proefperiodes op een aantal scholen is besloten om onder anderen leesconsulenten extra te trainen om zwakke lezers beter te ondersteunen. Deze training is populair en zit twee keer per jaar vol.

Collectie

Hoe ziet de optimale jeugdcollectie eruit? Om deze vraag te beantwoorden hebben Kunst van Lezen en de KB een onderzoek laten uitvoeren. Het rapport *Naar optimale jeugdcollecties op bibliotheken en scholen* is op 26 maart 2019 gepresenteerd tijdens de landelijke collectiemiddag.

Activiteiten

Landelijke leesbevorderingscampagnes

SPN heeft samen met Kunst van Lezen ook in 2019 weer instructies gemaakt voor de (voor)leesconsulenten bij de landelijke leesbevorderingscampagnes. Er is een instructie verschenen voor de Kinderjury, de Kinderboekenweek, Nederland Leest Junior en Geef een (prenten)boek cadeau. Kunst van Lezen heeft de lessuggesties bij Nederland Leest Junior en bij de Griffelwinnaars en topboeken van de Kinderboekenweek gefinancierd. Verder is Vakantielezen met steun van Kunst van Lezen aangeboden op honderd de Bibliotheek *op school*-scholen in krimpgebieden en in achterstandswijken die eveneens werken met leesconsulenten.

Ondersteuning Kinderpostzegels

Stichting Kinderpostzegels ondersteunt sinds 2013 Stichting Lezen bij activiteiten binnen de Bibliotheek *op school*. Tussen 2015 en 2019 zijn honderdvijftig scholen (circa 22.500 leerlingen) in krimpgebieden voorzien van nieuwe boekenkasten en bibliotheekboeken en hebben 15.000 leerlingen (vooral uit de hogere groepen) een boekenbon van tien euro cadeau gekregen (project *Lezen is leuk!*).

In de zomer van 2018 heeft Kinderpostzegels Lokaal Besteden gelanceerd, dat in 2019 is voortgezet. Dit betekent dat scholen een deel van het opgehaalde geld mogen besteden aan een lokaal of landelijk doel. Kinderpostzegels heeft 'Boeken voor de schoolbibliotheek' aangewezen als een van de landelijke goede doelen. Scholen mogen hun deel (met een maximum van duizend euro per school) besteden aan boekenpakketten van Stichting Lezen. Deze actie bleek populair: in 2019 kozen 467 basisscholen voor dit doel, waarbij ze de keuze hadden uit acht themapakketten, samengesteld door Stichting Lezen en NBD/Bibliion. In januari 2020 zijn circa 20.000 nieuwe boeken naar de deelnemende scholen gegaan.

BoekenBoost

Met de BoekenBoost willen Stichting CPNB en Stichting Lezen een impuls geven aan een rijk en actueel boekenaanbod op 75 kinderopvanglocaties, 75 basisscholen en 75 vo-scholen. De BoekenBoost wordt ingezet tijdens drie bestaande leesbevorderingscampagnes voor kinderen en jongeren van 0 tot 18 jaar: De Nationale Voorleesdagen (0-6 jaar), de Kinderboekenweek (6-12 jaar) en de Boekenweek voor Jongeren (15-18 jaar). De BoekenBoost wordt mogelijk gemaakt door de deelnemers van de Vrienden-Loterij. De scholen en kinderopvanglocaties staan in gemeenten met een relatief laag niveau van geletterdheid en nemen nog geen deel aan een van de programma's van Kunst van Lezen. De aanmelding verloopt via de bibliotheken uit het de Bibliotheek *op school*-netwerk. Deze zoeken contact met scholen en kinderopvanglocaties en hebben op deze manier een extra mogelijkheid om (opnieuw) in gesprek te komen over de leesbevorderingsprogramma's.

De Schoolschrijver-maand

Een groeiend aantal scholen gebruikt de digitale lessen van de Schoolschrijver-maanden, al dan niet aangevuld met een bezoek van een Schoolschrijver aan de klas. Vaak zijn het de Bibliotheek *op school*-scholen die dit aanbod van Stichting De Schoolschrijver benutten. Kunst van Lezen heeft in 2019 bij twee bibliotheken de uitvoering en/of evaluatie van Schoolschrijver-maanden ondersteund. Met de verzamelde informatie maken we een handleiding die leesconsulenten toerust op het inpassen van een Schoolschrijver-maand in de aanpak de Bibliotheek *op school*.

Kunst van Lezen op de NOT

Van 22-26 januari 2019 is de Doorgaande lijn *Boekstart-de Bibliotheek op school* neergezet op de Nationale Onderwijstentoonstelling (NOT) in de Utrechtse Jaarbeurs. Dertig vertegenwoordigers van BoekStart en de Bibliotheek *op school* hebben professionals in onderwijs en kinderopvang geïnformeerd over beide programma's. Ter gelegenheid van de NOT zijn twee magazines gemaakt met tips voor geslaagde leesbevordering. *Van Boekstartbaby tot leesbeest op school!* inspireert de kinderopvang en basisscholen met succesvolle voorbeelden van samenwerking en het belang van (voor)

lezen. Het magazine *De Bibliotheek op school voortgezet onderwijs* legt de nadruk op hoe de samenwerking tussen bibliotheek en middelbare scholen voor meer leesplezier, leesmotivatie en taalvaardigheid zorgt, bijvoorbeeld in schakelklassen.

Kunst van Lezen op Biebtobieb

Tijdens het Nationale Bibliotheekcongres op 16 april 2019 is het vernieuwde Biebtobieb gelanceerd. Het platform is bedoeld om snel en gemakkelijk informatie te delen. De groepen van BoekStart en de Bibliotheek *op school* primair en voortgezet onderwijs zijn mee verhuisd. Deze groepen hebben als voorbeeld gediend voor het inrichten van de andere groepen op Biebtobieb.

De Bibliotheek op school voortgezet onderwijs

Doelstelling 3c: Eind 2019

- bereikt 25% van de basisbibliotheken 25% van de vmbo-leerlingen binnen hun werkgebied;
- bereikt 10% van de basisbibliotheken 10% van de havo-vwo-leerlingen in hun werkgebied met dienstverlening rond de website lezenvoordelijst.nl.

Sinds 2013 is Kunst van Lezen gestart met de ontwikkeling van de aanpak voor het voortgezet onderwijs. De focus heeft van meet af aan op vmbo-scholen gelegen, omdat deze nauwelijks mediatheken hebben en omdat het vmbo relatief veel laagtaalvaardige leerlingen telt. De bibliotheek heeft daar een duidelijk toegevoegde waarde. Nu de aanpak binnen het vmbo verder wordt uitgerold, is besloten ook andere schooltypes te ondersteunen. Sinds najaar 2017 lopen de volgende initiatieven:

- de Bibliotheek *op school* havo/vwo voor actieve ondersteuning van Lezen voor de Lijst;
- de Bibliotheek *op school* mbo voor het tegengaan van laaggeletterdheid, met pilots op ROC's (onder meer Den Bosch, Zwolle en Amersfoort);
- de Bibliotheek *op school* pabo voor het voorbereiden van aanstaande leraren op hun rol als leesbevorderaar, met pilots op pabo's in onder meer Leeuwarden, Enschede en Rotterdam.

Bij de aanvraag in het kader van het nieuwe Actieplan Tel mee met Taal 2020 is onderscheid gemaakt tussen de Bibliotheek *op school* voortgezet onderwijs (met name vmbo en praktijkonderwijs) en de Bibliotheek *op school* beroepsonderwijs (mbo, pabo en lerarenopleidingen).

Bereik bibliotheken

Inmiddels doen (op basis van de resultaten van de BOP-enquête zomer 2018) 56 van de 144 basisbibliotheken mee aan de Bibliotheek *op school* voortgezet onderwijs. Dat is 38,9% van het totale aantal basisbibliotheken in Nederland waarvan in het werkgebied een middelbare school is gevestigd (in het werkgebied van 3 bibliotheken ontbreekt een school voor voortgezet onderwijs). Voor 95% van de bibliotheken die samenwerken met het voortgezet onderwijs, volgens de de Bibliotheek *op school*-aanpak, betreft die samenwerking het vmbo-onderwijs.

Bereik vo-scholen

De 69 bibliotheken werken in 2019 samen met 239 van de 939 vo-scholen in hun werkgebied. Met dit bereik van 25,5% van de vo-scholen is het streefcijfer gehaald. Dat geldt niet als gekeken wordt naar het werkgebied van alle bibliotheken: dan is het percentage 14,9%.

Figuur 7: Bereik de Bibliotheek op school vo 2019 gekeken naar het aantal middelbare scholen en leerlingen in het werkgebied van de 69 deelnemende basisbibliotheken.

Bereik leerlingen

In enkele grote gemeenten als Den Haag zijn bibliotheken nog maar op een beperkt aantal scholen bezig met de acquisitiefase voor de Bibliotheek op school vo. Deze bibliotheken worden toch meegerekend evenals alle aanwezige vo-scholen in het werkgebied. Dit heeft een enigszins negatieve invloed op het percentage bereikte leerlingen in het werkgebied. In schooljaar 2018-2019 zijn er 974.585 vo-leerlingen (DUO). Op de 239 scholen met de Bibliotheek op school staan 169.466 leerlingen ingeschreven. Dat is 29,4% van de 575.676 leerlingen in het werkgebied van de basisbibliotheken met een de Bibliotheek op school. Hieruit valt te concluderen dat er op de 239 scholen per saldo meer leerlingen zitten (namelijk 709) dan het gemiddeld aantal leerlingen per vo-school in het werkgebied (613).

Stimuleringsregeling de Bibliotheek op school vmbo

In 2014 is Kunst van Lezen gestart met het opzetten van pilotscholen binnen het vmbo. Vanaf 2015 geldt een stimuleringsregeling en kunnen vmbo-scholen subsidie ontvangen via de bibliotheek. In 2019 hebben 26 vmbo-scholen via bibliotheken gebruikgemaakt van deze regeling.

Monitor de Bibliotheek op school vmbo

Met de Monitor de Bibliotheek op school vmbo brengen bibliotheken en scholen in kaart hoe het leesklimaat, het leesgedrag en de leesmotivatie zich op een school ontwikkelen. Er worden onder meer gegevens verzameld over het leen- en leesgedrag en de informatievaardigheden van de leerlingen en het leesbevorderend gedrag van docenten. In 2019-2020 deden 63 vmbo-scholen mee en werden de vragenlijsten ingevuld door 51 onderwijspecialisten van de bibliotheken (sommigen voor meer scholen),

654 docenten en 11.238 leerlingen (voornamelijk vmbo'ers). Dataverzamelaar Desan heeft in juli 2019 een landelijke analyse voortgezet onderwijs opgeleverd op basis van de monitor 2018-2019.

Regionale teams de Bibliotheek op school voortgezet onderwijs

In 2018-2019 gaf Kunst van Lezen SPN opdracht om regionale teams voortgezet onderwijs op te zetten vanuit SPN/POL's. De teams, die op termijn ook in te zetten zijn voor dienstverlening aan het mbo en de pabo, hebben in 2019 verder gestalte gekregen. Deze regioteams zullen, vooral buiten de 37 grootste gemeenten met meer dan 100.000 inwoners, moeten zorgen voor het eerste (strategische) contact met het vo (vooral vmbo-scholen). Het blijkt namelijk dat veel basisbibliotheken hun educatieve dienstverlening vooral dicht bij huis richten, op consultatiebureaus, kinderopvang en basisonderwijs, en minder mensen en middelen inzetten voor het voortgezet onderwijs en beroepsonderwijs. Dit komt ook omdat veel van deze scholen opereren in werkgebieden van verschillende bibliotheken. Het is dan niet helder welke basisbibliotheek verantwoordelijk is om het gesprek te voeren. De regioteams zullen vooral voorwerk verrichten en inventariseren waaraan het onderwijs behoefte heeft. Vervolgens kan gerichter per bouwsteen worden samengewerkt.

Trainingen de Bibliotheek op school vo

De training Onderwijslandschap vo is in 2019 één keer gegeven, evenals de training *Lezen kan beter!* Voor de nieuwe training *Omgaan met leergedrag* in het vo heeft Kunst van Lezen de belangstelling gepeild, maar deze bleek vooralsnog onvoldoende om de training aan te bieden.

Overige educatieve dienstverlening voortgezet onderwijs

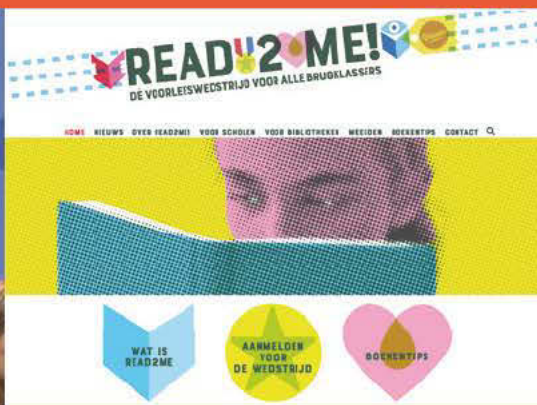
Naast 69 bibliotheken die meedoen aan de Bibliotheek *op school* vo zijn er 51 basisbibliotheken (36%) die op vo-scholen in hun werkgebied geen de Bibliotheek *op school*, maar wel een ander (structureel) aanbod verzorgen. De overige 22 basisbibliotheken (15,5%) hebben helemaal geen dienstverleningsaanbod aan de vo-scholen in hun werkgebied. In totaal bedienen 120 basisbibliotheken (81%) samen 818 scholen (50,9%) met de Bibliotheek *op school* of een ander dienstverleningsaanbod. De overige 789 (49,1%) vo-scholen maken geen gebruik van dienstverlening van de bibliotheek.

Op 560 van de 1.607 vo-scholen is in 2019 een mediathecaris actief. Deze zijn voornamelijk te vinden op locaties voor havo en vwo (ongeveer 50% van deze scholen heeft een mediathecaris). Op vmbo-scholen heeft slechts 20% een mediathecaris en in het praktijkonderwijs is dit maar 8%.

Read2Me! Voorleeswedstrijd brugklassers

Sinds schooljaar 2011-2012 ondersteunt Kunst van Lezen de voorleeswedstrijd voor brugklassers Read2Me! In het schooljaar 2018-2019 hebben 1.351 brugklassen hieraan meegedaan. Bijna 34.000 leerlingen zijn als voorlezer of luisteraar bereikt (uitgaande van 25 leerlingen per klas). Zij zijn afkomstig van 201 scholen, geworven door 66 basis-

bibliotheken (46,5% van de bibliotheken met vo-scholen in hun werkgebied). Pieter van Aalst van het Christelijk Gymnasium Beijers Naudé in Leeuwarden (Friesland) heeft de finale in 2019 gewonnen.

Lezen voor de Lijst (havo/vwo)

De Koninklijke Bibliotheek heeft de website Lezen voor de Lijst in 2017 officieel overgenomen van de Rijksuniversiteit Groningen (RUG). De site www.lezenvoordelijst.nl (gericht op docenten) is onderdeel van de van de landelijke dienstverlening van de KB. Het leerlingendeel is onderdeel van www.jeugdbibliotheek.nl van de KB. Het docenten-deel is in 2019 verder geactualiseerd om het gebruik te vergroten en te vergemakkelijken. Vanuit Kunst van Lezen is in 2019 voor Lezen voor de Lijst ingezet op de rol van de lokale bibliotheek en hoe deze zowel het docenten- als het leerlingendeel onder de aandacht kan brengen bij scholen waarmee al contacten zijn.

Bereik

Bij de Bibliotheek *op school* op havo/vwo is de aanpak vanuit Kunst van Lezen gericht op het actief ondersteunen van Lezen voor de Lijst, zowel digitaal via de genoemde websites als vanuit de basisbibliotheken. Het bereik zal vooral moeten komen door actief gebruik van de websites door docenten en leerlingen. Dit betekent dat het bereikpercentage (10% van de basisbibliotheken bereikt 10% van de leerlingen in hun werkgebied) eind 2019 feitelijk moeilijk vast te stellen is. In het onderzoek naar het literatuuronderwijs door Oberon (2016) blijkt dat 72% van de geënquêteerde docenten de website Lezenvoordelijst.nl gebruikte. Het lezenvoordelijst gedeelte van jeugdbibliotheek.nl bereikt vermoedelijk een veel hoger percentage dan de beoogde 10% van de leerlingen, gezien het aantal websitebezoeken dat tegen het miljoen op jaarbasis loopt.

Om de toegankelijkheid en beschikbaarheid van beschreven titels in Lezen voor de Lijst te verbeteren heeft de Koninklijke Bibliotheek een traject gestart waarin deze titels gelinkt worden aan de landelijke digitale bibliotheek, zodat ze behalve als fysiek exemplaar ook als e-book beschikbaar komen. Er is een inventarisatie gemaakt van beschikbare e-booktitels uit Lezen voor de Lijst in het landelijke e-bookplatform van de bibliotheken. Die inventarisatie is nodig om te weten welke titels de KB in de toekomst kan aankopen voor deze specifieke doelgroep. Voor dyslectische leerlingen staat aangegeven of dit boek als gesproken boek beschikbaar is via Passend Lezen.

De Bibliotheek op school mbo

De verbreding van de Bibliotheek *op school* naar het mbo startte met de brochure *Meer lezen beter in taal mbo* (2016). Hieruit blijkt dat structurele aandacht op school voor vrij lezen en vrijetijdslezen thuis ook de taalontwikkeling van mbo-studenten bevordert. Een goede taalvaardigheid is essentieel voor een succesvolle (school)loopbaan. Daarom is Kunst van Lezen eind 2017 gestart met drie pilots om de beproefde aanpak van de Bibliotheek *op school* te verbreden naar het mbo. Eind 2019 lopen in totaal twaalf pilottrajecten waarin een ROC structureel samenwerkt met tenminste één bibliotheek. In enkele pilots ligt de nadruk op de opleiding sociaal-pedagogisch werk waar studenten worden opgeleid tot pedagogisch medewerker in kinderopvanginstellingen en onderwijsassistent op basisscholen. Bij dat werk kunnen ze te maken krijgen met BoekStart en de Bibliotheek *op school*.

Monitoren en resultaten

Om de pilots te volgen en resultaten rond leesmotivatie en leesfrequentie van studenten en leesbevorderend gedrag van de docenten te kunnen meten, is de bestaande Monitor vmbo omgezet naar een Monitor voor het mbo. Een klankbordgroep met vertegenwoordigers van de pilots en Sardes hebben deze gemaakt en getest. Vooral studenten uit leerjaar 1 en 2, en de betrokken docenten en bibliotheek vullen de Monitor in. Sardes heeft algemene resultaten uit de monitor mbo gedestilleerd.

Conferentie *Meer lezen, beter in taal mbo*

Op 1 november 2019 werd de tweede succesvolle mbo-conferentie over leesbevordering en de aanpak van de Bibliotheek *op school* mbo gehouden in Tilburg (LocHal). Bezoekers

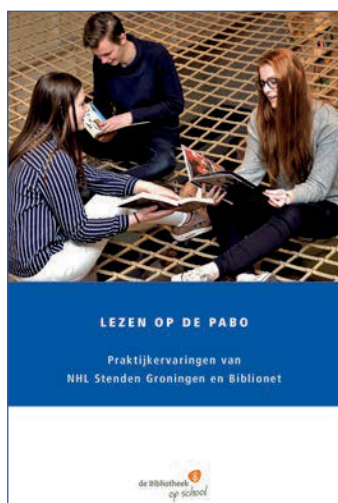

waren docenten en beleidsmakers uit het mbo en bibliotheekmedewerkers op strategisch en beleidsniveau. In het programma was aandacht voor de effecten van vrij lezen op de taalvaardigheid van studenten en voor opgedane praktijkervaringen in vier pilottrajecten. De praktijkbeschrijvingen van deze trajecten hebben we gepubliceerd.

De Bibliotheek op school pabo

De Bibliotheek *op school* is inmiddels voor veel basisscholen (ruim 3.200) en bibliotheken (127) een ingeburgerde werkwijze om leesbevordering op basisscholen een vaste plek te geven. Hierdoor lezen leerlingen (en leerkrachten) meer en worden ze beter in taal. Vanuit de doorgaande lijn is het zinvol om pabo's erbij te betrekken, opdat aankomende leerkrachten voorbereid worden op hun latere rol als leesbevorderaar. Kunst van Lezen verkent daarom sinds najaar 2017 in een pilot hoe bibliotheken rond de Bibliotheek *op school* kunnen samenwerken met de pabo.

Doel is te onderzoeken hoe pabodocenten intensiever te betrekken zijn bij de aanpak van de Bibliotheek *op school* en hoe ze de visie en aanpak een plek in het pabocurriculum kunnen geven. Daarnaast wordt gekeken hoe studenten voorbereid kunnen worden op de aanpak van de Bibliotheek *op school* die ze (mogelijk) aantreffen op hun stagescholen. Daartoe onderzoeken ze onder meer hun eigen leesgedrag en maken ze kennis met het actuele aanbod aan kinderboeken. Zo kunnen ze hun leerlingen motiveren voor lezen en leesplezier stimuleren en vasthouden en aldus werken aan 'Meer lezen beter in taal'.

OP KOP!

Het pabo-congres over lezen, leesbevordering en literatuureducatie

lezen
STICHTING LEZEN

KIB nationale bibliotheek

Na een verkenningsjaar is het de bedoeling dat er een meerjarige samenwerking op gang komt tussen bibliotheek en pabo om de doelen te verankeren in het pabocurriculum en te komen tot een structurele samenwerking.

Negen pilots en een Pabo-congres

Aan het eind van 2019 lopen op negen van de veertig pabo's (22,5%) pilots. Steeds hebben de pabo en de bibliotheek (soms op POI-niveau) samen een projectplan geschreven met hun activiteiten en samenwerking. Verder is er een aangepaste Monitor voor de pabo ontwikkeld en afgenomen onder betrokken studenten, docenten en bibliotheekmedewerkers. Op basis van de resultaten wordt de aanpak verder bijgesteld. Op 31 januari 2020 vond een Pabo-congres plaats in Amersfoort over leesbevordering en eerste praktijkervaringen binnen de pilots. Van de pilot op Pabo NHL Stenden Groningen en Biblionet Groningen is een praktijkbeschrijving gepubliceerd.

Pabo Voorleeswedstrijd 2019

Bij de Pabo Voorleeswedstrijd lezen pabostudenten voor uit een historisch jeugdboek, passend bij de vensters van de Canon van Nederland. In schooljaar 2018-2019 hebben 38 van de 40 pabo's meegedaan en zijn circa 5.500 studenten (luisteraars en voorlezers) bereikt. Marlisa van der Goot van Pabo NHL Stenden Groningen heeft de finale gewonnen.

1.4 (Boven)lokale strategische netwerken leesbevordering

Koppeling preventie-curatie laaggeletterdheid

Sinds 2017 heeft Kunst van Lezen ingezet op verticale verbindingen (van directie via middenkader naar leesconsulenten en frontoffice) en horizontale verbindingen (tussen preventieve en curatieve teams) binnen bibliotheekorganisaties (POI's en basisbibliotheek). Zo ontstaat een betere afstemming tussen preventie en tegengaan van laaggeletterdheid in gezinnen en kunnen regionale en lokale netwerken effectiever werken. Op basis van goede voorbeelden en een voorgestelde aanpak heeft Kunst van Lezen in 2018 twee adviseurs opdracht gegeven om samen met de programmacoördinator van Kunst van Lezen zo'n verbinding tussen preventie en curatie binnen twee lokale en twee provinciale pilottrajecten te stimuleren. De pilots vonden plaats in Bibliotheek Helmond- Peel en Bibliotheek Lek & IJssel en in Zeeland en Drenthe. In het najaar van 2018 zijn de bevindingen vastgelegd in het rapport *Werken aan een geletterde samenwerking*.

In november 2018 en vervolgens in 2019 zijn nieuwe stimuleringstrajecten gestart om ook bibliotheken in de andere provincies aan te moedigen werk te maken van de verbinding preventie-curatie op strategisch niveau. In het voorjaar van 2020 worden de trajecten afgerond. De opbrengsten zijn samen met POI's in te zetten bij andere bibliotheken. Ook zal Kunst van Lezen in 2020 drie praktijkbeschrijvingen publiceren plus een rekenmodel dat andere bibliotheken kunnen gebruiken.

Werken aan een geletterde samenleving

Meer aandacht voor het laagtaalvaardige gezin om de cyclus van laaggeletterdheid te doorbreken

Marie-Anne Raaijmakers en Hermien Lankhorst

Kunst van Lezen
OPBRENGST BIBLIOTHEEK EN STICHTING LEZEN

Samenwerking Stichting Lezen, KB en Stichting Lezen & Schrijven

Stichting Lezen & Schrijven en Bibliotheek & Basisvaardigheden van de KB (afdeling Bibliotheekstelsel) zijn belangrijke partners bij de gezinsaanpak en het verbinden van preventie en curatie. De directies van KB, Stichting Lezen en Stichting Lezen & Schrijven hebben in juni 2016 een intentieverklaring getekend om gezamenlijk richting te geven aan het voorkomen en tegengaan van laaggeletterdheid binnen Tel mee met Taal. In 2019 hebben de drie instellingen en SPN verschillende bijeenkomsten georganiseerd om de vorderingen te bespreken. OCW was bij één bijeenkomst aanwezig om de evaluatie van de gezinsprojecten van Tel mee met Taal te delen.

Een van de opbrengsten van de samenwerking is de frontofficetraining voor bibliotheekmedewerkers rond de preventie en curatie van laaggeletterdheid en (digitale) basisvaardigheden. Deze *blended learning* training bestaat uit zes modules (2 preventief en 4 curatief) die begin 2019 bij drie pilotbibliotheken zijn uitgevoerd, gefinancierd door de KB en Kunst van Lezen. In de loop van 2019 kregen ook andere bibliotheken de training aangeboden (beschikbaar via de website Bibliotheekcampus van SPN).

Certificering educatieve dienstverlening

In 2018 is Stichting Certificering Openbare Bibliotheken omgedoopt tot Certificeringsorganisatie Bibliotheekwerk, Cultuur en Taal (CBCT) en is een nieuw kader voor de certificering vastgesteld. Onderdeel van dit traject is een certificering voor educatieve dienstverlening vanuit bibliotheken. Daarmee wordt tegemoetgekomen aan de wens om een basisonderwijs vast te stellen waaraan een goede educatieve dienstverlening voor vve en basisonderwijs moet voldoen. In een later stadium zal ook het voortgezet onderwijs meegenomen worden. Begin 2020 zijn dertig basisbibliotheken op dit terrein beoordeeld en gecertificeerd. Eind 2021 zullen alle Nederlandse bibliotheken met educatieve dienstverlening zijn getoetst.

2 | Resultaten actielijn 4A: het bereiken van laagtaalvaardige gezinnen

2.1 Achtergronden

Kunst van Lezen wil, via BoekStart en de Bibliotheek *op school*, meer laagtaalvaardige ouders bereiken. Stichting Lezen heeft daar, samen met de KB en Stichting Lezen & Schrijven, opdracht voor gekregen vanuit actielijn 4A van Tel mee met Taal.

De organisaties werken binnen gezinnen aan leesbevordering vanaf de geboorte. Dat gebeurt door landelijk pilotprojecten te ontwikkelen die aansluiten bij de wijdverspreide programma's BoekStart en de Bibliotheek *op school* (rond de 85% van de bibliotheken doet mee aan Kunst van Lezen). Met deze massa is het relatief eenvoudig om projecten te ontwikkelen die specifiek gericht zijn op taalarme gezinnen en deze vervolgens te koppelen aan de reguliere programma's. Uitgangspunt daarbij is dat laagtaalvaardige ouders vertrouwd raken met voorlezen aan hun kinderen (preventie) en in tweede instantie voorlichting krijgen over mogelijkheden om hun eigen taalvaardigheid te verbeteren (curatie). Bewustwording is essentieel om deze ouders te activeren tot lezen en voorlezen in het gezin, om thuis via ouderprogramma's een positief leesklimaat voor hun kinderen te creëren en hen uit te dagen zelf een taal cursus te volgen. Actielijn 4A betreft negen projectmatige experimenten, gericht op het beter bereiken van laagtaalvaardige ouders door inzet van BoekStart en de Bibliotheek *op school* (onderbouw po), waar mogelijk gekoppeld aan andere leesbevorderings- en ouderprogramma's. Omdat ouders met jonge kinderen ontvankelijk zijn om aan de slag te gaan met taal (bijvoorbeeld omdat ze hun kinderen willen voorlezen), ligt de focus op het bereiken van ouders van jonge kinderen via Jeugdgezondheidszorg (JGZ), kraamzorg en kinderopvang.

Stichting Lezen en Stichting Lezen & Schrijven hebben in 2016 bij de start van Tel mee met Taal besloten rondom actielijn 4A de krachten te bundelen. In 2017 en 2018 was een medewerker van Stichting Lezen & Schrijven parttime gedetacheerd bij Stichting Lezen. In 2019 is de samenwerking voortgezet, maar is de detachering gestopt.

2.2 Onderzoek

- Stichting Lezen heeft in opdracht van Kunst van Lezen in 2017 twee rapporten opgesteld over relevante onderwerpen voor het beleid en de praktijk van de Kunst van Lezen-programma's en voor het brede terrein van leesbevordering en taalstimulering. De rapporten, gebaseerd op wetenschappelijke bevindingen, zijn *Leesbevordering in gezinnen met weinig leescultuur* en *Als lezen niet vanzelf gaat*. Vooral het eerste rapport is van belang bij de verdere beleidsbepaling rond de aanpak voor taalarme gezinnen.
- Daarnaast is onderzoek uitgevoerd naar effecten van de VoorleesExpress, een programma om achter de voordeur te komen van taalarme gezinnen. Hoogleraar Roel van Steensel heeft dit onderzoek vanuit de Erasmus Universiteit begeleid. Voorjaar 2019 zijn de resultaten bekendgemaakt op de site van Stichting Lezen.¹¹
- Roel van Steensel heeft eind 2019 tevens een meta-analyse¹² uitgevoerd naar internationale interventies om geletterdheid van gezinnen te stimuleren. De resultaten zijn in januari 2020 tijdens een expertmeeting gezinsaanpak bij Stichting Lezen gedeeld met het veld.

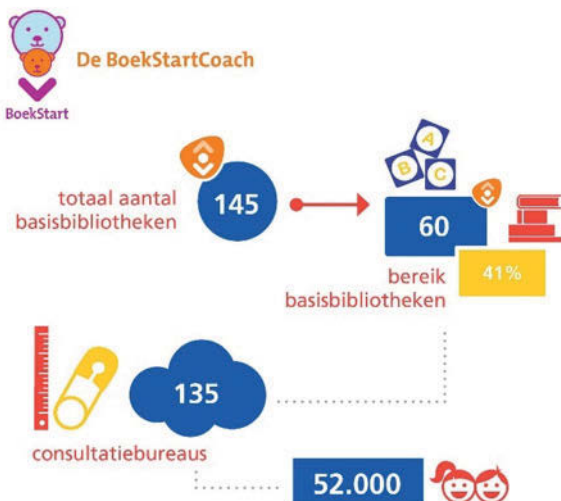
Voortgang van de projecten

Sinds 2017 zijn enkele experimentele projecten gestart met pilots binnen jeugdgezondheidszorg, kraamzorg, kinderopvang en basisonderwijs. Hieronder volgt per project informatie. Onderzoeksbureau Oberon¹³ heeft in de zomer van 2018 de stand van zaken bij acht projecten geëvalueerd met het oog op de eindevaluatie door Ecorys. Onderzoeksbureau Qrius heeft in het najaar van 2018 de BoekStartcoach geëvalueerd. SPN heeft in opdracht van Kunst van Lezen eind 2019, begin 2020 de praktische uitvoering van de projecten getoetst; dit rapport verschijnt in het voorjaar van 2020.

¹¹ <https://www.lezen.nl/nl/persberichten/interventie-de-voorleesexpress-stimuleert-de-geletterde-thuisomgeving-en-verhaalbegrip>

¹² <https://www.lezen.nl/nl/publicaties/stimulering-van-geletterdheid-met-ouder-kindprogrammas>

¹³ Rapport Evaluatie actielijn 4a Tel mee met Taal, Laagtaalvaardige ouders bereiken (8 projecten). Deze evaluatie is uitgevoerd in de vroege zomer van 2018. Zie: https://www.kunstvanlezen.nl/index.html?page_id=4101&newsItemId=1574. De BoekStartcoach is apart geëvalueerd, rapportage is via dezelfde link beschikbaar.

Figuur 8: Bereik van de BoekStartcoach in 2019.

Projecten direct met bibliotheken

De BoekStartcoach

De BoekStartcoach is een opgeleide (voor)leesconsulent van de bibliotheek die laagtaalvaardige ouders op het consultatiebureau informeert over het belang van (voor)lezen en bibliotheekbezoek. De jeugdarts en jeugdverpleegkundige hebben niet altijd de tijd om tijdens het contactmoment met ouders uitgebreid te praten over voorlezen, maar krijgen daarvoor ondersteuning van de BoekStartcoach. Deze gaat in de wachtruimte met ouders in gesprek, biedt een luisterend oor en gerichte voorleesondersteuning en wijst ouders op de bibliotheek en het BoekStartkoffertje. Met de BoekStartcoach willen we het BoekStartbereik onder laagtaalvaardige

ouders verhogen. In mei 2017 is een handleiding verschenen. Eind 2019 zijn er 107 opgeleide BoekStartcoaches vanuit 60 basisbibliotheken (41,4%) op 135 consultatiebureaus aanwezig. Inmiddels zijn enkele bibliotheken gestart met het inzetten van BoekStartcoaches in de kinderopvang, die tijdens de haal- en brengmomenten met ouders in gesprek gaan.

BoekStart-BoekenPret

Het programma BoekenPret is ondergebracht bij BoekStart. Hiermee heeft BoekStart een intensieve aanpak om de doelgroep laagtaalvaardige ouders te ondersteunen en te begeleiden in het opbouwen van voorleesroutines. Hier is mede door Tel mee met Taal meer vraag naar van bibliotheken. BoekStart/BoekenPret is door de Erkenningscommissie Jeugdinterventies van het Nederlands Jeugdinstituut (NJI) beoordeeld als goed onderbouwd. In 2019 bieden 35 basisbibliotheken (24%) het programma aan. Zij gebruiken vooral het BoekenPretboekje en de speelontdekboeken.

Overdrachtsmodel de VoorleesExpress

Het streven is dat de VoorleesExpress onderdeel wordt van het dienstenaanbod van de bibliotheken. Rijnbrink heeft in opdracht van Kunst van Lezen daarvoor een landelijk overdrachtsmodel opgeleverd en het programma in Overijssel en Gelderland al succesvol via vrijwel alle basisbibliotheken geïmplementeerd. Een uitgebreid rekenmodel maakt de exploitatie inzichtelijk. Verder heeft Rijnbrink een train-de-trainercursus gegeven aan de POI's zodat deze de eigen mensen kunnen scholen en ondersteunen in het werken met de VoorleesExpress. Veelal zal de medewerker educatie bij de basisbibliotheek de projectleiding op zich nemen.

Deze aanpak zorgde ervoor dat in steeds meer deelnemende gemeentes de coördinatie in handen is van de basisbibliotheek: van 50% naar 75% in 2019.

De VoorleesExpress opereerde in 2019 vanuit 314 locaties (bibliotheken en welzijnsorganisaties) door heel Nederland. Deze stijging van 36% ten opzichte van 2018 komt mede doordat steeds meer bibliotheken het programma ondersteunen en uitvoeren, waardoor ook kleine dorpen kunnen worden bereikt. Het netwerk telt in 2019 6.500

vrijwilligers die 5.400 gezinnen bezochten, een stijging van 6 à 7% ten opzichte van 2018. De VoorleesExpress heeft in 2019 10 ambities geformuleerd om te bereiken dat er een toekomst is zonder taalachterstand. Zij hebben die ambities verrijkt met bijzondere verhalen van vrijwilligers die teruggaan naar het gezin waar ze jaren geleden voorlezen. Welke rol speelt voorlezen nu in het gezin? Kunst van Lezen heeft financieel bijgedragen aan hun uitgave *Het begint achter de voordeur* die in november 2019 in een oplage van 2.000 exemplaren is verschenen en verspreid onder stakeholders.

Scoor een Boek!

Kunst van Lezen heeft in 2017 besloten dit in Groningen ontwikkelde en succesvolle leesproject landelijk overdraagbaar te maken. Scoor een Boek! daagt kinderen uit groep 5 en 6 uit om te lezen en te sporten. Bibliotheken werken daartoe samen met lokale sportnetwerken (ere- en eerstedivisieclubs) en bereiken zo ook ouders die anders buiten beeld blijven. In 2017 en 2018 zijn al andere bibliotheken en voetbalclubs aangehaakt, in 2019 is het project verder uitgebreid naar twaalf voetbalclubs en 92 basisbibliotheken.¹⁴ In totaal deden 393 scholen met 711 groepen 5/6 mee en lazen 16.040 leerlingen samen 105.742 boeken. Aan de editie 2020 doen inmiddels 17 van de 38 betaald voetbalclubs mee (45%). Kunst van Lezen heeft met name de zogenoemde Thuiseditie en de bijbehorende, eind 2019 vernieuwde, website (www.scoorthuis.nl) ondersteund. Hiermee worden taalarme gezinnen via hun kinderen bereikt. Sinds najaar 2016 is Eredivisie CV in het kader van Maatschappelijk Ondernemen betrokken bij Scoor een Boek!. Het project is onderdeel van de ondertekende 'pledge' binnen het programma Alles is gezondheid van VWS.

Voor de Thuiseditie 2019 hebben zich 703 gezinnen aangemeld. In totaal deden 2.351 ouders en kinderen mee die samen 4.874 opdrachten uitvoerden. Ongeveer 40% van de gezinnen voerde meer dan één opdracht uit, 10% deed twintig opdrachten per gezin.

Projecten, indirect of zonder bibliotheken

E-learning Taalstimulering door voorlezen voor JGZ

In 2018 is de e-learningmodule Taalstimulering door voorlezen, ontwikkeld door Kunst van Lezen en het Nederlands Centrum Jeugdgezondheid, binnen de JGZ-academie beschikbaar gekomen. Deze (digitale) scholing biedt jeugdartsen en verpleegkundigen kennis over de leesontwikkeling van jonge kinderen, zodat zij ouders beter kunnen voorlichten over (het belang van) voorlezen. De training bevat bijvoorbeeld fragmenten van de BoekStart-filmpjes met voorbeelden van voorlezende ouders. Er is specifieke aandacht voor het belang van (voor)lezen in taalarme gezinnen. De module is geaccrediteerd. Inmiddels hebben honderden artsen en jeugdverpleegkundigen de training afgerond.

BoekStart in de verloskundigenpraktijk

Probiblio, Bibliotheek Leiden en Stichting Lezen hebben een workshop ontwikkeld voor

¹⁴ FC Groningen, AZ, Willem II, Heracles, NAC, FC Emmen, N.E.C., Go Ahead Eagles, FC Volendam, RKC Waalwijk, Top Oss en Helmond Sport

zwangere vrouwen en hun partners over het belang van voorlezen en liedjes zingen voor hun kind in de prenatale fase en daarna. Er is specifieke aandacht voor het bereiken van laagtaalvaardige ouders (vooral migrantenouders). Van de materialen en het verslag heeft Kunst van Lezen een handleiding gemaakt.

BookStart in de kraamzorg

Het doel van het project BookStart in de kraamzorg is het vroeg in beeld krijgen van laagtaalvaardige ouders, zodat deze al vanaf de geboorte van hun kind de juiste voorlichting en begeleiding krijgen in taalstimulering en voorlezen. De kraamverzorgende geeft uitleg over taal en lezen. Kraamzorgorganisatie De Kraamvogel en Bibliotheek Kennemerwaard hebben BookStart in de kraamzorg uitgewerkt. Belangrijke ingrediënten zijn het scholen van kraamverzorgenden en het aanwijzen van vaste momenten waarop (toekomstige) ouders informatie krijgen (voor en na de bevalling). In 2019 heeft dit geresulteerd in een e-learningmodule, aansluitend bij e-learning voor kraamverzorgenden. Er is nauw samengewerkt met kraamzorgorganisatie Naviva. De accreditatie van de module vindt in 2020 plaats.

Opvoedcursus Peuter in Zicht

Peuter in Zicht is een preventieve opvoedcursus voor ouders van peuters in de leeftijd van anderhalf tot drie jaar. Stichting Preventief op Maat heeft de cursus met het oog op actielijn 4A geactualiseerd en de onderwerpen taalstimulering en voorlezen toegevoegd.

Module Taal voor Thuis (nu Voor jou en je kind!)

Voor ouders met kinderen van 2-12 jaar is er al aanbod om te werken aan de eigen basisvaardigheden en de taalstimulering van de kinderen thuis; zij kunnen bijvoorbeeld met Taal voor Thuis van Stichting Lezen & Schrijven aan de slag. Voor ouders van baby's is er wel het BookStartkoffertje, maar geen begeleiding bij voorlezen. Daarom is binnen BookStart de module Taal voor Thuis ontwikkeld, bestaande uit drie ouderbijeenkomsten. Bibliotheek Eindhoven, Waalwijk, Drachten en Vianen hielden in 2018 pilotbijeenkomsten. Het rijke materiaal is in 2019 opgenomen in de toolkit van BookStart en vrij om te gebruiken door alle bibliotheken.

Ook de Bibliotheek *op school* is aangehaakt bij Taal voor Thuis, want voor laagtaalvaardige ouders is het niet vanzelfsprekend thuis voort te borduren op wat de kinderen op school leren en lezen. Met Taal voor Thuis worden laagtaalvaardige ouders op scholen met de Bibliotheek *op school* bereikt en krijgen ze activiteiten of instrumenten om meer betrokken te raken bij de lees- en taalactiviteiten van hun kind. Ze worden zich zo ook bewust van de mogelijkheden om hun eigen taalvaardigheid verder te ontwikkelen. In de pilotfase (2018) is de module op drie locaties uitgevoerd en o.a. gekoppeld aan het programma-aanbod van het Kinderlab van Bibliotheek aan den IJssel (Capelle aan den IJssel) dat in hetzelfde gebouw zit als de Sjalomschool. In 2019 is er een vervolg op de pilot opgestart. De pilot loopt in schooljaar 2019/2020 op tien scholen met de Bibliotheek *op school*. Aan het eind van het schooljaar wordt een toolkit opgeleverd met o.a. een projectplan, een presentatie voor een startbijeenkomst en extra materialen over leesbevordering.

3 | Kunst van Lezen algemeen

Organisatie

In het verslagjaar was landelijk programmacoördinator Kunst van Lezen Adriaan Langendonk aangesteld voor 40 uur per week. Hij is in dienst van de KB, maar was in 2019 drie dagen per week gedetacheerd bij Stichting Lezen. De programmacoördinator legde in 2019 rechtstreeks verantwoording af aan de directeur van penvoerder Stichting Lezen en de strategisch adviseur op het terrein lezen van de directie van de KB. Hoewel complex (werken binnen verschillende organisaties op twee locaties) levert de gekozen constructie het beste rendement op voor leesbevordering, primair uitgevoerd door basisbibliotheken. De communicatie tussen beide organisaties is adequaat. Voor de periode Tel mee met Taal (2016-2019) is afgesproken dat er regelmatig strategisch overleg is.

Heel 2019 werkten binnen Stichting Lezen drie programmaspecialisten, voor BoekStart, de Bibliotheek *op school* po en de Bibliotheek *op school* vo). Sinds najaar 2019 coördineert de communicatiemedewerker alle communicatiewerkzaamheden voor de programma's BoekStart en de Bibliotheek *op school*. Per programmalijn is er verder ondersteuning van domeinspecialisten van Stichting Lezen. In 2019 werden uren van deze medewerkers en van mensen vanuit de projectadministratie (deels) vergoed vanuit het programma. Verder werkt Kunst van Lezen met deskundige freelancers die (delen van) de verschillende activiteiten uitvoeren. In 2019 is het beleid van eerdere jaren voortgezet: medewerkers van Stichting Lezen voeren de meer vaste taken uit; freelancers worden ingezet als er specifieke expertise vereist is bij de start of ontwikkeling van projecten.

Online communicatie

De website www.kunstvanlezen.nl richt zich op professionals die zich willen informeren over het programma. Op deze site staan de overzichtspagina's met alle output van de afgelopen tien jaar. Daarnaast is Kunst van Lezen te vinden op de sites van Stichting Lezen en de KB: lezen.nl en kb.nl/ob.

Via www.boekstart.nl (105.000 bezoekers in 2019) en de (vernieuwde) BoekStartapp worden ouders van jonge kinderen bereikt. Professionals kunnen terecht op boekstart-pro.nl (8.000 bezoekers in 2019). De opbouw hiervan is nu gelijk aan <https://pro.debibliotheekopschool.nl>. Via debibliotheekopschool.nl (23.000 bezoekers in 2019) worden ouders en leraren geïnformeerd over de Bibliotheek *op school* voor het primair en voortgezet onderwijs. Professionals in de bibliotheek worden sinds najaar 2017 via pro.debibliotheekopschool.nl/ (41.500 bezoekers in 2019) bereikt.

De pro-websites zijn beide in de WAAS gebouwd, de standaard sitedstructuur die veel bibliotheken gebruiken.

Nationale en internationale vertegenwoordiging

De landelijk programmacoördinator vertegenwoordigde Stichting Lezen/de KB nationaal en internationaal in 2019. Hieronder een overzicht:

- Hij is vertegenwoordiger van Stichting Lezen binnen Kernpartners van Stichting Kinderpostzegels.
- Hij is aanspreekpunt voor de directie van CBCT (certificering bibliotheken en cultuurinstellingen) op het terrein van de certificeringsmodule educatieve dienstverlening.
- Hij is adviseur van de stuurgroep Educatie: overleg over educatie tussen SPN, KB en Stichting Lezen.
- Hij heeft in februari 2019 tijdens een congres in Istanbul een presentatie gegeven over BoekStart.
- Hij heeft in maart 2019 een werkbezoek aan enkele Finse bibliotheken gebracht waarbij hij de programma's van Kunst van Lezen onder de aandacht heeft gebracht, onder meer bij de Finse Stichting Lezen.
- Hij is sinds augustus 2017 Chair van de sectie Literacy & Reading van de International Federation of Library Associations (IFLA). In 2019 is hij herkozen tot voorzitter van deze sectie en in die hoedanigheid heeft hij in augustus 2019 als vertegenwoordiger namens de KB en Stichting Lezen de jaarlijkse conferentie – in Athene – bezocht. Daar heeft hij het sectieprogramma gemodereerd dat was gewijd aan de mede door hem ontwikkelde IFLA Toolkit on National Literacy and Reading Strategies.¹⁵

Financiën

Penvoerder Stichting Lezen ontvangt de subsidie en is verantwoordelijk voor financieel beheer en verantwoording. De beschikking voor de subsidie voor Kunst van Lezen voorzag voor 2019 in € 2.850.000 voor actielijn 3 en € 500.000 voor actielijn 4A. Deze bedragen zijn verantwoord in de jaarrekening 2019 van Stichting Lezen.

¹⁵ <https://www.ifla.org/DE/publications/node/92449>

De Leescoalitie

In de Leescoalitie hebben organisaties met een landelijke taak in taal- en leesbevordering hun krachten gebundeld. Samen zetten ze zich in om zoveel mogelijk mensen te stimuleren tot (voor)lezen. De Leescoalitie bestaat uit Stichting Lezen (initiatiefnemer, voorzitter en penvoerder), Stichting Collectieve Propaganda van het Nederlandse Boek (CPNB), Stichting Lezen & Schrijven, het Literatuurmuseum/Kinderboekenmuseum en de bibliotheken (Koninklijke Bibliotheek en Vereniging Openbare Bibliotheken). In 2019 is ook het Letterenfonds toegetreden.

Dit inhoudelijk jaarverslag beschrijft onze activiteiten en initiatieven in 2019.

VriendenLoterij

Eind 2018 diende de Leescoalitie een aanvraag in bij de VriendenLoterij met het verzoek tot een eenmalige schenking. Begin februari 2019 werd duidelijk dat er een eenmalige schenking werd toegekend van 400.000 euro. Het nieuws werd bekendgemaakt door een verrassingsbezoek van VriendenLoterij-ambassadeur Wolter Kroes. Met dit bedrag kan de Leescoalitie de komende jaren grote campagnes blijven organiseren om het belang van lezen, voorlezen en boeken onder de aandacht te brengen bij een breed publiek. Deelnemers aan de VriendenLoterij leveren hiermee een essentiële bijdrage aan een sterkere leescultuur in Nederland.

Leescampagne Lees met andermans ogen

In 2019 ging de Leescoalitie verder met de in 2018 gestarte campagne Lees met andermans ogen. Deze campagne riep iedereen op om eens (vaker) een boek te lezen over iemand met een andere achtergrond. Door verhalen kunnen lezers zich verplaatsen in andermans leven en zo een andere blik op de wereld en samenleving krijgen. Deze campagne liep tot en met april 2019 en werd afgesloten op het congres Lezen Centraal

van Stichting Lezen. Tot die tijd hebben we activiteiten ontwikkeld rondom De Nationale Voorleesdagen, een samenwerking met COC Nederland opgezet, filmpjes gemaakt in samenwerking met Kidsweek en vonden er nog drie edities van de Mensenbieb plaats.

De Nationale Voorleesdagen

Om ook anderstalige gezinnen te betrekken bij De Nationale Voorleesdagen (23 januari tot en met 2 februari 2019) hebben we in samenwerking met het Nederlands Letterenfonds en uitgeverij Querido het Prentenboek van het Jaar *Een huis voor Harry* van Leo Timmers, vertaald in vijf talen. Deze vertalingen hebben we als luisterversie beschikbaar gesteld in de gratis *Huis voor Harry* app. In deze app spraken bekende Nederlanders de vertalingen in: Alain Caron (Frans), Akwasi (Engels), Eva Laurensen (Spaans), Fidan Ekiz (Turks) en Saïda Benali (Arabisch). De app was vanaf de Nationale Voorleesdagen 2019 in de appstore verkrijgbaar voor Android en iOS.

Het doel van deze actie was om ouders met diverse achtergronden te stimuleren om samen met hun kind te gaan lezen. Voorlezen is goed voor de taalontwikkeling en helpt kinderen om zich te verplaatsen in een ander. Ouders kunnen het beste voorlezen in de taal van hun hart en emotie. Ouders hoeven niet bang te zijn daarmee de taalontwikkeling van hun kind in het Nederlands tekort te doen: Onderzoek wijst uit dat een goede beheersing van de thuistaal kinderen helpt bij het leren van Nederlands.

Tijdens het Nationale Voorleesontbijt (23 januari 2019) lazen drie van de vijf bekende Nederlanders het prentenboek voor in het Nederlands en in hun moedertaal. Alain Caron, Akwasi en Saïda Benali waren te gast in bibliotheek of basisschool om het verhaal van *Een huis voor Harry* voor te lezen.

Bereik

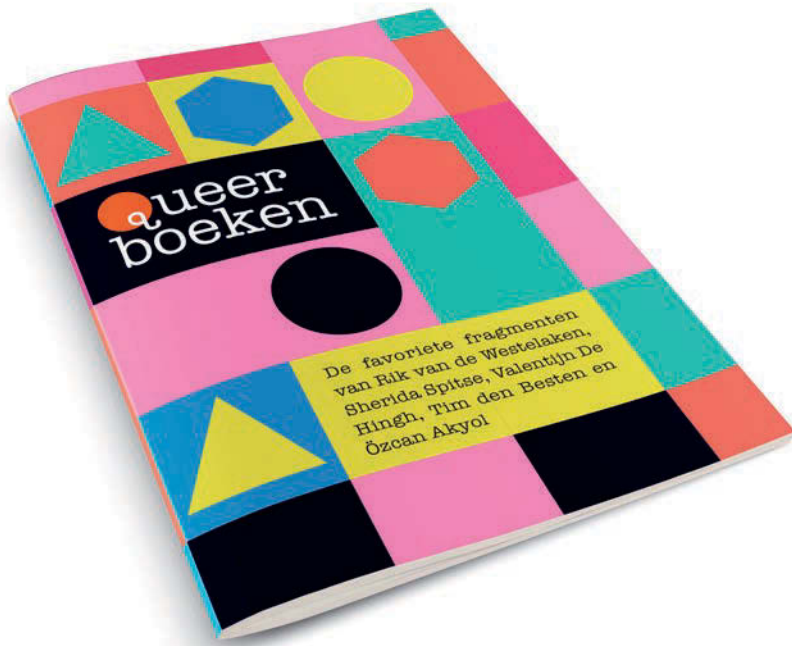
De app is in totaal 53.000 keer gedownload. Helaas is niet te achterhalen hoeveel keer de vertalingen in de app beluisterd zijn.

Media

Naast de gebruikelijke pers aandacht voor het Voorleesontbijt besteedden enkele media ook specifiek aandacht aan het meertalige gedeelte. Zo belichtte het NOS Jeugd-journaal Akwasi en zijn Engelstalig editie en was er op NPO Radio 1 een interview met Saïda Benali over voorlezen in het Arabisch.

Queerboeken

Op zoek naar bestaande projecten en organisaties die gericht zijn op meer begrip voor en solidariteit met anderen, kwam de Leescoalitie in contact met COC Nederland. In gesprek met hen werd duidelijk dat leraren en leerlingen veel behoefte hebben aan tips voor boeken over LHBTI-onderwerpen. Deze boeken kunnen LHBTI-leerlingen

herkenning bieden en andere leerlingen meer inzicht en begrip geven. Leraren ontbreekt het dikwijls aan voldoende kennis over boeken met deze onderwerpen. Zo ontstond het idee om de website queerboeken.nl te lanceren, met (in eerste instantie) vijftig LHBTI-boeken geschikt voor jongeren.

Om aandacht te genereren voor de website en het doel van de leescampagne Lees met ander-mans ogen, startte op Valentijnsdag 2019 een wedstrijd rondom het Beste Queer Fragment. Hiertoe vroegen we vijf BN'ers hun favoriete fragment te kiezen en hiervoor campagne te gaan voeren. Rik van de Westelaken, Sherida Spitse, Tim den Besten, Özcan Akyol en Valentijn De Hingh gaven gehoor aan deze oproep en selecteerden fragmenten uit vijf LHBTI-boeken. Deze hebben we samen met de persoonlijke introducties van de BN'ers en een voorwoord van Arthur Japin gebundeld.

De bundel *Queerboeken* is onder jongeren verspreid door zogeheten Gender and Sexuality Alliances (GSA), groepen leerlingen die op hun school ernaar streven dat iedereen daar de vrijheid heeft te kunnen zijn wie ze (willen) zijn, zonder zich daarvoor te hoeven schamen of te verantwoorden.

Met queerboeken.nl konden we het brede aanbod van boeken over LHBTI-onderwerpen zichtbaar maken. Ook wilden we met de website laten zien dat het goed is om af en toe een boek te lezen over iemand die anders is en dat je door het lezen van een boek iets leert over de leefwereld en gevoelens van een ander. Dat komt begrip voor en inlevingsvermogen in anderen ten goede.

De verkiezing van het Beste Queer Fragment diende niet alleen om de website bekend te maken, maar ook om jongeren te stimuleren eens vaker een boek te lezen over iemand die anders is. Met de vijf fragmenten hoopten we jongeren uiteraard ook te enthousiasmeren voor de geselecteerde boeken.

Bereik

De bundel *Queerboeken* is in een oplage van 15.000 exemplaren verspreid. Daarnaast zijn via diverse media-items nog eens 1.823.064 mensen bereikt.

Media

De actie mocht op veel media-aandacht rekenen, op tv en radio en in de geschreven pers. Zo was Arthur Japin te gast bij *5 Uur Live* en besteedden onder meer *De Volkskrant*, *Het Parool* en *Trouw* aandacht aan de website.

Filmpjes in samenwerking met Kidsweek en Samsam

In maart maakten we in samenwerking met de kinderbladen Kidsweek en Samsam elf boekenfilmpjes, waarin kinderen vertelden over een boek dat hen met andermans ogen naar de wereld heeft laten kijken. De kinderen kozen uit het boekenaanbod van 2018 de volgende boeken:

Bestemming onbekend, Paul Mosier

Code kattenkruid, Jacques Vriens

Dans, Mireille Geus

De nachtlantaarn, Lisa Thompson

De waarheid volgens Mason Buttle, Leslie Connor

Een indiaan als jij en ik, Erna Sassen

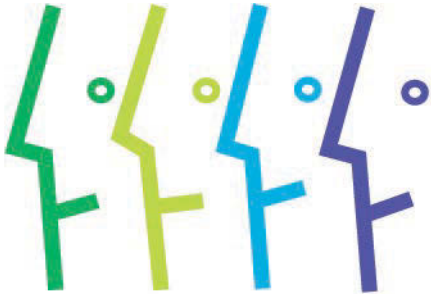
Het (on)gewone verhaal van Bo (en Tom), Tineke Honingh

Justin's rivaal, Lydia Rood

Katvis, Tjibbe Veldkamp Kerstmisaurus, Tom Fletcher

Niemandsjongen, Katherine Marsh

De filmpjes werden vanaf begin maart 2019 verspreid via de Bibliotheek *op school* po en via de netwerken van *Kidsweek* en *Samsam*. De boeken uit de filmpjes zijn alle in 2018 verschenen en kwamen dus in aanmerking voor de Prijs van de Nederlandse Kinderjury. Op die manier konden we aanhaken bij deze bekende campagne en ook kinderen via die kanalen inspireren eens een boek te lezen over iemand die anders is.

de Mensenbieb

Mensenbieb

In de eerste vier maanden van 2019 vonden de laatste vijf edities plaats van de Mensenbieb-tournee die hoorde bij de leescampagne: 19 januari in Amersfoort, 16 februari in Deventer, 23 maart in Goes, 6 april in Veghel en 13 april in Emmen. In 2018 stond de Mensenbieb al op zeven andere locaties.

In de Mensenbieb leen je geen boeken, maar mensen. Interessante mensen die je in het dagelijks leven niet snel spreekt, zoals een vluchteling, hooligan, ex-crimineel, transgender, dakloze en tienermoeder. Ze zitten klaar om hun levensverhaal te vertellen en met bezoekers een open gesprek aan te gaan waarin alles gevraagd en besproken kan worden. Het blijken ontroerende ontmoetingen: de gesprekken openen werelden waar mensen vaak geen weet van hebben.

Tijdens het twee uur durende bezoek van de Mensenbieb konden geïnteresseerden zich melden en iemand kiezen uit de catalogus van de Mensenbieb. Elk gesprek duurde zo'n vijftien minuten. Na afloop van het gesprek werden ze gewezen op een selectie 'echte boeken' die hen met andermans ogen laten kijken en aansluiten bij het gespreksthema.

Bereik

De vijf edities van de Mensenbieb leverden samen zo'n 250 gesprekken op.

Media

Ook in 2019 was er in de media weer aandacht voor de Mensenbieb. Zo was er een mooi item op *RTL Nieuws*.

Leescampagne Lees voort!

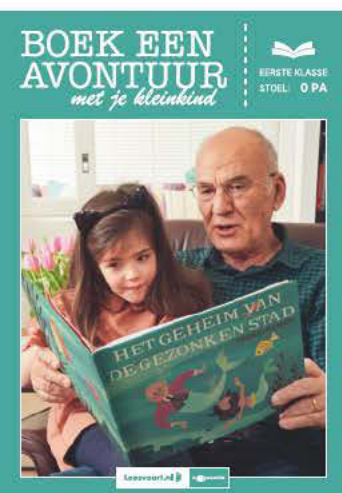
Na de afronding van Lees met andermans ogen richtte de Leescoalitie zich op de ontwikkeling van een nieuwe leescampagne, Lees voort! De strategie, visie en aanpak hiervoor is tussen mei 2019 en februari 2020 uitgewerkt.

Aanleiding en opzet

In 2014 en 2015 voerde de Leescoalitie de zeer succesvolle campagne Vaders Voor Lezen, die vaders aansprak op hun belangrijke taak in de leesopvoeding. Dit bleek een van onze succesvolste campagnes. Reden om voor de nieuwe campagne wederom iets met een specifieke doelgroep te doen.

Bij de groep grootouders bleek een nog ongebruikt potentieel aan leesopvoeders te zitten. Er zijn zo'n 3,4 miljoen opa's en oma's in Nederland, waarvan 76% met kleinkinderen onder de twaalf jaar. Een groot deel van hen brengt regelmatig tijd met de kleinkinderen door; een derde heeft een vast oppasmoment en ruim de helft ziet zijn

kleinkind minstens één keer per week. Door hen op te roepen om tijdens deze momenten vaker voor te lezen, hun kleinkind te stimuleren zelf te lezen of samen naar de boekhandel of bibliotheek te gaan, valt er enorm veel te winnen.

Waar we de vaders aanspraken op hun winnaarsmentaliteit, wilden we in de nieuwe campagne de bijzondere band tussen grootouders en kleinkinderen benadrukken. Door deze band kan de leescultuur van generatie op generatie worden overgedragen. Vanuit deze gedachte, iets doorgeven, is ook de campagnenaam Lees voort! bedacht. Moker Ontwerp maakte het beeldmerk.

In de tweede helft van 2019 kreeg de campagne meer vorm en verdieping. Er is veel tijd besteed aan gesprekken tussen de partners van de Leescoalitie. In het zesde jaar na onze oprichting bleek er veel behoefte om weer (meer) samen op te trekken. Samen is besloten onze campagnes langer te laten duren om het rendement te vergroten. Zeker bij de grootoudercampagne, die sterk is gericht op bewustwording en activering, is dat belangrijk. De campagne Lees voort! zal daarom anderhalf jaar duren.

Ambassadeurs

Net als bij Vaders voor Lezen is ervoor gekozen weer een team van bekende mensen te vragen om zich als ambassadeur in te zetten voor de campagne. In november benaderden we enkele bekende grootouders die vrijwel allemaal direct en volmondig hun medewerking toezegden. Het ambassadeursteam, bestaande uit Janny van der Heijden, Noraly Beijer, Karin Bloemen, Jack van Gelder, Hans Kazàn, Frits Barend en Jan Terlouw, wordt vanaf februari 2020 ingezet om andere grootouders te inspireren een rol te spelen in de leesopvoeding van hun kleinkinderen. Dat zullen ze onder meer doen door op te treden in de media, in boekhandels en bibliotheken en bij de officiële aftrap van de campagne.

Publiekscampagne en campagnematerialen

Met het extra geld vanuit de VriendenLoterij konden we een goede publiekscampagne ontwikkelen. Uiteindelijk hebben we samen met Joe Public, reclamebureau van het jaar 2018, het concept 'Boek een avontuur met je kleinkind' bedacht.

Voor de *visuals* zijn begin 2020 bekende en onbekende grootouders gevraagd om samen met hun kleinkind te poseren. Grootouder en kleinkind worden lezend in beeld gebracht, waarbij ze op de cover van het boek dat ze (voor)lezen ook afgebeeld staan, maar dan als de helden uit het boek. De bekende kinderboekillustratoren Loes Riphagen, Emanuel Wiemans en Floor de Goede maken de covers.

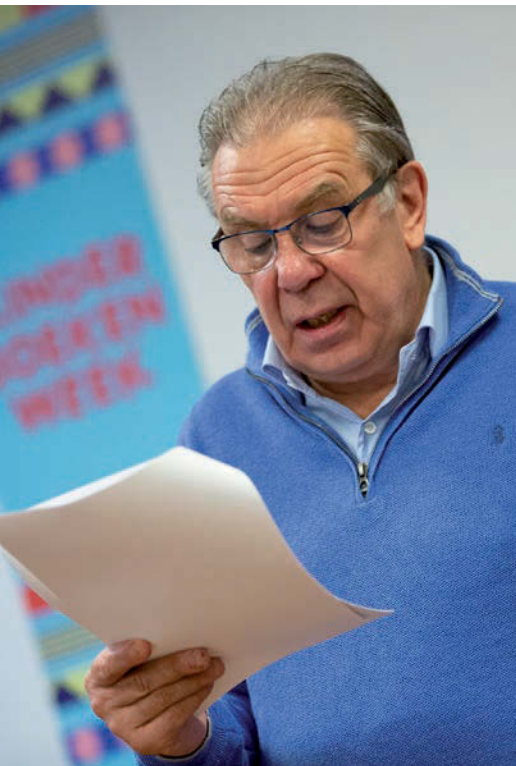
Onderzoek GfK

Om beter zicht te krijgen op de doelgroep grootouders hebben we marktonderzoeksbureau GfK een onderzoek laten uitvoeren. Dit moest inzicht bieden in de precieze omvang van de doelgroep, in hun gedrag in en houding jegens leesopvoeding en in factoren die de leesopvoeding bevorderen dan wel hinderen. De uitkomsten gebruiken we bij het ontwikkelen van activiteiten en projecten gedurende de campagne.

Campagne overstijgende activiteiten

Naast onze leescampagnes heeft de Leescoalitie in 2019 nog meer activiteiten ondernomen.

Nationale Voorleeslunch

Op vrijdag 4 oktober 2019, Nationale Ouderendag, vond de zevende editie van de Nationale Voorleeslunch plaats. Op ruim honderdvijftig locaties door heel Nederland lazen bekende en onbekende Nederlanders ouderen voor. Onder anderen Catherine Keyl, Sjaak Swart, Jan Slagter, Nico Dijkshoorn en Ajouad el Miloudi lazen het door Maarten Spanjer geschreven tragikomische verhaal *Godfried vermist* voor.

Voorlezen aan ouderen kan helpen om het isolement waarin sommige ouderen verkeren te doorbreken. Het geeft ontspanning en is vaak een aanleiding om met elkaar te praten en herinneringen op te halen. In zijn speciaal voor de Voorleeslunch geschreven verhaal neemt Maarten Spanjer de lezer mee naar februari 1969, waar het verhaal zich ontvouwt tegen de achtergrond van de wedstrijd Ajax tegen Benfica. In 2019 was het verhaal ook in luisterversie beschikbaar. Deze door Maarten Spanjer ingesproken versie is gratis te beluisteren in de Luisterbieb en inmiddels 1.374 keer 'uitgeleend'.

De Voorleeslunch is inmiddels een vast onderdeel in de jaarlijkse programmering van veel bibliotheken en zorginstellingen. Het stimuleert bibliotheken om banden met de lokale politiek en maatschappelijke (zorg)instellingen te versterken. Talloze burgemeesters, wethouders, scholieren en andere vrijwilligers waren ook dit jaar weer bereid mee te werken.

Naast een digitale toolkit ontvingen bibliotheken dit jaar via een mailing van partner CPNB een affiche om op te hangen in de vestiging of zorginstelling. Er zijn negenhonderd affiches verspreid.

Enquête onder bibliotheken

Na afloop van de Voorleeslunch is een evaluatie uitgestuurd waaraan 33 bibliotheken deelnamen. Ruim 78% van de bibliotheken doet mee vanuit maatschappelijke overwegingen: 42% om iets extra's te bieden aan (oudere) leden, 33% om in contact te komen met zorginstellingen in de regio en 18% om in contact te komen met potentiële (oudere) leden. Ruim 87% gebruikte de digitale toolkit en 48% de online banners van Koninklijke Bibliotheek.

De meerderheid (54%) van de deelnemers is tussen de 70 en 80 jaar, een derde is ouder dan 80 jaar en 15,15% is tussen de 60 en 70 jaar. Vrijwel alle respondenten doen ook in 2020 weer mee.

Media

Op 25 mei maakte Frits Spits in De Taalstaat op NPO Radio 1 bekend dat Maarten Spanjer het Nationale Voorleeslunchverhaal ging schrijven.

Op woensdag 2 oktober was Spanjer te gast bij *Tijd voor MAX* om te vertellen over het verhaal en de campagne. Voorlezer Catherine Keyl was op 4 oktober aanwezig bij *Goedemorgen Nederland*. Mediapartner *Trouw* publiceerde op 4 oktober wederom het gehele Voorleeslunchverhaal. Op de website van *Trouw* was de luisterversie te beluisteren.

Van de bevroegde bibliotheken meldde 62% dat er in de lokale media aandacht was voor de activiteit.

Bereik

Met de voorleeslunches zelf (150 locaties) werden ruim 7000 ouderen bereikt. Via items in de media hebben veel meer mensen kennis kunnen nemen van deze activiteit (zie bijlage overzicht bereikcijfers).

Een STUK! meer

In 2016 maakte de Leescoalitie voor vmbo-docenten Nederlands de bundel *STUK! Twintig fragmenten om (voor) te lezen*. Bij de campagne Lees met andermans ogen verscheen in 2018 een vervolgbundel, *Nog een STUK!*. Voor 2019 kreeg de Leescoalitie steun van het Nederlands Letterenfonds om een derde vmbo-bundel te maken. Deze bundel, *Een STUK! meer*, is in januari 2020 verzonden naar de scholen. Om deze derde editie nog aantrekkelijker en bruikbaar te maken zijn we in gesprek gegaan met onder anderen vmbo-docenten en educatief medewerkers van bibliotheken. Dit heeft ertoe geleid dat de derde editie specifiek is samengesteld voor de onderbouw van het vmbo en voor het eerst ook is aangeboden aan docenten in het praktijkonderwijs. Veel gehoord in gesprekken was de behoefte aan afwisseling en variatie; leerlingen hebben vaak een korte spanningsboog en zijn snel afgeleid of verveeld. Daarom is gekozen voor een brede schakering aan fragmenten: naast fictie kregen ook poëzie, spoken word, non-fictie en biografieën een plek. Deze fragmenten zijn opgehangen aan vijf thema's die aansluiten bij de belevingswereld van leerlingen en voor de docent goed in te passen in de lessen: identiteit, sport, oorlog, pesten en duurzaamheid. Behalve variatie in tekstfragmenten hebben filmpjes van enkele auteurs of spoken word artiesten opgenomen.

Uit onderzoek blijkt dat een schrijver in de klas leerlingen stimuleert om (meer) te lezen, boeken van deze schrijver, maar ook in het algemeen. Daarom biedt de Leescoalitie in samenwerking met de Schrijverscentrale en het Nederlands Letterenfonds de mogelijkheid om een van de auteurs uit de bundel met een speciale korting te boeken voor een klassenbezoek. De korting geldt vanaf uitlevering van de bundels in januari 2020 tot eind 2020.

Voor het eerst konden docenten zelf een exemplaar bestellen in plaats van dat ze dit ongevraagd toegestuurd kregen. Dat resulteerde in een hogere oplage, gebaseerd op reële vraag. Het bestel- en verzendtraject verliep in samenwerking met EDG Media. Docenten zijn via diverse communicatiemiddelen van PrimaOnderwijs (nieuwsbrieven, flyer, magazine, website en sociale media) geïnformeerd over de editie en uitgenodigd om een gratis exemplaar te bestellen. Scholen die niet besteld hadden, ontvingen één exemplaar geadresseerd aan de sectieleider. Ze konden tot 12 december 2019 bestellen, voor scholen die pas daarna alert werden, is een kleine voorraad achter de hand gehouden.

Bestellingen docenten	4.035
Locaties niet besteld	571
Educatief medewerkers bieb	331
Leraren in opleiding	610
Dag Literatuuronderwijs + HSN Conferentie	300
Bewijsexemplaren en eigen voorraad (bulk)	75
Extra exemplaren voor nabestelling	478
TOTAAL	6.400

In samenwerking met EDG Media sturen we in 2020 een enquête uit naar docenten om de campagne te evalueren.

